

Халықаралық Сапаны
Бақылау, Аудит, Шолу,
Өзге де сенімділік орнату
және Ілеспе жүретін
қызметтер бойынша
нұсқаулық

2018 Шығарылым
III Бөлім

IAASB қызметтерін қолдайтын құрылымдар мен процесстер International Federation of Accountants® немесе IFAC® тарапынан қолдауға ие болады.

IAASB және IFAC аталған басылымдағы материалдар негізінде әрекет еткен немесе әрекет етуден бас тартқан кез келген тұлғаға келтірілген және абайсыздықтан немесе басқа да себептерден туындаған шығындар бойынша жауап бермейді.

International Standards on Auditing, International Standards on Assurance Engagements, International Standards on Review Engagements, International Standards on Related Services, International Standards on Quality Control, International Auditing Practice Notes, Exposure Drafts, Consultation Papers, және IAASB басқа да басылымдары IFAC немесе оның авторлық құқығымен жарияланады.

Авторлық құқық© 2018 жыл, Желтоқсан IFAC. Барлық құқықтар қорғалған. Бұл басылымды жеке тұлға үшін және коммерциялық емес қолданыс үшін жүктеп алуға болады (кәсіби танысу немесе зерттеу мақсатында) немесе www.iaasb.org вебсайтынан сатып алуға болады. Бұл құжатты аудару, қайта басып шығару, сату немесе тарату және басқа да ұқсас қолданулар үшін жазбаша рұқсат талап етіледі.

The 'International Auditing and Assurance Standards Board', 'International Standards on Auditing', 'International Standards on Assurance Engagements', 'International Standards on Review Engagements', 'International Standards on Related Services', 'International Standards on Quality Control', 'International Auditing Practice Notes', 'IAASB', 'ISA', 'ISAE', 'ISRE', 'ISRS', 'ISQC', 'IAPN', және IAASB логотипі IFAC сауда белгісі болып табылады, немесе АҚШ-тағы және басқа елдердегі IFAC тіркелген сауда белгісі немесе қызмет көрсету белгілері болып табылады.

Авторлық құқық, сауда белгісі және рұқсат алу апараты бойынша [рұқсаттарға](http://www.iaasb.org) өтініз немесе permissions@ifac.org хабарласыңыз.

529 Бесінші Авеню, Нью-Йорк, NY 10017
T +1 (212) 286-9344 F +1 (212) 286-9570
www.iaasb.org

ISBN: 978-1-60815-389-3

**Сауда белгілері және Тіркелген Сауда
белгілері және Қызмет көрсету
белгілері**

International Auditing and Assurance Standards Board®

IAASB®

International Standards on Auditing®

International Standards on Assurance Engagements™

International Standards on Review Engagements™

International Standards on Related Services™

International Standards on Quality Control™

International Auditing Practice Notes™

ISA®

ISAE™

ISRE™

ISRS™

ISRS™

ISQN™

IAPN™

Бұл Халықаралық сапаны бақылау, аудит, шолу, басқа растау және байланысты қызметтер туралы мәлімдемелер анықтамалығы, Халықаралық аудит және растау стандарттары кеңесінің (IAASB) 2018 жылғы басылымы Халықаралық бухгалтерлер федерациясы (IFAC) 2018 жылдың желтоқсан айында ағылшын тілінде басып шығарған. , 2021 жылдың ақпан айында Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігімен қазақ тіліне аударылған және ХБФ рұқсатымен қайта шығарылған. 2018 жылғы Халықаралық сапаны бақылау, аудит, шолу, басқа растау және байланысты қызметтердің мәлімдемелері анықтамалығын аудару процесі IFAC-да қаралды және аударма «Саясат мәлімдемесі – Халықаралық федерацияның басылымдарды аудару саясатына» сәйкес жүргізілді. Бухгалтерлер». Халықаралық сапаны бақылау, аудит, шолу, басқа растау және байланысты қызметтер туралы анықтамалықтың бекітілген мәтіні, 2018 басылымы IFAC ағылшын тілінде басып шығарған мәтін болып табылады.

Халықаралық сапаны бақылау, аудит, шолу, басқа растау және байланысты қызметтердің мәлімдемелері анықтамалығының ағылшын тіліндегі мәтіні, 2018 жылғы басылым © 2018 Халықаралық бухгалтерлер федерациясының (IFAC). Барлық құқықтар сақталған.

Халықаралық сапаны бақылау, аудит, шолу, басқа растау және байланысты қызметтердің мәлімдемелері анықтамалығының қазақ тіліндегі мәтіні, 2018 жылғы басылым © 2021 Халықаралық бухгалтерлер федерациясы (IFAC). Барлық құқықтар сақталған.

Түпнұсқа атауы: Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements, 2018 Edition ISBN: 978-1-60815-389-3

Осы құжатты көшіруге, сақтауға немесе жіберуге немесе басқа да осыған ұқсас пайдалануға рұқсат алу үшін Permissions@ifac.org мекенжайына хабарласыңыз.

**ХАЛЫҚАРАЛЫҚ САПАНЫ БАҚЫЛАУ, АУДИТ, ШОЛУ,
ӨЗГЕ ДЕ СЕНІМДІЛІК ОРНАТУ ЖӘНЕ ІЛЕСПЕ ЖҮРЕТІН
ҚЫЗМЕТТЕР БОЙЫНША НҮСҚАУЛЫҚ**

ІІІ БӨЛІМ

МАЗМҰНЫ

Бет

АУДИТ САПАСЫ

Аудит Сапасы Жүйесі: Аудиттің Сапасын Қамтамасыз Ететін Органы
Қалыптастыратын Негізгі Элементтер..... 1–69

СЕНІМДІЛІК ОРНАТУ ЖҮЙЕСІ

Сенімділік Орнату Келісімдері Үшін Өзгертілген Халықаралық Жүйе. 70–104

АУДИТ САПАСЫ ЖҮЙЕСІ: АУДИТТІҢ САПАСЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТЕТІН ОРТАНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРАТЫН НЕГІЗГІ ЭЛЕМЕНТТЕР

Аудит сапасының тұжырымдамасына қатысты сенімділікті қамтамасыз ететін ХАКСБ

Аудит сапасының тұжырымдамасының мақсаты келесілерден тұрады:

- Аудит сапасының негізгі бөлімдері жөнінде біліктілікті көтеру.
- Аудит сапасын көтерудің тәсілдерін іздеуге негізгі қызығушы жақты ынталандыру.
- Осы сұрақ бойынша негізгі қызығушы жақтардың арасында диалогты жандандыру.

ХАКСБ Тұжырымдамасы тиісті талқылауға мүмкіндік туғызатынына және өзімен бірге аудит сапасының алдағы көтерілуіне бағытталған шаралардың қабылдануына алып келетініне үміттенеді.

Аудиторлар өздерінің мекемелерінде қабылданған, аудиттің барлық қолданылатын стандарттарын және сапа тексеруді, сонымен қатар, әдептік және басқа нормативті талаптарды сақтауға міндетті. Тұжырымдама осы стандарттарды ауыстыру үшін арналмаған, қосымша стандарттар немесе аудиторлық тапсырмаларды орындауға қатысты талаптары орнатуға да бағытталмаған.

АЛҒЫСӨЗ

Қаржылық ақпарат қолданушылардың қажеттігіне жауап беру үшін орынды, мерзімінде және сенімді болуы қажет. Ұлттық заңдар және нормативті актілер, сонымен қатар, мекемеге қатысы бар тұлғалар көбіне, мұндай ақпаратқа қолданушылар сенімді болуға көз жеткізуі үшін, мекеменің қаржылық ақпаратының бөлек элементтеріне сыртқы аудит жүргізуді талап етеді. Алайда, сыртқы аудит өзінің тапсырмасын орындай алуы үшін, қолданушыларға аудитор тиісті стандарттарды сақтай отырып, оған сапалы аудит өткізе алғандығы жөнінде, аудит жүргізілген қаржылық есептемені беру қажет.

“Аудит сапасы” термині қатысты жақтардың талқылауларында көп қолданылады, сонымен қатар, осы саладағы саясатты жасауда және зерттеулер жүргізуде, реттеуші ұйымдардың ақпараттық қарым қатынасында, стандартты орнататын ұйымдардың, аудиторлық және басқа мекемелерде көп қолданылады. Аудиттің сапасы бұл қиын түсінік, және Қосымша 1 көрсетілгендей, барлығына ортақ мойындалған, қазіргі кезде оның нақты анықтамасы жоқ.

Осы себеппен, сенімділікті қамтамасыз ететін, Халықаралық Аудит және Кепілдік Стандарттар Басқармасы (ХАКСБ) қаржылық есептеменің аудитінің сапасына бөлек аудиторлық тапсырма, аудиторлық мекеме және жалпы мемлекет деңгейінде әсер ететін, алғашқы параметрлерді, және де үрдіс параметрлері мен нәтижесін сипаттайтын, Аудит Сапасының Тұжырымдамасы (Тұжырымдама) жасап шығарды. Тұжырымдама сонымен қатар қатысты жақтардың арасындағы қарым қатынастың мәнділігін және сыртқы ортаның басқа факторларының маңыздылығын баса айтады.

ХАКСБ мұндай Тұжырымдама әлеуметтік қызығушылыққа қызмет ететініне сенімді, себебі ол келесіге бағытталған:

- Ұлттық аудиторлық мекемелерді, халықаралық аудиторлық мекемелер жүйесін және кәсіби бухгалтерлік мекемелерді аудит сапасын көтеру тәсілдерін іздестіруге және аудит сапасындағы сұрақтар бойынша ақпараттық қарым қатынасты жақсартуға ынталандыруға;
- Аудит сапасы бойынша маңызды элементтер жайлы таныстық деңгейін және осы элементтерді қатысы бар жақтардың арасында түсінушілін көтеруге;
- Аудит сапасын көтеру сұрағында бірнеше факторлар мағынасының басымдылығын қатысты жақтардың мойындауына көмектесуге. Мысалы, Тұжырымдама олардың осы үрдістегі өз рөлдері қандай екенін түсінуге ынталандыру үшін, Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларды хабарландыру үшін қолданылуы мүмкін;
- Тиісті стандарттарды халықаралық та, ұлттық та деңгейде орнатуға ынталандыру. Мысалы, ХАКСБ Тұжырымдаманы Сапа Тексеру

бойынша Халықаралық Стандартты (СБХС) 1¹ және де Халықаралық Аудит Стандарттарын (ХАС) қайта қарастыруда қолдануды көздеп отыр. Сонымен қатар, Тұжырымдама олардың ресми құжаттарына жақсартулар енгізу жөнінде сұрақты қарастыруда, Бухгалтерлердің Халықаралық Әдеп Стандарттары бойынша Кеңес (БХӘСК) және Қаржылық есеп және есептілік саласындағы Халықаралық Білім Стандарттар Кеңесімен (ҚХБСК) қолданылуы мүмкін;

- Диалогтың дамуына және ХАКСБ және негізгі қатысты жақтардың, және де ең негізгі қатысты жақтардың арасындағы жұмыс бойынша тығыз қарым қатынасты орнатуды ынталандыру;
- Осы тақырып бойынша академиялық зерттеулер жүргізуді ынталандыру; және
- Аудит оқып жүрген студенттерге олардың алам деп ұмтылып жүрген мамандықтың негізін түсінуге көмектесу.

¹ Сапа Тексеру бойынша Халықаралық Стандарт 1, *Аудит жүргізетін және қаржылық есептемесіне шолу тексерістерін жүргізетін, сонымен қатар, сенімділік қамтамасыз ететін басқа да тапсырмалар және іліспе қызметтер жүргізу бойынша тапсырмалардың аудиторлық мекемелердегі сапа тексерісі*

МАЗМҰНЫ

	Бегі
Шолу	5
1 Бастапқы Факторлары	10
2 Үдеріс Факторлары.....	13
3 Нәтиже Факторлары	14
4 Қаржылық Есептілікті Қамтамасыз Ету Тізбегіндегі Негізгі Өзара Өрекеттесу	21
5 Контексттік Факторлар	28
Қосымша 1 Аудит Сапасын Анықтаудағы Қиындықтар	
Қосымша 2 Кіріс және технологиялық факторлардың сапа атрибуттары	

Шолу

1. **Аудит сапасы** термині тұрақты негізде сапалы аудит жүргізудегі максималды мүмкіншілікке қол жеткізуде талаптарды қамтамасыз ететін бір қатар негізгі элементтерден тұрады.
2. Қаржылық есептеме аудитінің мақсаты қаржылық есептемеде айтарлықтай бұрмалаулар бар жөнінде жеткілікті түрде аудиторлық дәлелдемелер алу негізінде, қаржылық есептеме жөнінде аудитормен пікір қалыптастыру және қорытындыны алынған нәтижелерге сәйкес ұсыну. Сонымен, **сапалы аудитті** көбіне аудиторлық топ қамтамасыз етеді, олар:
 - Тиісті құндылықтар, әдептілік нормаларын және тәсілдерін ұстану;
 - Жеткілікті біліктілігі бар тәжірибелі және аудиторлық жұмысты орындауда жеткілікті уақыт иеленеді;
 - Заңнамалардың, нормативті – құқықтық актілердің және қолданылатын стандарттардың талаптарына сәйкес келетін, қатал аудит процедураларын және сапа тексеруді қолданады;
 - Уақытылы және пайдалы есептерді ұсынады; және
 - Қатысты жақтармен тиісті түрде қарым қатынаста.
3. Қаржылық есептеменің аудитін сапалы жүргізу міндеті аудитордың мойнында. Алайда аудиттің сапасы әлбетте жоғары болады, егер аудиторға қолдау көрсетілетін болса және қаржылық есептемені дайындаудағы процесстің барлық қатысушыларымен лайықты түрде қарым қатынас болатын болса.
4. Тұжырымдама аудит сапасының негізгі элементтері жөнінде танымдылығын көтеруге бағытталған, онысымен ол олардың спецификалық орталарында аудит сапасын көтеру үшін қандай қосымша шараларды қолдануға болатынын анықтау үшін, аудиторларды, аудиторлық мекемелерді және басқа да қатысты жақтарды өздерінің қызметтерінің критикалық талдауына алып келеді.
5. Негіздеме барлық ұйымдардың аудитіне олардың көлеміне, сипатына және күрделілігіне қарамастан қолданылады. Ол сондай-ақ көлеміне қарамастан барлық аудиторлық фирмаларға, соның ішінде желінің немесе қауымдастықтың құрамына кіретін аудиторлық фирмаларға қолданылады. Алайда, осы негізде сипатталған аудиторлық сапаның атрибуттарының маңызы әр түрлі және аудиттің сапасына әр түрлі әсер етеді.
6. Аудиторлар аудиторлық мекемеге қатысты жасайтын аудиттің және сапа тексерудің барлық қолданылатын стандарттарын, және де

әдептілік және басқа да нормативті талаптарды сақтауы қажет. Соның ішінде, СБХС 1² сапа тексеру жүйесінің жүргізетін аудитқа қатысты мекеменің міндеттері сипатталады. Сонымен бірге, Тұжырымдама бұл стандарттарды ауыстырмайды, және де қосымша стандарттар немесе аудиторлық тапсырмаларды орындауда процедуралық талаптар орнатпайды.

7. Аудиторлық тапсырманың нақты сапасы бастапқы параметрлерге ықпал етуіне қарамастан, және де осы Тұжырымдамада сипатталған жүйе параметрлері, нәтижелер және қарым қатынастың әр түрлері, өз алдына аудит сапасының Тұжырымдамасы нақты тапсырма сапасын бағалауда мақсатына жеткіліксіз. Оның себебі мұндай секілді сұрақтарды бөлшектеп қарастырудың қажеттігі, мінездеме, уақыт, және де нақты мекемедегі айтарлықтай бұрмалау қауіптеріне жауап ретінде жиналған аудиторлық дәлелдеменің көлемі, қолданылатын аудиторлық пікірлердің мінездемесі және тиісті стандарттарды сақтау.
8. Тұжырымдамада келесідей элементтер ерекшеленеді:
 - a. Кірістер
 - b. Үдеріс
 - c. Шығыстар
 - d. Қаржылық Есептілікті Қамтамасыз Ету Тізбегіндегі Негізгі Өзара Өрекеттесу
 - e. Контексттік Факторлар

² СБХС 1 аудиторлық мекемелерден мекемелер де, оның қызметкерлері де кәсіби стандарттарды және қолданылатын қандарды және нормативті талаптарды ұстанатыны, және мекемемен немесе тапсырма жетекшісімен дайындалған қорытындыосы жағдайларда тиісті мінездеме ұстанатыны жөнінде, біркелкі сенімділік алу мақсатында сапа тексеру жүйесін құруды және қолдауды талап етеді.

Жүйені келесідей көрсетуге болады:

Кірістер

9. Бастапқы параметрлер келесідей топқа бөлінеді:
 - a. Аудиторлық мекемеде қабылданған, өз кезегінде корпоративті мәдениет ықпал ететін, құндылықтар, әдептік үлгілер және аудиторлардың тәсілі; және
 - b. Аудит жүргізуге бөлінген уақытты қоса аудитордың білімі, біліктілігі және тәжірибесі.
10. Осы бастапқы параметрлердің шегінде аудиттің сапа атрибуттары өз кезегінде қолданылатыны бойынша келесіге бөлінеді:
 - a. Аудиторлық тапсырма деңгейінде;
 - b. Аудиторлық мекеме деңгейінде, соның нәтижесінде, аудит жүргізудің барлық фактілеріне жанама; және

- с. Ұлттық деңгейде (немесе құзыреттік), соның нәтижесінде, осы елдің барлық мекемелеріне және олардың жүргізетін аудиттеріне жанама.
11. Қосымша 2-де тапсырма, мекеме және ұлттық деңгейде осы бастапқы параметрлерге қатысты сапа атрибуттары егжей-тегжейлі сипатталады.
12. Аудит сапасының бастапқы параметрлеріне маңызды қызығушы жақтармен және алынатын нәтижемен қарым қатынасы аудит жүргізілетін ережелер әсер етеді. Мысалы, заңдар және нормативті актілер (ережелер) тапсырмаға қажетті біліктілікті (бастапқы параметрлер) анықтайтын, нақты есептерді (нәтижелер) дайындауды талап ете алады.

Үдерістер

13. Аудит және сапа тексеру процедуралары қаншалықты қатаң ұстануы, аудит сапасына әсер ететін болады. Қосымша 2-де бөлек тапсырма, аудиторлық мекеме, және де ұлттық деңгейде осы параметрлерге қатысты, сапа атрибуттары егжей-тегжейлі сипатталған.

Шығыстар

14. Нәтижелер есептерден және бір жақпен басқа жаққа ұсынылатын және дайындалатын басқа ресми ақпараттан тұрады, сонымен қатар, аудит процесі кезінде туындайтын нәтижелер, әдетте аудит жүргізілетін жаққа қатысты сыртқа көрінбейді. Мысалы, тәжірибеде мекеменің қаржылық есептемесін дайындауда тәжірибеде жақсартулардан тұруы мүмкін немесе аудит нәтижесінде туындауы мүмкін қаржылық есептемені дайындаудағы ішкі тексеріс.
15. Аудит нәтижелерінің құрамы жиі сыртқы ережелермен анықталады, заңдық талаптарды қосқанда. Мұнымен қоса, кейбіреу қызығушы тұлғалар үлкен деңгейде нәтиже мінездемесіне әсер ете алады, ал кейбіреулер кішкентай деңгейде. Мұндай қызығушы тұлғаларға, қор биржасында тіркелген мекеменің инвесторлары секілді, ең маңызды нәтиже болып аудиторлық қорытынды болады.

Қаржылық Есептілікті Қамтамасыз Ету Тізбегіндегі Негізгі Өзара Әрекеттесу

16. Алайда әр бөлек қызығушы тұлға қаржылық есептеме жүйесінде есептеменің жоғарғы сапасын қамтамасыз етуде маңызды рөлді ойнайды, онда қандай түрде қызығушы тұлғалардың арасында қарым қатынас орнайды, сонымен қатар аудит сапасына белгілі бір әсер ете алады. Мұндай қарым қатынас ресми де және ресми емес те аудит жүргізілетін сыртқы шарттарға тәуелді, және бастапқы параметрлер

және нәтижелер арасындағы динамикалық қарым қатынасты анықтайды. Мысалы, аудитор мен құнды қағаздары ұйымдастырылған аудит мекемесі бойынша комитет арасындағы талқылаулар, жоспарлау кезінде қандай мамандандырылған біліктіліктер (бастапқы параметрлер) керек болатыны және Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар үшін аудиторлық қорытындының формасы мен мазмұны (нәтижесі) қандай болатынына әсер етуі мүмкін. Не болмаса, егер жеке мекеме жөнінде әңгіме болса, аудит барысында өте тығыз ынтымақтастық бизнес меншік иесімен орнатылуы мүмкін. Бұл әр жаққа ресми емес түрде жиі араласуға рұқсат береді, ол өз кезегінде өте сапалы аудитқа ықпал етеді.

Контекстік Факторлар

17. Заңдар және нормативті актілер және корпоративті басқару секілді бірнеше сыртқы орта факторлары бар, олар қаржылық есептемесінің мінезіне және сапасына әсер ете алады, ал ол дегеніміз, тікелей немесе жанама түрде аудит сапасына әсер етеді. Барлық қолданылатын жағдайларда аудитор қажетті жеткілікті аудиторлық дәлелдемелер алу үшін қандай тәсілдерді қолдану керек екенін анықтау кезінде, осы факторларды ескереді және тиісті шараларды қолданады.

Бастапқы Факторлер

1. Сапалы аудит аудиторларға келесілерді жобалайды:
 - Тиісті құндылықтар, әдептік қағидаларын және тәсілдерді ұстануын; және
 - Аудиторлық жұмысты орындау үшін жеткілікті біліммен, дағды және тәжірибемен және жеткілікті уақытпен ие болуын.
2. Аудит сапсына әсер ететін маңызды атрибуттар төменде көрсетілген. Олар аудиторлық тапсырма, аудиторлық мекеме, және де ұлттық (құзыреттік деңгейде)³ деңгейде қолданылады. Әрбір атрибут және деңгей олар қолданылатын, бөлек бөлімде сипатталған.

1.1 Құндылықтар, Әдептік Қағидалар Және Тәсілдер – Тапсырма Деңгейі (Сілт.: Тарм. 2-16 Қосымша 2)

3. Аудит жетекшісі⁴ аудиторлық тапсырмаға жауап береді, және тиісінше аудит сапсына тікелей жауапкершілігін көтереді. Бұрақ бұдан басқа, ол аудит жүргізуге жауап береді, аудит жетекшісі аудиторлық топ жұмыста сапалы аудит жүргізуге қажетті, құндылықтарды, әдептік қағидаларды және тәсілдерді көрсетуді қамтамасыз етуде маңызды рөлді атқарады.

Маңызды атрибуттар:

- Аудиторлық топ аудит кең әлеуметтік қызығушылық үшін орындалатынын мойындайды, және әдептік қағидаларды сақтау қандай маңызды екенін түсінеді.⁵
- Аудиторлық топ әділдік және шындық көрсетеді.

³ Құзыреттік мемлекеттен көп немесе аз болуы мүмкін. Әлемнің кейбір аймақтарында аудитті реттеудің жеке аспектілері бірнеше мемлекеттерді қозғайды. Басқаларда аудиттің жеке аспектілері өте майда бірліктер деңгейінде реттеледе, мысалға штаттар немесе шет аймақта.

⁴ Мемлекеттік сектордағы аудит контекстінде “тапсырыс беруші,” “аудиторлық тапсырма,” “аудит жетекшісі,” және “аудиторлық мекемелер” деген терминдер мемлекеттік аудит сектордың түсінігіне эквивалентті мағына ретінде түсінілуі қажет, оның мағыналары Қаржы Тексеретін Жоғарғы Халықаралық Органда (ҚТЖХО) 40, Қаржы тексеретін жоғарғы органдардың сапа тексеруі 7 тармақ берліген

⁵ Бухгалтерлерге Халықаралық Әдеп Стандарттары бойынша Кеңес (БХӘСК Кодексі) шығаратын, *Кәсіби Бухгалтерлердің Әдеп Кодексі* кәсіби бухгалтерлердің бес негізгі әдеп принциптерін белгілейді: шыншылдық; әділдік; кәсіби біліктілік және тиісті мұқият; құпиялық және кәсіби әрекет.

- Аудиторлық топ тәуелсіз.
- Аудиторлық топ кәсіби біліктілігін және тиісті мұқиятты көрсетеді.
- Аудиторлық топ кәсіби скептицизм сақтайды.

1.2 Құндылықтар, Әдептік Қағидалар Және Тәсілдер – Аудиторлық Мекеме Деңгейі (Сілт.: Тарм. 17-32 Қосымша 2)

4. Аудиторлық мекеме мәдениеті аудит бойынша әріптестердің және аудиторлық топтың басқа да мүшелердің құндылықтарына, әдептік қағидаларына және тәсілдеріне елеулі ықпал етеді, оның үстіне топ жұмыс жасайтын орта әріптестердің және қызметкерлердің ойлау қабілетіне елеулі ықпал етуі мүмкін, ал бұл дегеніміз олардың өздерінің міндеттерін қалай орындайтынына да ықпал етеді. Алайда, аудит қоғамдық қызығушылықты қорғау үшін бағытталған, аудиторлық мекеме көбіне коммерциялық құрамда болады. Кез келген мекеме мәдениеті оның әріптестері мен қызметкерлері қаншалықты қоғамдық қызығушылықты сақтайтынын анықтауда маңызды фактор болады, онымен бірге, мекеменің коммерциялық мақсатын іске асырады.
5. Аудит сапасы маңызды құндылық болатын мәдениетті құру үшін қажетті маңызды атрибуттар келесілер:
 - Басшылықтың тиісті “позиция” орнататын және тәуелсіз аудиторлық мекеме қорғанысына бағытталған корпоративті басқару жүйесінің бар болуы.
 - Аудит сапасына қамтамасыз етуге бағытталған, баға жүйесі және сыйақы арқылы белгілі тұлғалық мінездемені мадақтау.
 - Аудит сапасына теріс айтылуы мүмкін, шешім қабылдауда және әрекет жасауда қаржылық түсініктің әсерінің жоқтығы.
 - Аудиторлық мекемемен әріптестерге және қызметкерлерге үзіліссіз кәсіби даму мүмкіншілігі және аудиттің техникалық сұрақтары бойынша жоғарғы сапалы қолдауға мүмкіндік алуды құрудың маңыздылығын түсіну.
 - Аудиторлық мекемеде марапаттау қиын сұрақтар бойынша консультация.
 - Тиімді жүйе қабылдау және клиентпен қарым қатынасты жалғастырудың болуы.

1.3 Құндылықтар, Әдептік Қағидалар Және Тәсілдер – Мемлекет Деңгейі (Сілт.: Тарм. 33-40 Қосымша 2)

6. Аудит саласындағы ұлттық реттеу ұйымдарының қызметі мекеменің мәдениетіне, және осылай, аудит бойынша әріптестердің және аудиторлық топтың басқа да мүшелеріне құндылықтар, әдеп қағидалары және тәсілдері біршама әсер етеді. Сапаның маңызды атрибуттары келесілерді құрайды:
- Әдептік принциптерді анық сызып көрсететін, әдептік талаптарды орнату, және де осы немесе басқа жағдайларда қолданылатын нақты талаптар.
 - Әдептік принциптерді талдау және талаптарды алдағы уақытта қолдануды қамтамасыз етуге бағытталған, реттеуші ұйымдардың, стандарттарды орнататын ұлттық ұйымдардың, және кәсіби бухгалтерлік мекемелердің белсенді қызметі.
 - Аудиторлық мекемелер арасында клиентпен қызмет жасауға қатысты шешім қабылдауда маңызды ақпарат алмасу.

1.4 Білім, Дағды, Тәжірибе Және Уақыт – Тапсырма Деңгейі (Сілт.: Тарм. 41-58 Қосымша 2)

7. Аудит жетекшісі аудиторлық топ аудиторлық пікір дайындағанша жеткілікті түрде қажетті аудиторлық дәлелдемелер алу үшін, барлық қажетті біліммен және жеткілікті уақытпен қамтамасыз болғандарына жауап береді.
8. Маңызды атрибуттар олар:
- Әріптесте және қызметкерлерде қажетті кәсіби жақтардың болуы.
 - Әріптестермен және қызметкерлермен клиенттің ұйымдастырушылық қызметін түсінуі.
 - Әріптестермен және қызметкерлермен негізделген кәсіби пікірлердің құрылуы.
 - Аудит жетекшісінің жұмыс орындау кезінде қауіп бағалауда, жобалауда, қадағалау және тексерісте белсенді қатысуы.
 - Орындарда егжей тегжейлі аудиторлық жұмысты орындайтын, қызметкерлерде жеткілікті тәжірибенің болуы, олардың жұмысымен тиісті басқару, оның нәтижелерін тексеру және бақылау, сонымен қатар, қызметкерлер арасында қажетті жалғастырушылық болуы.
 - Әріптестерде және қызметкерлерде тиімді аудит жүргізуге жеткілікті уақыттың болуы.

- Аудит жетекшісі арасында, сонымен қатар, басқа да тәжірибелі аудиторлық топтың мүшелерімен және жетекшімен, және де клиенттің мекемесінде Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар арасында қарым қатынастың болуы.

1.5 Білім, Дағды, Тәжірибе Және Уақыт – Аудиторлық Мекеме Деңгейі (Сілт.: Тарм. 59-70 Қосымша 2)

9. Аудиторлық мекеменің саясаты және процедуралары аудит жетекшісінен және аудиторлық топтың басқа мүшелерінен талап етілетін білім және тәжірибеге ықпал етеді, сонымен қатар, олардың қажетті аудиторлық жұмысты орындауға қажетті уақыты бар. Сапаның маңызды атрибуттары:
 - Әріптестерде және қызметкерлерде аудит барысында туындаған қиын сұрақтарды шешу үшін жеткілікті уақыттың болуы.
 - Аудиторлық топтың тиісті құрамы.
 - Аудиторлық топтың әріптестері және үлкен мүшелерімен тәжірибесі азырақ қызметкерлерге қатысты олардың жұмыстарының уақытылы бағасы, тәлімгерлік және жұмыс барысында “оқыту” жүргізіледі.
 - Аудит бойынша әріптестерді және аудит, бухгалтерлік есеп сұрақтары бойынша, ал егер мүмкін болса арнайы салааралық сұрақтармен қызметкерлерді оқытудың жеткілікті мүмкіншіліктің болуы.

1.6 Құндылықтар, Әдептік Қағидалар Және Тәсілдер – Ұлттық Деңгей (Сілт.: Тарм.71-80 Қосымша 2)

10. Ұлттық деңгейдегі қызмет сонымен қатар аудиторлардың қажетті біліктілігі әсер етуі мүмкін. Сапаның маңызды атрибуттары:
 - Аудиторлық мекемелер және жеке аудиторларды тиімді лицензиялау механизмінің болуы.
 - Тиімді оқуға қажетті ресурстар ұсыну және оқуға нақты талаптарды тұжырымдау.
 - Аудиторларды актуалды сұрақтар бойынша хабардар ету және оларға бухгалтерлік есеп, аудит саласында және басқа да жаңа нормативтік талаптар бойынша жаттығулар жүргізу мүмкіндігінің болуы.
 - Аудиторлық мамандықтың репутациясын керекті қасиеттерге ие қызметкерлерді шақыру және ұстау мақсатында жақсарту.

2. Үдеріс Факторлары

11. Сапалы аудит аудиторлармен заңдарға, нормативті актілерге және қолданылатын стандарттарға сәйкес аудиттің қатал процедураларын және сапа тексеруді қолдануды аңғартады.
- 2.1 **Аудит Процессі Және Сапа Тексеру – Тапсырма Денгейі** (Сілт.: Тарм.81-93 Қосымша 2)
12. Аудит стандарттарына сәйкес аудит аудиторлық мекеменің СБХС 1 сәйкес сапа тексеру процедураларын қолдану арқылы өткізілуі керек. Олар реттелген тәсілге қауіп басқаруға, жоспарлауға, аудиторлық процедураларды орындауға негіз қалайды, және соңында аудиторлық пікір айтуға. Кейбір жағдайларда аудиторлық мекемедегі методология және ішкі саясат және процедуралар нақты нұсқаулары бар, олар мына не басқа қызметтерді кім орындайтыны, аудиторлық мекеменің ішінде консультациялар қолданылатынына қандай талаптар және құжаттаманың қандай қалыптарын қолданылатыны жөнінде көрсетіледі.
13. Алайда аудит стандарттары және аудиторлық мекеменің методологиясы аудит процессінің қалыпын анықтайды, бұл процесс тәжірибеде қалай іске асатыны, нақты аудиторлық тапсырмаға байланысты. Сапаның маңызды атрибуттары келесілерді құрайды:
- Заңдар және нормативті актілерге сәйкес, аудиторлық топпен аудит стандарттарын, және де аудиторлық мекеменің сапа тексеру процедураларын сақтау.
 - Аудиторлық топпен тиісті түрде ақпараттық технологияны қолдану.
 - Аудитке қатысатын басқа да тұлғалармен тиімді араласу.
 - Тиімді және нәтижелі аудит жүргізуге ықпалын тигізетін, клиент мекемесінің басшысымен тиісті келісушіліктің болуы.
- 2.2 **Аудит Және Сапа Тексеру Процесі – Аудиторлық Мекеме Денгейі** (Сілт.: Тарм. 94-111 Қосымша 2)
14. Аудиторлық мекеменің саясаты және процедуралары аудит процесіне әсер етеді. Сапа тексеруге ықпал ететін маңызды атрибуттар:
- Сапа тексеру және сыртқы инспектирлеу шегінде кәсіби стандарттар және ішкі тексерістің шолу нәтижелеріне өзгерістеріне сәйкес методологияны бейімдеу.
 - Аудит методологиясына аудиторлық топтың кәсіби скептицизмді қолдану және тиісті кәсіби пікірлер айту туралы талаптарды енгізу.

- Методологияға аудиторлық жұмыс пен орындалатын тиімді қадағалау және тексеріс туралы талаптарды енгізу.
- Методологияға тиісті аудиторлық құжаттарды дайындау бойынша талаптарды енгізу.
- Қатал сапа тексеру, аудит сапасының мониторингін және тиісті шара қабылдауды енгізу.
- Қажет болған жағдайда тиімді тапсырма орындаудың сапа тексерістерін (ТСТБ) өткізу.

2.3 Аудит Және Сапа Тексеру Процесі – Ұлттық Деңгей (Сілт.: Тарм. 112-119 Қосымша 2)

15. Аудит реттеу саласындағы ұлттық органның қызметі аудит процессіне ықпал етеді.
16. ХАКСБ ХАС шығарады. Бухгалтерлер Арналған Халықаралық Әдеп Стандарттар Кеңесі (БХӘСК) өзінің мұқият өңделген және кәсіби бухгалтерлердің әдеп Кодексін халықаралық қолдануға арналған, кәсіби бухгалтерлер үшін жоғарғы сапалы әдеп стандарттарын орнатады. Қаржылық есеп және есептеме саласындағы халықаралық білім беру стандарттары бойынша Кеңес (ХББСК) кәсіби бухгалтерлер үшін Халықаралық білім беру стандарттарында (ХБС) бекітілетін, кәсіби бухгалтерлердің техникалық, және де кәсіби біліктілік, құндылықтарын, әдептік ережелерін және тәсілдерін қамтитын, кәсіби бухгалтерлердің оқу бағдарламаларын әзірлейді және жақсартады. Бұл стандарттар көптеген елдерде қолданылады. Сапаның маңызды атрибуттары келесілерді құрайды:
 - Анық мақсаттар мен нақты талаптарды көрсететін, аудит стандарттарын және басқа да стандарттарды енгізу, осы н өзге жағдайларда қолданбалы.
 - Аудит сапасының тиісті атрибуттарын аудиторлық мекемеде де, және сыртқы аудит инспектирлеуге жауап беретін орган жағынан, нақты аудиторлық тапсырма орындағанда да талдау.
 - Керек жағдайда дисциплиналық шараларды қабылдау және тиісті деңгейде аудиттің жүргізілеу жағдайларында тиімді тергеу жүйесінің болуы.

3. Нәтиже Факторлар

17. Әртүрлі қызығушы тұлғалар аудит қорытындысы бойынша әртүрлі нәтижелер алады. Нәтиже мәліметтері көбіне олардың тиімділік және уақытылы көз қарасымен бағаланады, және аудит сапасының бір бөлігі ретінде қарастырылады. Олар сонымен қатар:

- Аудит сапасын аса терең талдауға көмектеседі. Мысалы, аудит саласындағы реттеуші органмен дайындалған есептер, тексеру нәтижесінде шыққан кемшіліктер жайлы ақпарат беруі мүмкін; және
- Тікелей аудит сапасына әсер етеді. Мысалы, орнатылған міндеттер бар кезінде, нақты сұрақ бойынша есептемелер дайындайды, мысалы, ішкі тексеріс жүйесінің тиімділігі, есеп мәліметтері осы саладағы аса тиімді жұмысқа ықпал етуі мүмкін.

18. Кейбір қызығушы тұлғалар, әсіресе басшылық, Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар, және кейбір реттеуші органдар басқалардан көбірек аудит сапасының ақырғы параметрлерімен таныс, ал одан кейін басқалардан жақсырақ оны бағалай алады, ең болмаса белгілі бір деңгейге дейін. Осы қызығушы тұлғалармен дайындалған нәтижелер, мысалы, аудит комитетімен ұсынылған ақпарат, сыртқы қолданушыларға аудит сапасы жөнінде маңызды ақпарат беруі мүмкін.

19. Тиісті нәтижелер келесілерді қосуы мүмкін:

Деңгей	Нәтижелері
<p>3.1 Тапсырма деңгейі</p>	<p>Аудитор жағынан</p> <p>3.1.1 Аудит жүргізілген қаржылық есептемесінің қолданушылар үшін аудиторлық қорытындысы</p> <p>3.1.2 Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға аудиторлық қорытынды</p> <p>3.1.3 Басшылыққа аудиторлық қорытынды</p> <p>3.1.4 Қаржы және ықтиярсыз бақылау органдарына аудиторлық қорытынды</p> <p>Мекеме жағынан</p> <p>3.1.5 Аудит жүргізілген қаржылық есептеме</p> <p>3.1.6 Аудит комитетін қосқандағы, Басқару өкілеттілігіне ие</p>

	<p>тұлғалардың есептері</p> <p>Аудит саласындағы реттеуші органдар жағынан</p> <p>3.1.7 Жүргізілген аудиттің нақты фактілері бойынша реттеуші органдарға ақпараттарды ұсыну</p>
<p>3.2 Аудиторлық мекеме және ел деңгейінде</p>	<p>Аудиторлық мекеме жағынан</p> <p>3.2.1 Айқындылық қызметі жайында есептер</p> <p>3.2.2 Жылдық және басқа есептер</p> <p>Аудит саласындағы реттеуші орган жағынан</p> <p>3.2.3 Аудиторлық мекемені тексерудегі шолу нәтижелері</p>

3.1 Нәтижелелері – Тапсырма Деңгейі

3.1.1 *Аудит жүргізілген қаржылық есептеменің қолданушыларына аудиторлық қорытынды*

20. Аудиттің басты нәтижесі аудиторлық пікір болады, оның мақсаты қолданушыларға аудит жүргізілген қаржылық есептеме сенімді екеніне сенімділік беру. Көп қолданушыларға түрлендірілген аудиторлық пікірдің жоқ болуы, қаржылық ақпаратқа қатысты маңызды белгі болады. Бұл белгінің маңыздылығы бірнеше факторларға байланысты болуы мүмкін, соның ішінде, аудиторлық мекеменің⁶ абыройына байланысты болады.
21. Аудиторлық қорытынды аудиторға орындалған жұмыс және оның назарын аударған сұрақтар бойынша қосымша ақпаратты қолданушыларға ұсынуға мүмкіндік береді, ал бұл орындалған аудиттің сапасы жайлы да. Алайда, аудиторлар бұл мүмкіндікпен ылғи

⁶ Аудиторлық мекеменің атағы осы Тұжырымдаманың аясында әдейі қарастырылмайды, себебі аудит сапасының бөлшегі болып табылмайды, одан да аудитті жоғарғы деңгейде жиі өткізудің нәтижесін көрсетеді. Аудиторлық мекеменің атағына, оған соттық шешімдер немесе реттеуші органдардың әрекеті кері әсерін тигізуі мүмкін, оның көлемін, маркетингтік қызметін және деңгейін қоса алғанда, әсер ететін бірнеше факторлар бар.

қолдана бермейді, және бірнеше жылдар бойы қорытынды стандартизациясы жүріп жатыр. Жай жағдайда, егер тек аудитор түрлендірілген пікір айтпайтын болса, өткізілген жұмыс және алынған нәтижелер туралы ақпарат оған ұсынылмайды.

22. Аудиторлық қорытындыда қосымша ақпарат ұсынудан басқа, заңдар немесе нормативті актілерге сәйкес әртiрлi сұрақтар бойынша қосымша дәлелдемелер ұсынылу арқасында да қорытындының пайдалығы артуы мүмкін. Кейбір жағдайларда мұндай дәлелдемелер аудит көлемінің ұлғаюынсызда ұсынылуы мүмкін (мысалы, мекеме басшысы аудиторды барлық керекті ақпаратпен қамтамасыз етті және барлық қажетті түсіндірмелер ұсынғаны жөнінде дәлелдеме), ал басқаларға мүмкін жүргізілген аудиттің көлемінің ұлғаюы қажет болуы мүмкін (мысалы, егер қаржылық есептеме дайындауда ішкі тексеріс жүйесінің тиімділігінің бекітуі керек болса).
23. Аудит жайында көп ақпарат, әдетте мемлекеттік сектордағы мекеме аудиторлары не болмаса өздерінің басты қорытындыларында, не болмаса ортақ қол жетімдіге ашық қосымша есепте ұсынады. Бұдан басқа, мемлекеттік сектор мекемелерінің аудиторлары кейде өздерінің жұмыстарын тұрғындарда ресми құжаттарға мүмкіндік бар болған жағдайда орындайды. Мұндай ақпараттық бостандық аудитормен мемлекеттік сектордағы мекемемен жүргізілетін аудит туралы аса жете ақпараттарды ашуға алып келуі мүмкін, мысалы, бизнес қаупіне қатысты немесе ішкі тексеру жүйесіне қатысты ақпарат.

3.1.2 Басқару Өкілеттілігіне Ие Тұлғалар Үшін Аудиторлық Есеп

24. Аудит стандарттары әдетте аудитордан уақытылы Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға, белгілі бір сұрақтар бойынша ақпараттарды жеткізуді талап етеді. Мысалы, ХАС⁷ келесілер жөнінде хабардар етуді талап етеді:
 - Аудитордың міндеттері.
 - Аудит жүргізудің жоспарлы көлемі мен уақыты.
 - Аудитор нақтылығындағы қауіптер және соның салдарынан қабалданған сақтау шаралары.
 - Аудит барысында табылған маңызды сұрақтар.
25. Мұндай сұрақтар көбіне Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға арналған жазбаша қорытындыларда көрсетіледі. Алайда, аудит стандарттарының талаптары, аудитор мен Басқару өкілеттілігіне ие

⁷ 260 ХАС, *Басқару Өкілеттілігіне ие Тұлғалармен Қарым-қатынас*

тұлғалар арасында кең түрде талқылауға салынуы қажет. Аудит сапасының сұрақтарын қарастыру кезінде Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар, жазбаша қорытындылардың да ресмилігі азырақ ақпараттық қарым қатынастың да маңыздылығын және уақытында болуын бағалайды.

26. Ақпараттық қарым қатынастың сапасы және пайдалығы, Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға аса ерекше болады:
- Аудитормен қаржылық есептемені дайындауда мекеменің басшылығымен өзінің міндеттерін орындау жөнінде біржақты емес пікірді ұсыну;
 - Ішкі тексеріс жүйесін функционерлеуді қосқандағы, мекемеде қабылданған қаржылық есептемені дайындауда тәжірибесін талдау;
 - Мекеменің қаржылық есептемесін дайындау процесін жақсарту бойынша ұсыныстар ұсыну; және
 - Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен корпоративті басқару саласындағы міндеттерді тиімді орындауға ықпал ететін ақпаратты ұсыну.

3.1.3 Басшылыққа Аудиторлық Қорытынды

27. Аудитор аудит барысында көбіне басшылықпен байланыста болады. Мұндай ақпараттық қарым қатынастың көп бөлігі формалды емес түрде болады, алайда аудитордың қарауына немесе басшылықтың сұранысына байланысты аудитор өзінің байқауларын жазбаша қорытынды ретінде де рәсімдей алады. Бұл жағдайда басшылық әдетте, сапа сұрағын қарастыру кезінде онымен субъективті қабылданатын құндылықты және мұндай қорытындылардың уақытылы болуын ескеретін болады.
28. Қаржылық есептемемен қатысты сұрақтардан басқа, басшылық ерекше көңіл аударуы мүмкін келесілерге:
- Жеке қызмет салаларын және ұйымдастыру жүйелерін жақсарту бойынша талдау және ұсыныстар;
 - Реттеуге қатысты сұрақтарды бақылау; және
 - Маңызды салалық сұрақтар мен үрдістерге ғаламдық көз қарас.
29. Басшылыққа, әсіресе ресурстары шектеулі кіші мекемелерге, аудитордың бизнес бойынша ұсыныстары маңызды болуы мүмкін. Бұл жағдайда аудитор тәуелсіздік қаупі туындауы мүмкін туралы өзіне есеп беруі керек.

3.1.4 Қаржылық Және Ықтиярсыз Бақылау Органдарына Арналған Аудиторлық Қорытынды

30. Ұлттық заңдар немесе нормативті актілер аудитордан қаржы немесе ықтиярсыз бақылау органдарымен ақпараттық қатынасты талап етуі мүмкін, не болмаса үнемі негізде, не болмаса белгілі бір жағдайларда. Ұлттық талаптар құбылмалы, алайда, мысалы келесілерден тұруы мүмкін:

- Қаржылық есептемені дайындау процесінің белгілі бір жағдайларында дәлелдемелерді ұсыну, мысалы, ішкі тексеріс жүйесі кезінде.
- Реттеуші органдардың ойы бойынша оларға маңыздылық болып табылатын мәліметтер хабары.
- Қылмыстық жолмен алынған ақша қаражаттарын ресмилендіруді қосқандағы, заңдық емес әрекеттер жайлы мәліметтер хабары.

31. Бұл жағдайда реттеуші органдар, жалпы аудит сапасының сұрағын қарастыруда өздерімен қабылданатын құндылықтарды және мұндай қорытындылардың уақытылы болуын субъективті ескеретін болады.

3.1.5 Аудит жүргізілген қаржылық есептеме

32. Деректердің шынайылығын тексеру сенімділігін арттырады процесінің қаржылық есептілікті дайындау мен, біріншіден, әкеледі оның сапасын жақсарту. Мысалы, аудит жүргізу нәтижесінде басшылық шешім қабылдауы мүмкін өзгерістер енгізілсін алдын ала нұсқасын қаржылық есептілік. Мұндай өзгерістер мүмкін киіп сандық немесе сапалық сипаты (мысалы, түсіндіру ашылатын ақпараттың ескертпелерде қаржылық есептілік). Дегенмен, мұндай өзгерістер пайдаланушылар үшін білінбейтін болуы мүмкін, олар, оның үстіне, сапалы аудит жүргізілді деп санауы мүмкін, егер олардың қолында, олардың пікірінше, жоғарғы сапалы қаржылық есептеме болса. Дұрыс және кері: кездескен қаржылық есептілік қамтитын арифметикалық қателер, сәйкессіздіктер және түсінуге қиын ақпаратты, олар болмаған аудиторлық қорытындыны ескертіліп, – деп санайтын аудит жүргізілмеген.

33. Мекеме кейбір құзыреттерде аудит жүргізілген қаржылық есептілігіне өзгерістер енгізуге міндетті, егер оның елеулі бұрмалаулары табылған болса. Мұны жасаудың қажеттілігі осындай түзетілер жасаудың себебіне байланысты, және ол қолданушылар аудит тиісті деңгейде жүргізілмеді деп ойлауына алып келуі мүмкін.

3.1.6 Аудит бойынша Комитетті қосқанда, Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың есебі

34. Бірқатар елдерде корпоративтік басқаруға жауап беретін тұлғалар, әсіресе бағалы қағаздары ұйымдастырылған саудаға жіберілген мекеменің аудит жөніндегі комитеттері, аудитордың қызметін немесе аудит жүйесінің бөлімдерін бақылауға қатысты, белгілі бір міндеттері болады. Бірақ пайдаланушылар, біріншіден, тиімді жұмыс жасайтын аудит бойынша комитеттердің белсенді қатысуы аудит сапасына жақсы әсер етеді деп санайды, тәжірибеде аудит бойынша комитет пайдаланушыларға өздерінің міндеттері жайлы ақпаратты ашуы қандай көлемде болатыны жайлы әртүрлі қарама қайшылықтары бар.
35. Сапалы аудиттің санына да, пайдаланушылармен оны нақты қабылдауына да ықпал ететін, аудит бойынша комитеттің қызметі жайлы ақпарат толық болуы мүмкін еді. Кейбір елдерде қазіргі кезде сыртқы аудитке байланысты, жылдық есепке үлкен көлемде аудит бойынша комитеттің қызметі жайлы ақпаратты енгізу туралы сұрақ белсенді түрде қарастырылуда.

3.1.7 Ұсыну реттеуші органдармен ақпарат нақты фактілер бойынша аудит жүргізу

36. Кейбір елдерде аудит саласындағы реттеуші органдар жеке деректерді тексеру нәтижелеріне аудит бойынша комитетке рұқсат береді, алайда әдетте мұндай ақпарат жабық болып табылады.

3.2 Нәтижелер – Фирма және Ұлттық деңгейде

3.2.1 Қызметтің айқындылығы туралы есеп

37. Аудиторлық мекемелер аудит сапасы бойынша ортақ ақпаратты ұсына алады. Бір қатар елдерде аудиторлық мекемелермен қызметтің айқындылығы жайлы есеп ұсыну бойынша талаптар орнатылған, онда корпоративті басқару және мұндай мекемелердің сапа тексеру жүйесі бойынша ақпараттар бар.⁸ Көрсетілген ақпараттың жалпыға ортақ қолжетімділігін қамтамасыз ету, қолданушыларда тікелей аудит процессіне қатысы жоқ, жеке аудиторлық мекемелердің мінездемелері

⁸ Мысалы, Еуропалық Ұйым Мүшелерінің елдері үшін міндетті аудит бойынша Директивте, аудиторлық мекеменің заңдық құрылымы жөнінде жыл сайынғы белгілі бір ақпаратты ашу бойынша, әлеуметті маңызды мекемелерде, жүйеде аудит жүргізетін, мүшесі болып табылатын, корпоративті басқару және сапа тексеру жүйесі, қаржылық ақпарат, және де әріптестерді парапаттаудың есебінің тәртібі жөнінде ақпарат бойынша, мекемеге талаптар қарастырылған.

жайында және мұндай мекемелерде аудит сапасын анықтайтын деректер жайында ұсынатын, аудит жүргізілген қаржылық есептеменің құрылуына көмектеседі. Егер маңызды қызығушы жақтар тікелей аудиттің сапасын бағалауға мүмкіндіктері болмаса, бұл ақпарат мекемеге жаңа аудиторлық мекеме таңдауда көмектесуі мүмкін.

38. Қызметтің айқындылығы туралы есептер аудиторлық мекемелерге, өздерінің саясатының жеке аспектілерін және аудит жүргізудегі тәсілдерін көрсету арқылы өздерін бәсекелестер тізімінен ерекшеленуге мүмкіндік береді, сол арқылы аудит сапасының белгілері бойынша бәсекелеседі. Мысалы, аудиторлық мекемелердің әсіресе сапа тексеру бойынша жүйе және тәжірибе бойынша біркелкі ақпарат, тәуелсіздік принциптерін сақтауды қамтамасыз ету, сонымен қатар, корпоративті басқару жүйесі туралы ақпарат, мұның бәрі мұндай мекеменің барлық қызметкерлері мекемемен өзіне алған міндеттерді ұстануына жағдай жасайды.

3.2.2 Жылдық және Басқа Есептемелер

39. Кейбір аудиторлық мекемелер жылдық есептеме шығарады. Жылдық есептемелер мұндай аудиторларға сапа тексеру және олардың көтерілу бастамасына қатысты тиімділіктің маңызды көрсеткіштерін сипаттауға мүмкіндік береді. Бұл секілді ақпарат оларға аудит сапасы бойынша өздерінің бәсекелестік артықшылықтарын анықтауда көмектесе алады.
40. Бұдан басқа, мемлекеттік сектордағы аудиторлық мекемелер біршама олармен орындалған аудиторлық тапсырмаларға қатысты жалпылама қорытындылардан тұратын басқа есептемелер шығара алады, сонымен қатар, корпоративті басқаруда, бухгалтерлік есеп және есептемені ұсыну бойынша ортақ кемшіліктер. Мұндай есептемелерде мемлекеттік мекемелерге қатысты ортақ заңдардың қағидаларына және нормативті актілерге түзетулер енгізу бойынша ұсыныстар келтірілуі мүмкін.

3.2.3 Аудиторлық мекемелердің тексеру нәтижелері бойынша жалпылама көрсетілімі

41. Көптеген елдерде аудит саласындағы реттеуші органдар жыл сайын аудиторлық мекемелердің тексерулерінің нәтижелері жайында есеп береді. Мұндай есептемелердің тәптіштеу деңгейі ерекшелігі болуы мүмкін. Бір елдерде есептемелерде барлық аудиторлық мекемелердің жүргізілген аудиттің нәтижелерінің еркін сипаттамасы келтіріледі, басқаларында есептемелер бөлек аудиторлық мекемелер бойынша жарияланады.
42. Жеке аудиторлық мекемелердің тексеріс нәтижелерін бойынша есептемелерді жариялау, аудит сапасын көтеруде, соның ішінде негізгі қызығушы жақтармен аудит сапасын қабылдау бойынша (әсіресе

инвесторлармен және аудиторлық қорытындыны қолданушылармен) айтарлықтай рөлді ойнауы мүмкін. Аудит саласындағы реттеуші органдармен жеке аудиторлық мекемелердің есептерін көпшілік алдында жария етуде жақтастары да қарсыластары да болады. Біреулер жеке аудиторлық мекемелерге қатысты жүргізілетін тексеріс нәтижелерінің айқындылығы, Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен өздерінің міндеттерін орындауға ықпал етеді, және аудит сапасына жағымды әсер етеді, себебі мекемелер өздерінің жұмыстарының жыл сайынғы жақсаруын көрсетіп тұруда қызығушылықтары бар. Басқалар ойлады, әйгілі түрдегі жеке аудиторлық мекемелердің жұмыстарының нәтижелері бойынша есептемелер, аудит сапасына зиян келтіру арқылы нәтижелерді табуға жауап ретінде, аудиторлық мекемелер өздерінің ұстанымдарын өте белсенді түрде қорғауға алып келуі мүмкін.

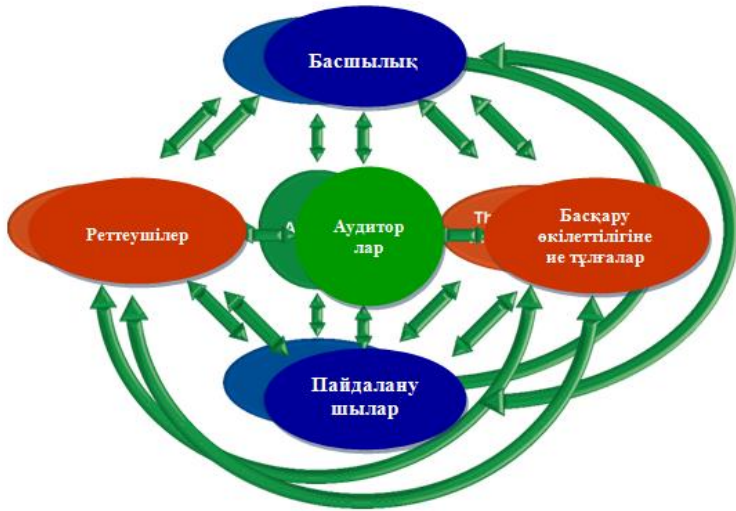
4. Қаржылық есептілікті қамтамасыз ету тізбегіндегі негізгі өзара әрекеттесу

43. Өзінің 2008 жылғы *Қаржылық есептеменің жүйесі: Келешегі және бағдары*,⁹ атты есептемесінде Халықаралық Бухгалтерлер Федерациясы (ХБФ) қаржылық есептемені дайындау жүйесін “қаржылық есептемені дайындауға, келісуге, аудитте, талдауда және қолдануда қатысқан адамдар және жүйелердің жиынтығы” секілді сипаттайды.
44. ХБФ осы жүйенің барлық құраушылары жоғарғы сапасы болуы қажет және бір бірімен тығыз байланыста болуы қажет деп көрсетті – бұл жоғарғы сапалы қаржылық есептемені дайындаудың міндетті ережесі. Алайда тізбедегі қызмет көрсетудің әрбір жеке бөлімі жоғарғы сапалы есептемені қамтамасыз етуде жоғарғы рөлді ойнайды, олардың арасындағы мінездемелер немесе бұл бөлімдердің арасында қарым қатынас қалай жүзеге асатыны да, аудит сапасына белгілі бір әсер етуі мүмкін.
45. Ресми және ресми емес қарым қатынасты қосқанда, дәл осы бөлімдердің арқасында, қаржылық есептеме жүйесінің қатысушылары басқа қатысушылардың әрекеті және ұсынуларына әсер етуі мүмкін, және сол арқылы аудит сапасының көтерілуіне ықпал етуі мүмкін. Осы қарым қатынастың мінездемесі мен шектері, оған кірген тұлғалардың мақсаты және де қарым қатынастың өз контексті ретінде анықталады.

⁹ Есептеме: web.ifac.org/media/publications/9/financial-reporting-supply/financial-reporting-supply.pdf. сілтемесімен қолжетімді.

46. Сипаттамасы төменде көрсетілген қарым қатынас түрлері, жеке қарым қатынас санатына жатады. Онымен қоса, аудит сапасы аудиторлар және негізгі қызығушы жақтардың аудит сапасына қатысы бар, сұрақтарды талқылау мақсатында жүргізілетін, бірге кездесуінен ұтуы мүмкін.

47. Аудит сапасына қатысты кейбір қарым қатынастың аса бір маңызды түрлері¹⁰ төменде көрсетілген.

4.1 Аудиторлар мен Басшылық арасындағы қарым қатынас түрлері¹¹

48. Басшылық қаржылық есептеме дайындауға және қаржылық есептеменені дайындау үшін сенімділік, қол жетімділік және уақытылы ақпараттарды ұсынуды, қамтамасыз ету мақсатында ішкі бақылау жүйесін қалыпты жұмыс жасауына жауап береді. Бұдан басқа, басшылық қолданылатын қаржылық есептемені дайындау Тұжырымдамасына қаржылық есептеме сәйкес келуін, және керек жағдайда тиісті операциялар мен жағдайларды сенімді ұсынуды қамтамасыз етеді.
49. Қажетті ақпаратқа толық және уақытылы қол жетімділік ұсыну және тиісті тұлғалармен мекеме ішінде де одан алшақ қарым қатынас

¹⁰ Бұл бөлім тек сыртқы әсерге, яғни, аудиторлық топтың сыртынан әсер етуге арналған. Аудиторлық топтың аясында әсер ету түрлері жөнінде ақпарат 1-бөлімнің: Бастапқы белгілерінде көрсетілген.

¹¹ Көптеген кішігірім мекемелерде басшылық пен Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар арасында айырмашылық жоқ деп айтуға болады. Екі функцияныда меншік иесі басшылық атқаратын болады.

аудитормен аудиторлық дәлелдемелер алуға ықпал етеді. Ашық және жүйелі диалог аудиторға аңтарлықтай бұрмалау қаупіне жауап ретінде тиісті шараларды анықтауға, бағалауға және қабылдауға көмектеседі, әсіресе маңызды пікір немесе белгісіздікпен қатысты, қиын және бір қалыпты емес операциялар немес сұрақтар кезінде. Ынтымақтастық және ашық диалог жоқ кезде тиімді аудит жүргізуді ұсыну екіталай.

50. Аудит сапасын көтеру үшін, аудитор аудиттің ерте кезеңінде басшылықпен керек ақпарат көлемін талқылау және оны ұсыну уақытын келісуді қамтамасыз етеді. Бұдан басқа, аудитор басшылықтан уақытылы түсіндірмелер алу немесе қосымша талдау жүргізу мақсатында, егер ондай керек болса, жоғарғы мүмкіншілік үлеспен басшылықпен аудит барысында туындайтын, өзінің ескертпелерін талқылайды.
51. Аудитор және басшылық арасындағы ашық және жүйелі диалог, басшылық аудитордан келесі сұрақтар бойынша, бағалы ақпараттар алуда жағдайлар туғызуға ықпал етеді:
- Мекеменің қаржылық есептемесін дайындау тәжірибесінің жақсару мүмкіндігі.
 - Қаржылық есептеме дайындауда ішкі тексеру жүйесінің жақсару мүмкіндігі.
 - Қаржылық есептемеге жаңа талаптар.
 - Салааралық келешек.
 - Құқықтық және нормативті-құқықты сұрақтар бойынша бақылау.
52. Аудитор мен басшылық арасындағы ашық және жүйелі қарым қатынасты, егер аудитор жыл бойы аудит бойынша сол бір клиентпен өте көп уақыт өткізгеннен туындайтын жөнсіздіктен ажыратуы керек. Аудит сапасын жоғарғы деңгейде қамтамасыз ету үшін, аудитор кәсіби күмәншілік және дұрыстылықты сақтағаны өте маңызды, және де олармен ұсыналатын ақпаратты күмәншілікке қоюға дайын болуын көрсетуі қажет.
- 4.2 Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар мен аудиторлар арасындағы қарым қатынас түрлері**
53. Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар, мекеменің стратегиялық бағытына тексеріс жүргізуге және есептеме ұсыну бойынша міндеттемелерді орындауға жауап береді. Мұндай міндеттерге мекеменің қаржылық есептемесін құру кезіндегі тексеріс жатады. Қор биржасында тіркелген мекемелерде және басқа да ірі мекемелерде, қаржылық есептемені

дайындау кезіндегі тексерісті жүргізу бойынша негізгі көлемді көбіне аудит бойынша комитет атқарады.

54. Бұл міндеттерді орындау Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға аудитормен тиімді екіжақты қарым қатынаста көмектесуі мүмкін. Әсіресе, Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар мұндай сұрақтар бойынша аудитордың ұсыныстарын пайдалануы мүмкін, оларға қаржылық есептемемен, басшылық өз пікірін шығаратын қаржылық есептеменің негізгі жақтарымен байланысты сұрақтар, клиент мекемесінің қауіптері секілді, және де мекеменің қаржылық есептемесін дайындау жүйесінің сапасы бойынша ұсыну, онымен қоса ішкі қаржылық бақылаудың қызметінің кемшіліктерін қоса алғандағы сұрақтар. Бұл мәліметтер Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға қаржылық есептемедегі ұсынылған ақпарат сенімді екені жайлы қорытынды жасауға көмектеседі, әсіресе егер аудитор басшылықпен шешілмеген қорқыныштары бар болса.
55. Аудитор Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың (аудит бойынша комитетпен қоса, егер ондай бар болатын босла) назарына аудит барысында анықталған аудит жоспарлау сұрақтары және маңызды сұрақтарды жеткізуі қажет. Кейде ақпараттық қарым қатынас өте тиімді болып келеді, егер ен болмаса бір кездесу немесе кездесудің бөлігі басшылықтың қатысуынсыз өтетін болса. Кішкене мекемелер үшін аудитор мен Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар арасындағы аса жиі және ресми ақпараттық қарым қатынастың болуы көп келеді.
56. Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар сонымен қатар, аудит сапасына келесідей ықпал ете алады:
- Қаржылық есептеме қауіптері және аудит көзқарасы бойынша ерекше назарды талап ететін қызметтің бағыты секілді сұрақтар бойынша кеңес беру;
 - Аудитті тиімді жүргізу және аудит жүргізуде бағаның келуі үшін бөлінген қаржының жеткілікті бағасы;
 - Тәуелсіздік принципі және сұрақтарды шешу тәсілдерінің бағасымен байланысты сұрақтардың есебі;
 - Аудит жүргізу әсіресе ықпалсыз әрекеттер қаупін бағалауға, бағалау есебі және басшылықтың жіберілгендері, және де есеп саясатын таңдауға қатысты, басшылықтың әрекетін аудитормен сынап бағалануы; және
 - Басшылық аудитордың сынап бағалануына түсіп қалмау ықпалын көрсетпеуге әкелетін жағдайды туғызу, және өзінің бағытын қиындық туғызатын немесе пікірталас сұрақтарды талқылауда өзінің бағытын белсенді қорғамайтын болады.

4.3 Аудитор мен Қаржылық Есептемені Қолданушылардың арасындағы қарым қатынас түрлері

57. Кейбір елдердің нормативті-құқықтық қоры есептеме қолданушылар мен аудитор арасындағы қарым қатынас белгілі бір түрлерін қарастырады. Мысалы, кейбір елдерде тағайындау, қайта тағайындау немесе мекеменің аудиторын алмастыру ұсыныстары мұндай мекеменің ортақ жиналыста акционерлердің құптауын талап етеді. Бұдан басқа, акционерлер ортақ жиналыс шегінде аудиторға кез келген маңызды жағдайлар бойынша сұрақтар қоюға құқықтары болуы мүмкін. Мұндай қарым қатынас түрлері аудиторға сапалы аудит жүргізуде қосымша ынталандыруды туғызуы мүмкін.
58. Бұдан басқа, қолданушыларға аудитордың ауысуы жөнінде сұрақтарды зерттеу бойынша негіздеме қажет болуы мүмкін. Мұндай негіздеме алу өте оңай, егер аудитор ауысуының себебі жөнінде ақпарат жалпыға қолжетімді және уақытылы ұсынылатын болса.
59. Мемлекеттік сектор мекемесінің аудиторлары қаржылық есептеменің бірінші қолданушыларымен жиі тікелей қарым қатынаста. Аудиторлар заң немесе орындаушы орган (мемлекеттік мекемелердің мемлекеттік ведомстволарына қатысты) алдында олармен анықталған деректер ұсынылатын жиі таныстыру рәсімімен шығып тұрады, сонымен қатар, оларға келесілерді ұсынады:
- Қаржылық есептемені дайындаудағы мекеменің қызметі және тәжірибесі жайында дұрыс және саяси бейтарап ақпарат; және
 - Тиісті тапсырмалар мен өкілеттіліктерді сақтау және орындауға қатысты жүйелі және уақытылы ұсыныстар (сонымен қоса, қаржыны үнемдеуге қатысты).

Мұндай таныстыру рәсімдері аудитордың бірінші қаржылық есептемені қолданушылар жайында күтілімін кеңейтуі мүмкін, сонымен қатар, бірінші қолданушыларға аудит жүргізудің сапасын бағалау мүмкіндігін ұсыну.

60. Аудиторлық мамандықтың өкілеттері, әсіресе кәсіби бухгалтерлер мекемесі сол немесе басқа уақытта форумдар, конференциялар және басқа да кездесулерді оғарғы деңгейде жүргізе алады, оның кезінде аудиторлар аудит сапасына қатысты сұрақтарды талқылау мақсатында, қаржылық есептеменің қолданушылар тобымен қарым қатынаста бола алады.

4.4 Аудитор мен реттеуші орган арасындағы қарым қатынас түрлері

61. Аудит жүргізуге ықпал ете алатын, реттеуші органдарың бірнеше түрлері бар, олар қаржылық нарықтағы операцияларды, қаржылық нарықтағы қатысушылардың қызметін және қаржылық есептемені

дайындау тәртібін реттейтін органдар (“қаржылық реттеу органдары”); банк және сақтандырушы мекемелер секілді мекемелер түрлерінің қызметін реттейтін органдар (“пруденциалдық бақылау”); және бірнеше аудиторлық мекемелермен тікелей бақылау жүргізетін орган (“аудит саласындағы реттеуші орган”). Кейбір елдерде аудит сапасы жағынан өз әрекеттерін келісу пайдалы, бірнеше қаржылық және пруденциалды органдар бар.

4.4.1 Қаржылық және Пруденциалды Бақылау Органдары

62. Қаржылық және пруденциалды бақылау органдары және аудиторлар көптеген жағдайда бір бірін толықтырушы жақтармен сипатталады, алайда мұндай жақтардың бағыты ерекшеленуі мүмкін. Осыған байланысты көрсетілген жақтардың ақпараттық ресурстармен сауатты алмасу, нормативті-құқықтық реттеу жүйесін жақсарту және аудит сапасын көтеруге ықпал етуі мүмкін.
63. Аудит қаржылық және пруденциалды бақылау органдарына маңызды. Бұл секілді реттейтін органдар көбіне белгілі мекемелердің қаржылық есептемесінің аудитін жүргізуді, және аудит көлемін мекеменің ішкі қаржылық бақылау жүйесін тиімді бағалау секілді бағыттармен толықтыру арқылы, мерзімді кеңейтуді талап етеді. Бұдан басқа, мұндай реттеуші органдар кейде аудиторларға белгілі сұрақтар бойынша мәліметтерге сенімділікті қамтамасыз ету бойынша талаптарды қояды.
64. Есепті дәйектерді дайындау бойынша ресми міндеттерден басқа, қаржылық және пруденциалды бақылау органдары аудит жүргізу барысында аудиторға жеткізілген сұрақтар бойынша ұсынуды қалауы мүмкін. Банктік бақылаудың реттеуші органдары жағдайында, мұндай сұрақтарға келесілер жатуы мүмкін:
 - Банктік қызметті жүргізуге лицензия талаптарының бірі орындалмағанын көрсететін ақпарат.
 - Заңдар және нормативті актілердің айтарлықтай бұзылуын көрсететіні мүмкін ақпарат.
 - Банктік қызметтің және қызметтің үзіліссіздігі жөнінде жорамалдармен байланысты, сұрақтардың қауіпіне қатысты айтарлықтай жағымсыз өзгерістер.
65. Қаржылық және пруденциалды бақылау органдары көбіне, аудиторға мәлім бола қалса, аудит көлеміне, және де қорытындыға және аудитор пікіріне әсер ете алатын ақпаратпен қамтамасыз болады.

4.4.2 Аудит саласындағы Реттеуші органдар¹²

66. Көптеген елдерде аудит саласындағы тәуелсіз реттеуші органдардың бекітілген қызметтерінің тапсырмаларына, аудиторлық мекемелердің қызметін және аудит жүргізудің жеке деректерін тексеру жатады, олар аудит сапасын көтеруге және оны қаржылық есептеме қолданушыларға одан да анығырақ жасауға рұқсат береді.
67. Аудиторлық мекемелер және аудит саласындағы реттеуші органдардың арасындағы ашық қарым қатынас, реттеуші органдардың жұмысын тиімді көтеруге ықпал етеді. Одан басқа, аудиторлық мекемелердің назарына, аудит жүргізілген деректің тексеру нәтижелерін анық және біркелкі жеткізу, оларға негізгі шыққан кемшіліктердің себебін нақты көруге және тиісті жауапты шара қолдануға мүмкіндік береді.
68. Әртүрлі елдердегі реттеуші органдар арасындағы диалог аудит сапасын ғаламдық көтеруге ықпал етеді, ол өз кезінде тексеруге тәсілдерді жүйелі қолдануды қамтамасыз етуге бағытталған.¹³

4.5 Басшылық пен Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар арасындағы қарым қатынас түрлері

69. Қаржылық есептемені дайындау үрдісінің сапасына және сенімділігіне, мекеменің шын және адал әрекетінің белсенді міндеті жақсы әсер етеді. Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен орнатылатын және ынталандыратын, мұндай корпоративті мәдениет жоғарғы басшылықпен ынтымақтастылық кезінде, тиісті есеп саясатын жасау және сақтауға, және де жоғарғы сапалы қаржылық есептемені дайындауға қажетті ақпаратпен ашық алмасуға ықпал етеді.
70. Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар қойылған мақсатқа жету үшін, қаржылық есептемені дайындау жүйесінде тексерісті жүргізу бойынша

¹² Мемлекеттік секторда мынадай жағдай қалыптасты: мемлекеттік сектор мекемелерінің аудиторлары, әдетте, реттеуші орган жағынан сыртқы бақылауға тәуелді емес. Олар парламент, заңнамалар немесе ұқсас органдар алдында жауап береді, олар аудиторлық қызметтің сапасымен осы немесе басқа уақытта қызығуына болады.

¹³ Халықаралық көлемде аудит саласындағы реттеуші органдардың қызметінің білімі және үйлестігі бойынша алмасу Аудиттің Тәуелсіз Реттеуші Халықаралық форумының жұмысына ықпал етеді (АТРХФ). *Аудиттің тәуелсіз реттеуші қызметінің негізгі принциптері* АТРХФ құжатында, «*Жасалған принциптер реттеуші органдар арасындағы қарым қатынасты қолдауға қатысты қолданылады және аудит қызметін бақылау саласында қабылданған тәсілдерді қолдану тәртібін қамтамасыз етеді*» деп көрсетілген. Форум жұмысы бойынша қосымша ақпарат оның сайтында келесі мекен жай бойынша көрсетілген: www.ifiar.org

оларға өздерінің міндеттерін орындауда, басшылықпен анық және жүйелі қатынасқа жүктеледі. Бұл тапсырманы орындау басшылықтың Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен келесідей сұрақтарды талқылауға дайындығын талап етеді:

- Қаржылық есептеме және реттеумен байланысты әлеуетті маңызды сұрақтарды айқындау.
- Қаржылық есептеме дайындау кезінде қолданылған, бухгалтерлік есепке қатысты маңызды пікірлердің негізіне кірген жобаланулар.
- Қаржылық есептемені дайындау жүйесін жақсарту саласы.

71. Егер аудиторда басшылық пен Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар арасындағы қатынасқа қатысты қауіптері бар босла, онда аудитор маңызды қаржылық есептемені дайындау жүйесіне сай жетіспеулерге, қателерге жоғары назар аударуы қажет. Аудиторға сонымен қатар, мұндай қатынастардың кемшіліктерінің себебін түсінуге тырысып көру қажет, себебі аудиторлық процедуралар шыққан қауіптерге жауап ретінде орныққан жағдайға байланысты болады. Мысалы, Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар басшылықтың адалдығына сенімді емес болған жағдайдағы аудиторлық процедуралар, басшылықтың Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың, кәсіби біліктілігіне қатысты күмән болған жағдайдағы аудиторлық процедуралардан ерекшеленеді.
72. Ерекше жағдайларда, аудитор басшылық пен Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар арасындағы қарым қатынасқа шындыр қобалжитын болса, ол әрекеттік және тиімді аудит жүргізудің мүмкіндігін бағалауы қажет, және де бұл клиентпен қарым қатынасты жалғастырудың жөнделігін талдауы қажет.

4.6 Басшылық пен реттеуші орган арасындағы қарым қатынас түрі

73. Қаржылық есептеме сұрағы бойынша қаржылық реттеу және басшылық арасындағы қарым қатынас деңгейі, елге және салааралық жатуына қатысты анықталады. Кейбір қаржылық реттеу органдары қаржылық есептемені дайындау Тұжырымдамасын жасайды және қолданады, және басшылыққа қаржылық есептеменің әртүрлі жақтары туралы сұрақтарды қоя алады. Бұл секілді шаралар басшылық мұндай сұрақтарды аудитор алдында көтеруіне алып келуі мүмкін, өз кезегінде ол келешекте аудит сапасында көрінуі мүмкін. Бұдан басқа, кейбір секторларда, мысалы, банктік, пруденциалды бақылау органдары басшылықпен қарым қатынасты қарастыратын, тікелей тексеру қызметін жүргізе алады. Аудитор мұндай қарым қатынас түрлері туралы түсінікті құрайды, себебі олар тиісті ақпарат және субъективті бағаның көзі болып табылады.

4.7 Басшылық пен қаржылық есептемені қолданушылардың арасындағы қарым қатынас түрлері

74. Қаржылық есептемені дайындаудан басқа, басшылық қолданушылармен, әсіресе инвесторлармен, кейбір басқа тәсілдермен, сонымен қоса маңызды операциялар мен оқиғалар жөнінде, баспасөз хабарламасын жариялау арқылы, және де сарапшылармен кездесулер және инвесторлармен басқа да кездесулер өткізу арқылы, қарым қатынаста бола алады. Басшылық пен қолданушылардың арасындағы қарым қатынас қолданушыларға қаржылық есептеме жөнінде кең түрде көруге мүмкіндік береді. Бұдан басқа, екіжақты бағыттылық қарым қатынасы, мысалы, басшылық пен инвестор арасындағы кездесу түрі, басшылыққа қаржылық есептемені аса сапалы түрде дайындауда, қосымша ынта туындатуы мүмкін.
75. Жалпы институционалдық инвесторлар секілді қолданушылар, аудит сапасының маңыздылығын басшылықпен бірге, аудитор әйгілі орынды алатын сұрақтарды зерттеу бойынша белсенді қызығушылық арқылы көтеруге қабілетті, мысалы, аудитор пікіріне модификация енгізу арқылы немесе акционерлерге тиісті жақтар бойынша есептемені ұсыну.

4.8 Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар және реттеуші органдар арасындағы қарым қатынас түрлері

76. Басшылықпен жағдай секілді, қаржылық реттеу органдары мен Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар арасындағы қарым қатынас деңгейі, ел және салааралық жатуына байланысты.
77. Алайда қазіргі кезде аудит саласындағы реттеуші органдар мен Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар арасындағы қарым қатынас көлемі, салыстырмалы үлкен емес, мұндай қарым қатынастың келешегі бар. Мысалы, кейбір елдерде аудит саласындағы реттеуші органдар, тиісті мекеменің Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларына аудитормен жүргізілген аудиттің жеке деректерін тексеру кезінде алынған, қорытындыны ұсынады немесе ұсынуды талап етеді. Бұдан басқа, аудит сапасын бағалау бойынша инспекторлар тексеріс барысында, жүргізілген аудиттің жеке деректерінің сапасы жөнінде пікірін білу үшін, Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға жолығуына болады.

4.9 Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар және қаржылық есептеменің қолданушылары арасындағы қарым қатынас түрлері

78. Бірнеше елдерде аудит бойынша комитетті (егер ондай бар болатын болса) қосқандағы, Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың, аудиторлар қызметін немесе аудит жүйесінің жақтарын тексеруге қатысты, белгілі бір міндеттері бар. Аудит сапасын қолданушылармен қабылдауы үлкен мүмкіншілік үлесімен, қызметі жоғарғы сапа және айқындылық

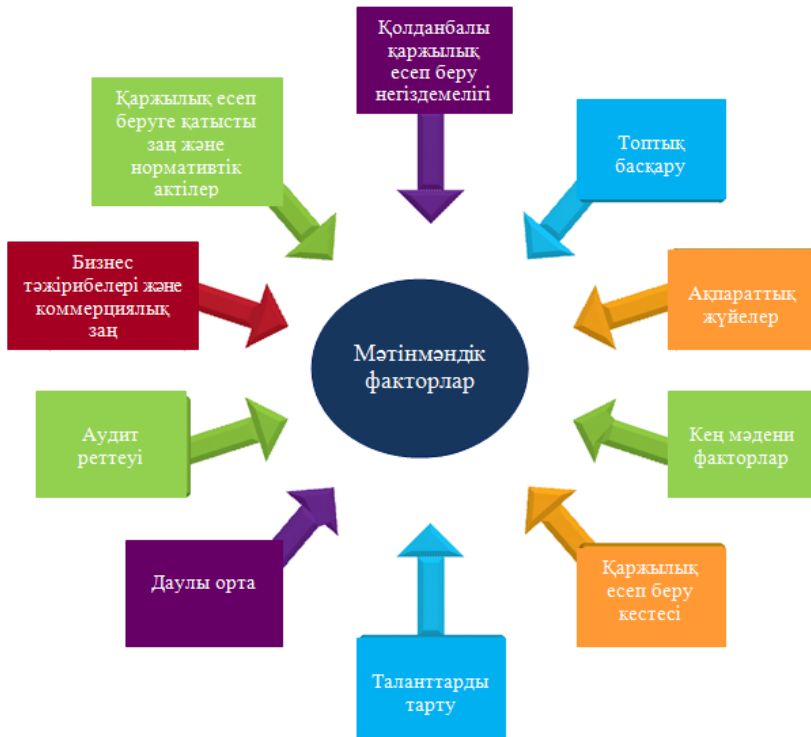
сипаттайтын, аудит бойынша комитеттің белсенді қатысуы арқылы құрылатын болады. Онымен қоса, өздерінің міндеттерін орындау бойынша ақпараттарды, Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларға жеткізу деңгейі айтарлықтай айырмашылық болуы мүмкін.

4.10 Реттеуші органдар және қаржылық есептеменің қолданушылары арасындағы қарым қатынас түрлері

79. Тәуелсіз тексеріс кезінде елдердің саны, аудит жүргізу сырттай аудит сапасын тексеру арқылы бірте бірте азаяды. Ереже бойынша, аудит саласындағы реттеуші органдар өздерінің қызметінің нәтижесі жайлы жалпы әйгілі түрде жауап береді, соның негізінде қолданушылар аудит сапасы жайлы ортақ көрініс құра алады. Кейбір бақылаушы органдар әйгілі түрде өздерінің жеке аудиторлық мекемелерге қатысты жасалған қорытындылары туралы жауап береді, ол қолданушыларға аса толық ақпарат алуға мүмкіндік береді.

5. Контекстік факторлар

80. Қаржылық есептеме дайындау жүргізілетін және аудит өткізілетін айнала елге байланысты. Кейбір елдер үшін бизнесті жүргізудің ресми емес қағидалары және салыстырмалы түрде аз жасалған қормерциялық құқық сипатталып келеді. Мұндай елдерде сыртқы қолданушыларға қаржылық есептеме шектеулі сипатта болуы мүмкін, онымен қатысты қолданушылардың күтімі үлкен емес. Мұндай айнала мемлекеттің дамуын, және әсіресе қормерциялық мекемелердің қызметінің шегін ұлғайтуды, және капитал нарығында қаржыландыруды алу қажеттігінің туындауын қиындатады. Қаржылық есептеме маңыздылығы ұлғаяды, ал қолданушылардың оны дайындау уақыты мен сенімділігіне қатысты болжамы өседі. Бұл өз кезегінде нормативті-құқықтық базаның дамуына, қаржылық есептеменің талаптарының ұлғаюына және корпоративті басқару жүйесінің жақсаруына алып келеді.
81. Сыртқы ортаның факторларын жиынтық алғанда қаржылық есептеменің сапасына және сипатына әсер етуі мүмкін, және тіке немесе жанама аудит сапасына әсер етеді. Бұл орынды болған жағдайларда, аудиторлар бұл факторларды ескереді, және тиісті жеткілікті аудиторлық дәлелдеме алу үшін, ең дұрысы қандай тәсілді қолдану керек екенін анықтау бойынша тиісті шаралар қолданады.
82. Сыртқы ортаның факторларына келесілер жатады:

5.1 Бизнес жүргізу ережелері және коммерциялық құқық

83. Бизнестің ресми жолы ұлттық әдет-ғұрыптар мен коммерциялық құқыққа байланысты жүзеге асырылады. Кейбір ұлттық орталарда басқа тараптармен бейресми негізінде мәміле жасау адамдардың сенім қарым-қатынасы арқылы жүзеге асырылады. Отбасы мүшелерінің және үкімет тарапынан бақыланатын заңды тұлғалардың мүлкін басқаруда тұлғалар өзара байланысты - бұл бірінші кезекте сауда серіктестері бар орталар.
84. Коммерциялық құқықтың ресми түрге әсері бизнес операцияларын жүргізу кезінде байқалады. Атап айтқанда, келісім-шарт бойынша құқық құру кезінде және операциялар аяқталғанда туындайтын міндеттемелер кезінде анықталады. Коммерциялық заңдар аз дамыған жерде, меншік талаптарын бекіту және міндеттемелер бойынша ережелерге сәйкестігін бағалау қиын болуы мүмкін.
85. Кейбір жағдайларда, мәміле мерзімі және шарттары белгісіз немесе тіркелмеген болуы мүмкін және келісім- ауызша түзету құралы болуы да мүмкін. Мұндай жағдайда жауапкершілікті бөлу және ішкі бақылау

жүйесінің тиімділігі азаяды, соның себебінен алаяқтық және сыбайлас жемқорлық көбейеді. Осындай жағдайларда жеткілікті құжаттаманың болмауы операциялардың экономикалық мәнін түсіну және олар толық және тиісті түрде есепке қабылданбағанын анықтауда басқару өкілеттігіне ие тұлғалар үшін елеулі қиындықтар туғызады.

86. Салық заңнамасының сақталуына деген қатынас әртүрлі. Кейбір орталарда, басшылықтың өзі салық міндеттемелерін азайтпауға тырысады, сол үшін шот мерзімін ұзарту сияқты шараларды қолданады, басқа орталарда; шоттарының біреуден артық жиынтығы «экономикалық» және «салық» кейбір тәртіпсіздікті жасау мүмкін деп бір орынға орнын көрсетіле отырып, біреуі сақталынуы мүмкін. Мұндай жағдай шартты салық міндеттемелері үшін резервтеуді талап ете алады

5.2 Қаржылық есеп беруге байланысты заңнамалар мен нормативтік актілер

87. Қаржылық есеп беруге қатысты заңдар мен нормативтік актілер, әдетте, бизнеске мүдделі тараптарға керек есеп жауап әзірлейді. Меншік иелері мен басқару арасындағы жақындығы жетіспейтін аталған тұлғалар үшін, ережелер мен қаржылық есеп ашып көрсетулер қаржы ішкі ақпаратқа қол жеткізе алмайтын акционерлердің мүдделерін қорғауға арналған. Керісінше, басқа ұйымдарда реттеу және қаржылық есептілік ақпаратты ашып көрсету мүдделі тараптар бизнес басқаруға тартылуы мүмкін екендігін ескере отырып, төменгі деңгейде орнатылған болуы мүмкін, сондықтан ішкі ақпаратқа қол жеткізе алады деп көзделген.
88. Бизнесі негізгі концептуалды жүргізудің ортақ функцияларын орындаудан басқа, заңдар және нормативтік актілер, оның ішінде белгілі бір қызығушы жақтардың тобына ұсынылатын, әсіресе егер мұндай заңдар және нормативтік актілер тиісті түрде іске асырылатын және қолданылатын, қаржылық есептемеде көрсетілетін ақпараттың мінездемесіне және ақпарат көлеміне тікелей әсер ете алады. Бұл секілді жағдайларда, заңдар және нормативтік актілер келесі тапсырмаларды шешуде сәтті қолданыла алады:
- Қаржылық есептемені дайындаумен байланысты басшылықтың міндетін анықтау;
 - Қаржылық есептемені ықпалсыз дайындағаны үшін басшылыққа айыппұл шараларын қолдануды қамтамасыз ету;
 - Тексеріс механизмдері және мәжбүрлеп орындауларды іске қосу арқылы, қаржылық есептемеге қойылатын талаптарды орындауға ықпал ету;

- Аудиторға барлық керекті ақпараттарды және мүмкіндіктерді ұсынуды қосқандағы, аудитормен толыққанды қызмет жасау бойынша басшылыққа міндеттеме орнату; және
- Аудиторлармен сенімді емес ақпараттарды ұсынуы үшін басшылыққа айыппұл шараларын қолдану.

89. Алайда, заңдардың және нормативті актілердің ең қатал деген қағидалары орнатылған талаптардың сақталуына жеткіліксіз құрметті қарым қатынасты толық жоюға мүмкіндігі жетпейді. Тиісінше, нормативті-құқықтық базанын басшылықтың әрекетіне белгілі бір ықпал ету деңгейінің шектеулері бар.

5.3 Қаржылық есептемені дайындаудың қолданылатын Тұжырымдамасы

90. Қаржылық есептемені дайындау тұжырымдамасы қаржылық есептеме сапасының маңызды факторы болып табылады. Анық және бір мағыналы тұжырымдама басшылыққа бухгалтерлік есеп саласында шешім қабылдауға көмектеседі және тиісті стандарттардың қолданылу жүйелігін қамтамасыз етеді. Онымен қоса, қаржылық есептемені дайындаудың артық қиындатылған тұжырымдамасы бухгалтерлік есеп талаптары туралы басшылықтың көріністерін, және Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың қаржылық есептемені дайындау процессімен тиімді бақылауды қиындатуы мүмкін.

91. Мұндай қиындықтар қаржылық есептеменің талаптарына және ақпараттың ашылуына жиі өзгерістермен қиындатылуы мүмкін, өз кезегінде ол (ен болмағанда қысқа мерзімді кезеңге) әртүрлі мекемелермен тиісті стандарттарды кезегінсіз қолдану мүмкіндігін ұлғайтуы мүмкін.

92. Қаржылық есептемені дайындау тұжырымдамасының мінезі мен қиындығы аудит сапасына да әсер етуі мүмкін. Кейбіреулер тек принциптерде негізделген қаржылық есептемені дайындау тұжырымдамасы, басшылыққа есеп жүргізу бойынша өте үлкен еркіндік береді деп ойлайды, және ол басшылықтың мақсаттарына жауап беретін тәсілдер арқылы іске асады, және аудитормен басшылықтың қызметін бағалау сынын қиындатады. Басқалар болса, ережелерге артық бағдар қаржылық есептемеге орнатылған талаптарды қатал қолданудан тұратын тәсілдер қолдануды білдіреді, ол аудиторларға қаржылық есептемедегі операциялар түсінігін және ақпарат ұсыну сенімділігін қалыптастыру туралы көріністі қиындатады.

93. Соңғы бірнеше жыл қаржылық есептеме өте көп мөлшерде қаржылық ақпарат алуда қолданушылардың «мұқтаждықтарын» қамтамасыз етуге бағытталған, тіпті егер мұндай ақпарат аса көп мөлшерде

субъективті және аса аз «сенімді» болатын болса. Бұл өз кезегінде әділ құн бағамын және басқа есептік мағыналарды кең мөлшерде қолдануға асып келді, ол өз кезегінде бағаның аса белгісіздігін білдіреді. Бастапқы ескертпелер және бағаның белгісіздігі туралы ақпаратты ашу (мысалы, сезімталдық талдауы) қаржылық есептемедегі тиісті сомманы сенімді ұсынудың бөлінбейтін бөлігі болып табылады. Бірақ кейбір ашылатын мәліметтер сапалық мінезде болады, мысалы, хеджирлеу стратегиясы және қауіптермен басқару. Нәтижесінде кейбір мұндай қаржылық ақпараттың «аудит жүргізілгеніне» күмән келтіреді, себебі, ол мұндай қаржылық есептеме секілді ақша құралдарындай, нұсқаулы түрде аз тексеріске беріледі. Аудит саласы көз қарасынан басты мәселе болып келесілер табылады:

- Есеп сұрағы бойынша қиындықтармен байланысты, тапсырмаларды шешуге мөлшерсіз көлемде уақыт кетірудің орнына, аудиторлық топтың жоғарғы деңгейінің өкілеттерімен басшылыққа, бақылау жүргізуге және аудиторлық жұмыстың сапасын жалпы тексеруге жеткілікті уақыт жұмсау.
- Қажетті ақпарат жинау және қажетті пікір шығару, егер мойындау, бағалау және ақпарат ашуға қатысты шешімдер қаржылық есептемеге тиісті талаптарды орындау кезінде басшылықпен кәсіби тұжырымға көп көлемде сүйенуі мүмкін, әсіресе егер олар ескертпелер, мүмкіндіктерді, болжамдық күтулерді немесе жиынтық нұсқаларды қолдануды болжайтын болса.
- Басшылықтың ниетін растау, әсіресе егер басшылық ертерек ұқсас жағдайлармен кездеспеген болса, егер қолданылатын қаржылық есептемені дайындау тұжырымдамасы мекеменің болжамды қызметтеріне байланысты есептің ұқсас тәсілдерін қарастыратын болса (мысалға, инвестиция саудаға немесе өтеу уақытына дейін ұстау үшін арналған ба).
- Қаржылық құралдардың әділ құнын растау, егер олар үшін белсенді нарық жоқ болса және бағалау тексерілмейтін бастапқы параметрлермен негізделген болса. Мұндай жағдайларда жиі мамандандырылған білімдердің болуын талап ететін, маңыздылық кәсіби тұжырымдамада негізделген, әділ құн есебі жиынтық нұсқа және ескертпелерді қолдануды ұсынуы мүмкін.
- Ереже бойынша, қаржылық есептемені дайындау тұжырымдамасы бухгалтерлік есеп саласындағы өзінің тұжырымдамасын растау үшін, басшылықпен талаптар және нұсқаулар алу және тиісті дәлелдерді құжатты түрде рәсімдеу болмайды.

94. Бағалаудың маңызды белгісіздігін болжайтын, бағалау мағынасындағы қажеттілік деңгейі жоғарғы үлестегі мүмкіндікпен, мекеменің салалық жатуына, және жалпы оның экономикалық саласына байланысты анықталатын болады:

- Кейбір мекемелердің салыстырмалы түрде қызметтік белсенділігінің қысқа айналымдары болады, ал олардың тауары немесе қызметі жеткілікті түрде өте айналымға түседі. Мұндай мекемелерге пайда мен ақша қаражаттары арасындағы тығыз қарым қатынас тән. Басқа мекемелерде қызметтік белсенділік кезеңі аса ұзақ, соның салдарынан есептік көрсеткіштерді қосымша қолдану қажеттігі туындайды.
- Басқалар тек ауық ауық жасағанда, кейбір мекемелер, мысалы банктер қаржылық құралдармен белсенді саудаласады.
- Жағымсыз экономикалық жағдайлар кезеңінде мүмкін болатын сауданың және құнсыздануға қордың есептік мағынасы қажет болуы мүмкін. Мұндай жағдайларда саудалық әріптестердің, және де мекеменің өзімен үздіксіз қызметтері туралы ескертпелермен қатысты, тәуекелділік деңгейі көтерілуі мүмкін.

5.4 Ақпараттық жүйе

95. Сапалы қаржылық есептемені дайындау үшін сенімді ақпаратты жүйе қажет. Кейбір құзіреттерде бухгалтерлік есеп жүйесін және мекеменің басқа жүйелерін және де осы жүйелермен ішкі бақылау құралдарымен жанасатын, арнайы заңдық талаптар және стандарттар жұмыс жасайды. Алайда көптеген басқа құзыреттерде мұндай талаптар және стандарттар жоқ. Сонымен қатар, аудитормен өзінің жұмысында ақпараттық жүйесінің сұрақтарын талдауды реттейтін, арнайы заңдар немесе басқа да нормативті актілер болуы мүмкін, бірақ тіпті егер олар болмаса да, мекеменің ақпараттық жүйесінің мінездемесі және сапасы алынатын аудиторлық дәлелдемелердің мінездемесі мен көлеміне, және де оларды алу уақыты әсер ететін болады.

96. Шағын мекемелердің қызметі кейде аз қиындықпен сипатталады, оның үстіне, оларда табыс көздері және операциялар аз. Мұндай жағдайларда, ереже бойынша, аз қиындықтағы технологияларда негізделген бухгалтерлік есептің оңай жүйесі қолданылады, оның үстіне кейде ішкі тексерудің заңды құралдары мүмкіндіктері шектеулі болуы мүмкін.

97. Көптеген мекемелерде сенімді және жақсы қадағаланатын бухгалтерлік жүйенің бастапқы жүйесі жұмыс жасайды, бірақ қаржылық есептемеге қойылатын талаптарды қанағаттандыру үшін, қосымша ақпарат жиі қажет, әсіресе, қаржылық есептеменің қосымшасына қосу үшін. Активтердің әділ құны және тиімділіктің

қаржылық емес маңызды көрсеткіштері болатын, мұндай сұрақтар жайлы ақпарат алу үшін, әдетте бухгалтерлік есеп жүйесінің құрамдас бөлігі болмайтын, жиі арнайы әрекеттер жасауға немесе жүйеге жүгінуге тура келеді. Мұндай ақпарат бухгалтерлік есеп жүйесінен ақпаратқа қарағанда, аз сенімді тексеруге ұрынады, және бұл қаржылық есептеменің жалпы сапасына ықпал етуі мүмкін.

98. Ақпараттық технологиялар әдетте, ереже бойынша компьютерленген. Алайда, компьютерлік жүйелер әдетте ақпаратты қатесіз өңдейді, оларда жүйелік жаңылысулар және жұмыстың үзіліссіздікі болып тұруы мүмкін. Ішкі аудитор тиімді корпоративті басқаруды орнықтыру үшін Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар немесе басшылықты мекеменің ақпараттық жүйесінің дәйектілігіне сенімділік қамтамасыз етуі қажет.
99. Ақпараттық жүйенің маңыздылығы қаржылық есептемені дайындаудың шегіне шығу, мекемелер қиын жүйелерден және олардың негізінде болатын технологияларданаса тәуелді болады. Мысалы:
- Көптеген өнеркәсіптер «дәл уақытында» жүйесінің шегінде өндірістік операциялармен басқару үшін ақпараттандырылған жүйелерді қолданады.
 - Алып сату саудасындағы көптеген мекемелер қор және өтімді қадағалауда ақпараттандырылған жүйе қолданады.
 - Алып сату саудасындағы кейбір мекемелер қызметін тек интернет желісі арқылы ғана жүргізеді.
 - Көптеген қаржылық мекемелер және телекоммуникациялық мекемелер, және де көптеген мемлекеттік сектордағы маңызды мекемелер үлкен көлемдегі, әдетте халықаралық көлемде болатын, операцияларды тез әрі дәл жасау және өңдеу үшін ақпараттандырылған жүйені қолданады.
100. Ақпараттық технологияларды қолдануға бағынышты мекемелердің ақпараттық жүйесінің жұмысындағы жаңылысулар елеулі шығындарға, ал ерекше жағдайларда банкроттыққа да алып келуі мүмкін.

5.5 Корпоративті Басқару

101. Қолданылатын қаржылық есептемені дайындау тұжырымдамасының шегінде болатын дәйекті талаптарға қарамастан, қаржылық есептеменің сапасы басшылықтың қаржылық ақпаратты дәл және сенімді ашуда және оның тиісті білімі мен тәжірибесінің бар болуына қызығушылығына байланысты.

102. Басшылықтың қызметін Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен қадағалау, басшылықпен өзінің міндеттерін орындау үшін іс-қимыл қарым қатынасындағы белгілі бір құтулер қалыптастырады және ынталандыру тудырады. Корпоративті басқарудың жақсы тәжірибесі мекеменің дайындалатын қаржылық есептемесінің сенімділігіне оң әсер ету мүмкін.
103. Көптеген мекемелерде, әсіресе ірі мекемелерде, аудит бойынша комитеттер бар, олар корпоративті басқарудың жақсаруына ықпал ете алады, әсіресе, комитет мүшелері басшылыққа тәуелді емес және жеткілікті деңгейде қаржылық сауаттылығы болған жағдайларда. Корпоративті басқару деңгейіндегі айырмашылықтар аудиттің тәсіліне, және де басшылықпен және Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен қарым қатынас жүйесіне әсер етуі мүмкін.
104. Тиімді корпоративті басқару тең деңгейде кіші мекемелерге де қажет, алайда олардың меншік иесінің қалпы корпоративті басқарудың заңды құрылымы олар үшін айтарлықтай орынды емес дегенді білдіруі мүмкін, ал аудит бойынша комитеттер жиі құрыла бермейді. Көптеген кішігірім мекемелерде басшылық пен Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар арасында айырмашылық жоқ деп айтуға болады; екі функцияны да меншік иесі басшылық орындайды.
105. Қолданушылармен мекеменің қаржылық есептемесінің сапасын бағалау, сірә, өседі, егер аудит бойынша комитет басшылықтан тәуелсіз және жеткілікті деңгейде қаржылық сауатты деп шешетін болса. Қолданушылардың сенімділігі дәл солай ұлғаюы мүмкін, егер олар қарастырған негізгі сұрақтар және жасалынған қорытындылардың себебі жайында аудит бойынша комитетпен қабылданған әрекеттермен хабарланған болса.
106. Көп аса ірі мекемелер өздерінің корпоративті басқару және ішкі тексеру құрылымы шегінде ішкі аудит қызметін құрады. Алайда ішкі аудиттің мақсаттары мен функциялары көп қырлы, әдетте олар корпоративті басқарудың тиімді жүйесін бағалау және көтеру мақсатында, ақпараттың сенімділігін тексеруді және кенес беруді, және де мекеменің қауіптермен басқару және ішкі тексеруді қосады. Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар ішкі аудиттің қызметімен бақылау жүргізе алады, және әдетте, сыртқы аудитор мен ішкі аудит қызметтерінің арасында тиісті қарым қатынасты қамтамасыз етуге қызығушылығы болатын болса.
107. Сыртқы аудитқа қатысты болатын болса, негізін қалаушы мағынасы мекеме басшысы, әдетте оның директоры орны бар. Олардың кейбіреулері сыртқы аудит реттеуші органдардың талаптары сондай болғаны үшін ғана керек деп ойлайды, сол үшін оған деген шығынды өте аз көлемге әкелу керек. Басқалары аудитті оларға жарияланған

қаржылық есептеменің дәйектілігіне сенімді болуға мүмкіндік беретін, және де оларға мекеме алдында тұрған, оның бақылаушы ортасы және қаржылық есептемені дайындау кезіндегі қауіп жағынан білетін тәуелсіз бақылаушының құнды кеңесін алуға мүмкіндік беретін, қатал жүйе ретінде бағалауы мүмкін. Мекеменің корпоративті басқауға жауап беретін тұлғалар аудитордың жұмысына белсенді қызығушылық таныта отырып, және қажетті сапа көрсетілмеді деген жағдайларда қажетті шаралар қолданып, аудит сапасына оң әсер етуі мүмкін.

108. Аса ірі мекемелерде, әсіресе құнды қағаздары ұйымдастырылған саудаға жіберілген мекемелерде көбіне мекеме мен аудитор арасындағы қарым қатынасты бақылауды орындайтын, аудит бойынша комитет құрады. Бұл аудиторды тағайындауды, тәуелсіз аудитордың бағасын қосуы мүмкін (оған қоса, аудитке ілеспе қызмет көрсету), және аудит жүргізу бойынша қызмет бағасын құптау. Егер аудит бойынша комитеттер шығын қысқартуға емес, аудит сапасын көтеруде қызығушылығын танытса, олар аудитқа қажетті көлемдегі тиісті қаражат бөлуге көмектеседі.
109. Аудит бойынша кейбір комитеттердің міндеттеріне аудиторды қайта тағайындау немесе аудит жүргізу бойынша қызмет бағасын қарастыру шегінде, тікелей аудит сапасының бағасы кіреді. Мұндай бағанын тиімділігі аса жоғары болады, егер аудит бойынша комитетке ресми жүйе және аудит сапасының жеке бөліктерін сипаттау қағидалары қарастырылған болса. Аудит бойынша комитетпен аудит сапасын бағалауға аудитормен қарым қатынас (53-тен 56-шы тармаққа дейін қараңыз) және әсіресе, көрсетілген кәсіби скептицизмді бағалау ықпал ететін болады.
110. Әдетте аудит сапасы мен ресурстардың сапасы және көлемі арасында, оны жүргізу кезінде қолданылатын, қарым қатынас болады; және ол ереже бойынша аудиторлық қызметтің құнында сипатын табады. Алайда бұл қызметтердің төмен бағасы аудит жүргізуге жеткіліксіз көлемде қаражат бөліну және тиісті сипаттағы жеткілікті көлемде аудиторлық дәлелдеме алу үшін ешқашан ақтау таба алмайды. Аудит бойынша комитеттер аудит жүргізуге жеткілікті уақыт жоспарланғаны жөнінде тексеруі маңызды. Бұл аудиторлық қызметтің құны тікелей басшылықпен талқыланатын жағдайда ғана ерекше мағынаға ие болады. Басшылық көбіне аудиторлық қызметтің құнын анықтау үшін көп ықпал етеді, оның үстіне оның аудит сапасы жөніндегі көрінісі аудит бойынша комитеттің көзқарасынан ерекшеленуі мүмкін.

5.6 Жалпы Мінездегі Мәдениетті Ықпал

111. Ұлттық мәдениеттің ерекшеліктері қаржылық есептемені дайындау жүйесіне кіріскен, барлық қызығушы жақтардың орнатулары мен

әрекеттеріне тікелей ықпал етуі мүмкін, және де бухгалтерлік жүйені жүргізу және қолданылатын заңдар мен нормативті актілердің талаптарының көлемі мен мінезін қозғауы мүмкін.

112. Мәдени ықпалдың санына келесілер жатады:

- a. Билікке қатысы – әртүрлі қоғам әртүрлі теңсіздік деңгейін сипаттайды («биліктен алшақтық» деп аталады), және бұл жас адамдардың аса жоғарғы жастағы адамдармен және керісінше қалай қарым қатынаста болатынына әсер етеді .
- b. Белгісіздікті қабылдамау – адамдар белгісіздікке әртүрлі қарайды, және бұл олардың барлығын құрылымдауына және олардың құрылымдық емес жағдайларға әрекетіне әсер етуі мүмкін.
- c. Ұжымдық әрекет – жеке адамдардан ұжымдық немесе жеке әрекет күтетін қоғамдағы шара.
- d. Айқындылық – қоғамның пікірі бойынша тиісті айқындылық және құпиялық арасындағы өлшем.

113. Мұндай мәдени ерекшеліктер, әділдік пен кәсіби күдікшілікке, және де жеке тұлғалар бірге қалай жұмыс жасайтынына, тұжырымдар шығаратынына және бір бірімен қалай қарым қатынаста болатынына ықпал етуі мүмкін.

114. Жұмыстық айналым және мәдени ықпалдар әдетіндегі ерекшеліктер халықаралық мекемлер үшін де, олардың аудиторлары үшін де тәжірибелік қиындықтар туғызуы мүмкін. Топтың басшысы топтың деңгейінде қаржылық есептемені тексерудің тиімді құралдарын жасауын енгізетін және қамтамасыз ету арқылы, мұндай қиындықтардың ықпалын жұмсарту үшін арнайы шаралар жасау туралы шешім қабылдауы мүмкін. Мұндай шаралар келесілерді қамтуы мүмкін, мысалы:

- Топ жұмыс жасайтын барлық елдердегі ақылдасқан саясат және шараларды.
- Топ деңгейінде жұмыс жасайтын бағдарламалар, мысалы, жүріс-тұрыс кодексі және жосықсыз әрекеттерді ескерту бойынша бағдарламалар.
- Құраушылардан алынған қаржылық ақпараттың натылығы және толықтығына ішкі аудитордың бағасы.
- Құраушылардың қаржылық нәтижелері және қызметіне ортақтандырылған тексеру.
- Қарым қатынасты орнықтыру мақсатында топ басшысының жиі келіп тұрулары.

- Қызметкерлерді іссапарға жөнелту.

Аса жоғары мінездегі іскерлік айналым мен мәдени ықпал арасындағы айырмашылықты түсіну, топтың аудиторына топтың аудитін әртүрлі құзыреттерде жоспарлауға және жүргізуге көмектеседі.

5.6.1 *Билікке Қатысу*

115. Кейбір мәдениеттерде иерархияға кіретін адамдар арасындағы билікті бөлуде кең көлемде үзілулер бар, ол өз кезегінде адамдар арасындағы мінез-құлыққа және қарым қатынасқа әсер етуі мүмкін. Осылай кейбір мәдениеттерде әдепсіз болып саналуы мүмкін, егер аса тәжірибелі емес қызметкерлер аса үлкен әріптестерінің көзқарасымен келіспейтін болса. Биліктік өкілетпен үлестірілген тұлғаларға аса құрметті қарым қатынас, мекеменің аз тәжірибелі бухгалтерлерінің өздерінің басшылығының әрекеттеріне де, ғимаратта жұмыс жасайтын ұжымдағы жұмыстық ахуалына да күмән қою дайындығына әсер етуі мүмкін.

116. Аудит ол аудиторлық топ мүшелерінің ұжымдық жұмысын және оның кіру және шығу бағытындағы құрылымының барлық элементтері арасындағы нақты ақпараттық қарым қатынасты білдіретін жүйе. Өкілеттілікті бөлуде үлкен үзіліс болатын қоғамда, аз тәжірибелі аудиторларда өкілеттілікпен құзырланған тұлғалармен араласуда қиындықтар туындауы мүмкін. Мұндай жағдайларда аудиторлар басшылыққа тікелей батыл сұратулардың орнына, құжаттаманы мұқият тексеруді туралы шешім қабылдауына болады.

5.6.2 *Белгісіздікке Жол бермеу*

117. Кейбір ұйымдар басқаларға қарағанда, белгісіздікке жол береді. Бұл қауіптерді және бір беткейлік деңгейін қабылдауға әсер етуі мүмкін. Бірбеткейлік мүмкін бизнесті жүргізу саласына және оның ішкі әрекетіндегі басшылықтың стратегиясына, және де қаржылық есептемені дайындау кезінде құрылатын бухгалтерлік есепке қатысты тұжырымға ықпал етеді.

118. Бұдан басқа, жағымсыз белгісіздіктер аудиторлармен жеткілікті және тиісті деп анықталатын, қауіп бағасына және дәлелдемелер көлеміне әсер етеді.

5.6.3 *Ұжымдық Мінез-құлық*

119. Кейбір қоғамдарда үлкен қоғамдық назар ұжымдық мінез-құлыққа беріледі, мысалы, мемлекетке, жұмыс берушіге және отбасыға адалдық. Мұндай жағдайларда жеке тұлғалар топтық шарттарды және әрекет тәртібін ұстанады деген ықтималдылық жоғары. Басқа қоғамдарда жекеленген көзқарас және ұстаным бағаланады, алайда бұл

кәсіби скептицизмды қолдауға ықпал етуі мүмкін, бұл және де үлкен әртүрлі мінез-құлық әрекеттеріне және нәтижелерге алып келеді.

5.6.4 Айқындылық

120. Мәдениеттің тағы бір қыры ол, қаржылық есептемеге және аудитордың басшылықпен тиімді қарым қатынасына ықпал ете алуы, шаруашылық қызмет барысында күтілетін құпиялық немесе жасырындылық шарасы болып келеді. Жеткіліксіз ашық емес немесе айқынды емес болуы салдарынан басшылық жағынан аудиторға, қаржылық есептемені елеулі бұрмалау қаупін тиісті анықтау және бағалау мақсатында, мекеме қызметінің керекті жақтарын түсіну қиын болуы мүмкін.

5.7 Аудиторлық қызметті реттеу

121. Аудиторлық қызметті реттеу аудиторлық мекемелерге және жекеленген аудиторларға аудит жүргізуге лицензия беруді, стандарттар орнатуды, аудит сапасын тексеруді аңғартады, және де стандарттарды орындамау және тиісті түрде аудит жүргізбеу жағдайында тәртіпті шаралар қолдану. Мемлекет деңгейінде бұл функциялар, ереже бойынша, тәуелсіз реттеуші ұйымдармен немесе кәсіби бухгалтерлік мекемелермен, не болмаса екеуімен де жүргізіледі.

122. Нормативті құқықтық актілер, және де аудит пен әдеп стандарттарын реттеудің көптеген жақтарының негізін құрайды. Алайда аудиторлық және әдептік стандарттары мемлекет деңгейінде қабылданады, ұлттық стандарттарды жасауда жиі ХАКСБ және БХӘСК ұйымдарымен қабылданатын халықаралық стандарттар қолданылады.

123. Аудит стандарттарының және басқа да ұқсас стандарттардың талаптары аса тиімді, егер олар қинап орындау мүмкіншілігімен тиісті түрде қамтамасыз етілген болса. Бұл стандарттарға қажетті құқықтық жағдайды, аудитті тексеруді, аудитті тиісті жүргізбеу дәлелдері туралы ұсыныстарды зерттеуді, және керек жағдайда тәртіптік шараларды қолдануды білдіреді.

124. Аудит тексеру елінің (сарапшы бағасы) деңгейінде әдетте басқа аудиторлық мекемемен, кәсіби бухгалтерлік мекемемен (кейде реттеуші органдардың өкілеттілігін бөлетін), немесе аудиторлық қызметті реттейтін тәуелсіз органдармен жүргізіледі. Жиі заңдар және нормативті актілерде құнды қағаздары ұйымдастырылған саудаға жіберілген мекеменің аудитін тексеру, ал кейде маңызды мекемелердің басқа қоғамының аудитін жүргізу аудиторлық қызметті реттейтін тәуелсіз органдармен орындалатынын аңғартады.

125. Аудитті тексеру аудитормен аудит стандарттарын ұстануды, және де өкілеттілікке байланысты аудит сапасының басқа жақтарын бағалау

үшін маңызды құрал. Аудит тексеру барысында шыққан кемшіліктерді кетіру мақсатында аудиторлық мекемелермен қолданылған шаралар, аудит сапасының көтерілуіне ықпал етуі мүмкін. Белгілі бір кезеңде аудит тексерудің маңызды нәтижелерін белгілеп, стандарт орнататын ұйымдарға беру қажет.

126. Аудит тексерудің нәтижелері көбіне жарияланады. Аудит тексерудің нәтижесін жариялау қызығушы жақтардың аудит сапасының сұрақтары бойынша хабардар болуын жоғарлатады.
127. Тиімді тәртіпті шаралар қолданылатын стандарттарды аудиторлық мекемелермен ұстануға ықпал ететін ғана емес, сонымен қатар, басқа қызығушы жақтарға аудит сапасына деген сенімділік береді. Тәртіпті функцияларды зерттеуге және орындауға жауап беретін тұлғалардың тәртіпті шаралары тиімді болуы үшін, өзінің жұмысын орындауда анық және жеткілікті ресурстар болуы қажет.

5.8 Сот ісін жүргізу ортасы

128. Аудит жүргізу барысындағы тікелей шығындардан бөлек, аудиторлық мекемеден тиісті түрде емес аудит жүргізу нәтижесінде туындаған, сотқа жүгінген жақтың шығындарын өтеуге тура келуі мүмкін. Аудит сапасына соттық талқылаулардың және оның ықпал ету қаупі нақты елге байланысты.
129. Кейбіреулер соттық талқылаулардың қаупі аудит сапасының көтерілуіне ықпал етуі мүмкін деп санайды, себебі ол аудиторды тиісті түрде жүргізілмеген аудит мүмкіншілігін қысқартуға мәжбүрлейді. Басқалар соттық талқылаулардың қаупі аудит сапасына жағымсыз әсер етуі мүмкін деп санайды, ол аудиторлық қауіпті жоюға инновациялық тәсіл іздеп емес, «ресми» әдіске ықпал етеді, және де дарынды мамандардың аудитор кәсібін таңдаудан немесе сақтаудан алшақтатады.

5.9 Талантты тарту

130. Аудит дұрыс тұжырымды қолдануды, ақылдың ұшқырлығы болуын, және де бизнес, қаржылық есептеме және аудит саласындағы маңызды көлемде арнайы білімді талап ететін, интеллектуалды қызметтің қиын түрі. Бірақ арнайы білім мекемелері аудиторларға барлық қажетті білімдерді беруге талпынады, оқудың тиімділігіне алаңсыз студенттердің ынтасы әсер ететін болады.
131. Көптеген елдерде жаңа бастаушы аудиторлар қатары негізінде мамандық ретінде бухгалтерлік есеп және әскерлік әкімшілік таңдаған университет түлектерімен толықтырылууда. Университеттегі оқу оларға қажетті біліммен қоса тиісті әдеп бағдарын да береді.

132. Аудит сапасын қамтамасыз етуде аудиторлар секілді лайықты мамандарды жалдау маңызды. Әлеуетті жұмыскерлерді бухгалтер мамандығының аса қызықтырарлық мінездемесі жөнінде ертерек хабарлау қажет. Алайда әртүрлі елде аудитор мамандығы әртүрлі қызығушылық деңгейі бар, себебі, оған мамандықтың беделі және атақтығы, және де белгілі мадақтаудың ұқсас деңгейі және еңбек өтілінің жиі болуы туралы ұсыну секілді дәйектер ықпал етеді. Қажетті мамандандырылған жұмыскерлерді лайықты үміткер таңдауымен жетіспеушіліктер туындайтын жағдайда қиындықтар болуы мүмкін.

5.10 Қаржылық Есептемені Дайындау Уақыты

133. Аудит аяқталуы болуы керек уақыты қаржылық есептемені дайындау жүйесіне, және қаржылық есептемені басшылықпен және Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен бекітілетін тәсілген әсер етуі мүмкін. Көптеген құзыреттерде есептемені қысқарған уақытта дайындау тәртібі аудитордың есептемені дайындау кезеңі аяқталған кейін, дәйекті операцияларды орындау мүмкіншілігін шектетеді. Осыған байланысты аудиторлар үшін ішкі тексеру жүйелеріне сенуге, және аудиторлық шараларды кезең аяқталғанша орындауға қажеттілігі артады.

134. Қаржылық есептемені дайындау уақытына құнды қағаздары ұйымдастырылған саудаға жіберілген мекемелердің ерте кезеңде пайда бойынша жобаларды немесе қызметінің болжамды нәтижелерін анықтау әсер етеді. Кейбір құзыреттерде мұндай ақпаратты ашу алдында оны аудитормен келісу немесе онымен аудитор белгілі бір әрекеттерді орындау қажет. Мұндай жағдайдың артықшылығы аудитор ақпарат анықтамас бұрын қаржылық нәтижелерді тексере алады, бірақ осы үшін уақыты одан бетер қысқарады.

135. Есептемені дайындау уақыты құнды қағаздары ұйымдастырылған саудаға жіберілген мекемелерге қарағанда, кіші мекемелердің аудиті жағдайында аз қатаң болады, ол өз кезегінде аудиторға есепті кезеңнен кейін болған оқиғалар мен операциялар нәтижесінде алынған дәлелдемелерді қолдануға мүмкіншілік береді. Онымен қоса, кіші мекемелер аса сирек аудит біткенге дейін пайда бойынша жобаларды хабарлайды. Алайда, кіші мекемелер банктерге және басқа капитал жеткізушілерге аудитормен тексерілмеген жылдық, айлық немесе кварталдық қаржылық есептемені жиі ұсынып тұрады.

Аудит Сапасын Анықтаудың Қиындықтары

1. «Аудит сапасы» термині жиі қызығушы жақтардың талқылауларында, реттеуші органдардың хаттарында, стандарт орнататын органдарда, аудиторлық және басқа мекемелерде, зерттеулер жүргізуде және саясат құруда қолданылады. Аудит сапасы қиын түсінік, және қазіргі таңда жалпыға ортақ болатын нақты анықтамасы жоқ.
2. Аудиттің мақсаты қаржылық есептемедегі жобаланушы қолданушылардың сенімділік деңгейін көтеру. Бұл қаржылық есептеме барлық елеулі жақтарынан қолданылатын қаржылық есептемені дайындау тұжырымдамасына сәйкес дайындалған ба туралы пікір айту мақсатында, аудиторлармен жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелер жинау есебінде жеткізіледі. Көбіне бұл пікір қаржылық есептеме кезең соңына мекеменің қаржылық жағдайы, және де қолданылатын қаржылық есептемені дайындау тұжырымдамасына сәйкес кезең жағдайына оның нәтижелері және ақшалай ағымы жөнінде «барлық елеулі жақтарынан сенімді көрсетеді» немесе «шынайы және сенімді көрініс беретін» ақпараттан тұрады.
3. Алайда ұлттық заңдар және бухгалтерлік есеп стандарттарында «сенімді ұсыну» талаптары болады, қаржылық есептемені дайындау жүйесінің көптеген жақтары, және тиісінше, қаржылық есептеменің аудиті кәсіби тұжырымды қолдануды аңғартады.
4. Аудит стандарттары аудит сапасын қамтамасыз ететін маңызды негіз болып табылады. Осылай ХАКСБ дайындалған ХАС аудитордың мақсатын¹ және минималды талаптарды орнатады. Алайда, ХАС

¹ 200 ХАС, *Тәуелсіз Аудитордың Жалпы Міндеті Және Аудиттің Халықаралық Стандарттарына Сәй Аудит Жүргізу* 11 тармақты қараңыз:

Қаржылық есептеменің аудитін жүргізу барысында аудитордың алдында келесідей негізгі мақсаттар тұрады:

- (a) қаржылық есептеме алаяқтық әрекеттер немесе қателердің салдарынан елеулі бұрмалаулары жоқ туралы саналы сенімділік алу, ол аудиторға қаржылық есептеме қолданылатын қаржылық есептемені дайындау тұжырымдамасына сәйкес барлық елеулі жақтарында дайындалдағы жөнінде пікір қадыптастыруға көмектеседі; және
- (b) Қаржылық есептеме жөнінде қорытынды ұсыну және ХАС сәйкес аудитордың назарын аударған сұрақтарды тиісті тұлғаларға жеткізу.

болатын көптеген талаптар, не аудит барысында тұжырымның қалыптасуына негіз қалайды, не олардың тиісті қолдануы үшін кәсіби тұжырымға мұқтаж болады.

5. Сол себепті аудит, құраушы тұлғалар өздерінің тәжірибесіне сүйене отырып және шыншылдық қағидаларын, нысандылық және кәсіби скептицизмді ұстана отырып, тапсырманың дәйектілігімен және жағдайларымен бағаланатын тиісті кәсіби тұжырымдарды құру мүмкіндігі бар қызметтің түрі. Бұдан басқа, аудиторға қаржылық есептемеге қажетті өзгерістерді енгізуді қамтамасыз ету үшін, табандылық және қажырлылық секілді сапалар маңызды, ал мұндай өзгерістер кірмейтін жағдайларда, тиісті ескертпенің аудиторлық қорытындысына қосылады.
6. Қаржылық есептеменің жеке жақтары тұжырымдаманың тақырыбы болғаннан басқа, аудит сапасын сипаттауды және бағалауды қиындататын бірнеше дәйектер бар:
 - Аудит жүргізілген қаржылық есептемедегі елеулі бұрмалау болуы немесе болмауы аудит сапасы жөнінде тек аз ғана көрініс береді.
 - Барлық аудиторлық тапсырмалар әртүрлі, және аудитордың пікірін растау үшін қандай аудиторлық дәлелдеме жеткілікті және тиісті болатыны бір жағынан талқылау мәні.
 - Әртүрлі қызығушы жақтардың аудит сапасы жөнінде әртүрлі көріністері бар.
 - Орындалған жұмыс және аудит нәтижесі жөнінде шектелген ақпарат қол жетімді.

Аудит Жүргізілген Қаржылық Есептемеде Елеулі Бұрмалаудың Болуы немесе Болмауы Аудит Сапасы Жөнінде Аз Ғана Көрініс Береді

7. Аудит мақсатын ескере отырып, қаржылық есептемеде аудит барысында табылмаған елеулі бұрмалаудың болуы, аудиттің тиісті жүргізілмегенін көрсетуі мүмкін. Алайда, қаржылық есептемеде елеулі бұрмалаудың жоқ болуы аудит сапасының жалғыз өлшемі болып табыла алмайды, себебі, қаржылық есептеме тіпті ешқандай табуға мүмкін емес елеулі бұрмалауы болмауыда мүмкін еді.
8. Аудит жүргізілген қаржылық есептемедегі табылмаған елеулі бұрмалаулардың болған күннің өзінде аудиттің төменгі сапасы жөнінде міндетті түрде куәләндірмейді, себебі, аудит қаржылық есептеме елеулі бұрмалаулар жоқ екеніне абсолютті сенімділікті емес, саналықты қамтамасыз етуге шақырылған. Абсолютті және саналы сенімділіктің арасындағы айырмашылық, себептің күшімен, келісудің және шыншыл емес мәліметтерді ұсынуы әдейі жасырынған, бұрмалау

алаяқтық әрекеттердің нәтижесі болатын бұрмалау жағдайында ғана маңызды.

9. Аудиттің моделі аудитке лайық бөлінбейтін шектеулерді көрсетеді, және абсолютті емес, саналық сенімділікті қамтамасыз етуге арналған, ал бұл табылмаған елеулі бұрмалаудың бар болуы туралы айтады. Егер елеулі бұрмалаулар аудит барысында анықталмаған болса, салдарынан анықталатын болады, мүмкін олардың аудит ортақ моделі үшін бе немесе келтірілген аудиттің нақты дәйектер сапасының кемшіліктері үшін бе екенін, яғни неден анықталмағанын анықтау қиын болуы мүмкін.
10. «Жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелер» және «саналы түрде сенімділік» концептуалды түрде өте тығыз байланысты. Бұл түсініктердің біреуіне де дәл нақты анықтама беру мүмкін емес, бірақ екеуінде қолданылатын стандарттар және қалыптасқан тәжірибе контекстінде ескеру қажет.

Барлық аудиторлық тапсырмалар әртүрлі, және аудитордың пікірін нақтылау үшін қандай аудиторлық дәлелдемелер жеткілікті және тиісті болатыны жөнінде сұрақ, бір жағынан талқылаудың тақырыбы болады

11. Екі бірдей мекеме болмайды, сол себепті аудиторлық шаралар және қажетті тұжырымдар әлбетте ерекшеленетін болады. Тиісінше, «жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелерге» не жататыны жөнінде сұрақ, бір жағынан көлемін, мінезін және мекеменің қиындық деңгейін, өзінің қызметін жүргізетін саласын және нормативтік-құқықтық ортасын, және де басшылықпен дайындалған қаржылық есептемесіндегі елеулі бұрмалау болу қаупін аудитормен бағалауды көрсететін, кәсіби тұжырымның тақырыбы болады.
12. Аудиторлық мекемелер ереже бойынша коммерциялық болады, оның үстіне аудиторлық мекеменің табыстылығы әдетте, көрсетілген аудиторлық қызметтен алынған төлем ақысы мен жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелер жинау барысында кеткен шығын арасындағы қатынасқа байланысты. Бұл үшінші жақта аудиторлық стандарттар және әдеп талаптарының қолданылуына қарамастан, аудиторлық мекемелер қысқа мерзімде орындалатын жұмыстың шектеулі көлемінде қызығушылығы болуы мүмкін екеніне, онымен қоса аудиторлық мекеменің даңқын қорғап қалуға және реттеуші органдар жағынан соттық шағымдар мен жағымсыз шаралардан аулақ болу үшін, ұзақ мерзімде аудиттің жоғары сапасын ұстау қажеттігіне күмән туындауы мүмкін. Бұдан басқа, мемлекеттік сектордағы аудиторлық мекемелер коммерциялық мекемелер болмағанымен, бюджеттік шектеулер оларға орындалатын жұмыстың тиісті көлемін қамтамасыз ету көз қарасынан, қосымша қиындықтар туындатуы мүмкін деген мемлекеттік сектор жағынан байқауға болады.

Аудит сапасында әртүрлі қызығушы жақтардың әртүрлі көзқарастары бар

13. Аудит сапасы жөнінде әртүрлі қызығушы жақтар әртүрлі көз қарастары бар. Бұл дәйек өз алдына таң қаларлық емес, себебі олардың аудитке қатысты аудитке қатыса алу және ақпаратқа қол жетімділік деңгейі қатты ерекшеленеді, оның үстіне аудит құндылығына әртүрлі қызығушы жақтар әртүрлі мағына береді.
14. Құнды қағаздары ұйымдастырылған саудаға жіберілген мекемелерде қызығушы жақтардың аудитке қатысты, барлығына ортақ мәліметке жеткізілген ақпаратқа қана рұқсаттары бар. Басқа мекемелерде қызығушы жақтардың көбіне аудиторларға тікелей рұқсаттары болуы мүмкін, және олардың аудит сапасы жөнінде ұсыныстарына әсер ететін, ресми де, ресми емес те ақпараттық мәлімдемелерді алуына болады.
15. Қаржылық есептеменің кейбір қолданушылары аудиттің жоғарғы сапасы аса көп аудиторлық дәлелдемелер алуға және басшылық алдында көптеген сұрақтар қоюға алып келеді деп санайды. Егер аудит сапасын тек осы көз қарастан қарастыратын болсақ, онда аудит сапасы соншалықты жоғары болады, қаншалықты аудитқа көп ресурстар (сапалық және сандық мағынада) бөлінетін болса.
16. Басшылық аудитқа жұмсалған шығынның шектеуіне, қысқа мерзімде аудитті аяқтауға және мекеменің ағымдық қызметіне араласуды азайтуға қызығушылық танытуы мүмкін. Егер аудит сапасын бұл көз қарастан қарастыратын болсақ, басшылық аудитқа бөлінетін ресурстарды өте аз мөлшерге әкелуді ұсынуы мүмкін.
17. Егер бұл екі әртүрлі көз қарасты біріктірсе, онда сапалы аудит бұл тиімді, уақытылы және саналы ақыға орындалатын нәтижелі аудит. Алайда, «нәтижелі», «тиімді», «уақытылы» және «саналы» сөздер талқылаудың нақтылығын сипаттайды. Басқару өкілеттілігіне ие тұлғаларда, аудит бойынша комитеттерді қосқанда, бұндай сұрақтарды қарастыруда жиі қажетті мүмкіндіктер бар. Осы себеппен көптеген елдерде аудит бойынша комитеттердің міндеттеріне аудит сапасын бағалау және таңдалған аудиторды және аудиторлық қызметтің бағасын нақтылау (не болмаса нақтылауға ұсыныс) кіреді.

Орындалған жұмыс және аудит нәтижелері жөнінде шектеулі ақпарат қол жетімді

18. Көптеген қызмет олар орындалатын тұлғаларға салыстырмалы ашық болып келеді, және қолданушылар тікелей оның сапасын бағалай алады. Алайда, мекеменің акционерлерін, құнды қағаздары ұйымдастырылған саудаға жіберілгендерді немесе кез келген мекеме үшін қаржыландырылатын өнім берушілерді қоса алғанда, көптеген қызығушы тұлғалар тәртіп бойынша аудит барысында орындалған

жұмыс, сонымен қатар табылған және шешілген мәселе жөнінде толық ақпараттары жоқ. Сол себепті, аудит жүргізілетін мекемеден алшақ орналасқан қаржылық есептеменің қолданушылары, көбіне аудит сапасын тікелей бағалай алмайды.

19. Аудитордың жұмысы және оның ескертпелері жөнінде ақпарат аудитордың қорытындысында немесе есебінде ұсынылуы мүмкін. Алайда, көптеген аудиторлық қорытынды және есептер стандартталған қалыптары бар, және оларда әдетте аудитордың жұмысы және оның ескертпелері жөнінде ақпарат келтірілмейді, аудитор түрлендірілген пікір айтатын, біріңғай емес жағдайлардан басқа.
20. Аудитордың қорытындысы мен есептемесіне, ХАКСБ көбірек ақпарат енгізу керек емес па туралы сұрақпен қолданушылар жүгінген болатын, бұл өтінімдерге жауап ретінде ХАКСБ аудиторлық қорытындының құрылымына, тұжырымына және мазмұнына өзгерістер енгізуді ұсынды, оның үстіне құнды қағаздары ұйымдастырылған саудаға жіберілген мекемелердің аудиті үшін, қорытындыға Аудиттің Маңызды Сұрақтарын қосу ұсынылды. ХАКСБ аудиторлық қорытындының өзгерістері және әсіресе, оған аудиттің маңызды сұрақтарын қосу, қаржылық есептеменің қолданушыларына аудит барысында аудитордың кәсіби көз қарасынан аса көп мағынаға ие болған сұрақтарды жақсырақ түсінуге мүмкіншілігі болатын, пайдалы ақпарат береді деп сенеді.
21. ХАКСБ аудиторлық есептемеге және қорытындыға өзгерістерді енгізу бағдарламасы, қолданушыларға аудит сапасы жөнінде жақсырақ көріністі алуға көмектеседі деп сенеді, әсіресе бұл сұрақты аудитормен немесе аудит бойынша комитетпен қосымша талқылауға мүмкіндік бар болған жағдайда. Алайда ХАКСБ мұндай қосымша ақпарат шарасыз салыстырмалы түрде, аудиторға мәлім және аудит сапасы жақсы бағалау үшін қажет болуы мүмкін, жалпы көлемдегі ақпараттың бір бөлігін көрсететін болады деп мойындайды.

Қосымша 2

Кіріс және технологиялық факторлардың сапа атрибуттары

1. Бұл Қосымшада сапа ерекшеліктерінің бастапқы параметрлермен байланысты қосымша сипаттамалары, және де үрдіс параметрлері келтіріледі. Бұл Қосымшада сапа ерекшеліктері аудит тапсырмалары, аудиторлық мекеме және мемлекет (немесе құзыреттің) деңгейінде қолданылады деп көрсетілген.

Бастапқы Факторлар**1.1 Құндылықтар, Әдептік және Тәсілдер – Тапсырма Деңгейі****2. Маңызды ерекшеліктер:**

- Аудиторлық топ аудит кең көлемдегі қоғам үшін дайындалатынын мойындайды, және әдеп талаптарын сақтау қаншалықты маңызды екенін түсінеді.
- Аудиторлық топ нақтылық және шыншылдық танытады.
- Аудиторлық топ тәуелсіз.
- Аудиторлық топ кәсіби біліктілік және тиісті ұқыптылық танытуда.
- Аудиторлық топ кәсіби скептицизм сақтайды.

2.1.1 Аудиторлық топ аудит кең көлемді қоғам үшін дайындалатынын мойындайды, және әдеп талаптарын сақтау қаншалықты маңызды екенін түсінеді

3. Аудиторлық топ мекемеге қатысы бар қызығушы жақтардың және кең көлемді қоғамның назары үшін аудит жүргізуге бағытталған. Қоғам назарының мінезі мен деңгейі, мүмкін мекеменің мінезіне қарай әртүрлі болуы мүмкін. Алайда кез келген мекеменің аудитін жүргізу кезінде аудиторлық топ тиісті деңгейде басшылықты қарату қажет, өзінің көз қарасын сенімді білдіру керек және тиісті қорытынды жасауға дейін мәліметтермен жұмысты аяқтауы қажет.

3.1.1 Аудиторлық топ нақтылық және шыншылдық танытуда

4. Нақтылық тәртібі аудиторларды біржақтылық, қызығушылық келіспеушіліктері немесе басқа тұлғалардың тиісті емес әсер етуі

салдарынан, өзінің кәсіби немесе іскерлік тұжырымдамасын баспауға міндеттейді.¹

5. Әдетте, аудиторлар нақтылау болу керек, себебі қаржылық есептемені дайындаумен қатысты көптеген маңызды ерекшеліктер, тұжырымдама қолдануды болжайды. Белгілікпен тек көп емес сандық орындар өлшене алады, оның үстіне көптеген орындар бағалауды және тиісінше, тұжырым қолдануды болжайды. Аудиторлар басшылықтың біржақтылығының салдарынан қаржылық есептеменің әдейі немесе абайсыз елеулі бұрмалау қаупін азайту мақсатында, басшылықтың тұжырымдамасын бағалау кезінде нақтылық көрсету қажет.
6. Шыншылдық бұл қоғамдық қызығуда әрекет ететін барлық тұлғаларда болуы қажет қасиет. Аудиторлық топ шын әрекет жасағаны және бұл сырттан көрінуі, ал бұл үшін тек адал болып қоймай, көптеген қосалқы қасиеттерге ие болуы маңызды.

6.1.1 Аудиторлық топ тәуелсіз

7. Тәуелсіздік аудиторлық топтың жеке мүшелерін қорғау немесе аудиторлық мекемелерге олардың кәсіби тұжырымдамасына бұрыс әсер ететін әсерінен қорғау үшін қажет, бұдан басқа, тәуелсіздік оларға шын әрекет етуге, нақтылық көрсетуге және кәсіби скептицизм сақтауға көмектеседі. Бұл сонымен қатар, аудиторлық мекеменің немесе аудиторлық топтың адалдығы, нақтылығы немесе кәсіби скептицизмі бұзылғандығы жөнінде саналы және жақсы ақпараттандырылған үшінші жақ ойлауы мүмкін, осындай маңызды дәйектер немесе жағдайларға жол бермеу үшін қажет.
8. Аудитордың тәуелсіздігіне келесілер қауіп төндіруі мүмкін:
 - Аудитор мен аудиторлық мекеме арасында болатын қаржылық қызығушылық. Аудит жүргізілетін тұлғада қаржылық қызығушылықтың болуы жеке қызығушылыққа қауіп төндіреді.
 - Аудитор мен аудиторлық мекеме арасындағы іскерлік қатынастар. Аудит жүргізілетін мекеме мен аудиторлық мекеме арасындағы не болмаса аудиторлық топтың мүшесі немесе оның жақын туыстары арасындағы іскерлік тығыз қатынастар жеке қызығушылыққа немесе қорқыту қаупіне алып келуі мүмкін.
 - Аудит жүргізілетін тұлғаларға аудиттен басқа қызметтер көрсету. Әдетінше аудиторлық мекемелер аудит жүргізілетін тұлғаларға

¹ Кәсіби Бухгалтерлер Әдеп Кодексі (БХӘСК Кодексі) шығарылған Кәсіби Бухгалтерлердің Әдеп Кодексі, тармақ 120.1

оларда бар білім мен біліктіліктеріне сәйкес, толық бір аудиторлық емес қызмет түрлерін көрсетеді деп қалыптасқан. Алайда, аудиторлық емес қызметтерді көрсету тәуелсіздікті бұзу қаупіне әкелуі мүмкін. Көп жағдайда бұл өзін өзі бақылау, жеке қызығушылық және жақтасу қаупіне алып келеді.

- Әріптестер және қызметкерлер олардың сыйақысы және тіпті аудиторлық мекемеде жұмыстарын жалғастыруы, жақын таныстық немесе жеке қызығушылық қаупін туғызатын, аудит жүргізілетін клиентті сақтап қалуға байланысты деп ойлауы мүмкін.
 - Бұрынғы аудиторлық топтың мүшесі немесе аудиторлық мекеменің әріптесі аудиторлық мекемеде бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептеме мәліметтерін дайындауға маңызды ықпал етуге мүмкіндік беретін қызметте жұмыс жасай бастаған жағдайлар. Көбіне бұның бәрі жақын таныстық, жеке қызығушылық және қорқыту қаупін туындауына алып келеді.
9. Жақын таныстық қаупіне сонымен қатар аудиторлық тапсырманы орындауға ұзақ уақыт мерзімінде бір ғана жетекшіліктегі құраманы шақыру жағдайында туындауы мүмкін. Алайда, мекеме және оның шаруашылық қызметі жөнінде бұрын жиналған білімдер, мүмкін аудит сапасына жақсы әсер етуі мүмкін, себебі бұл аудитормен тәуекелділікті жақсы бағалауға және онымен дұрыс жауапты шараларды қабылдауға ықпал ететін болады. Бұл сонымен қатар, тиімділіктің жоғарылауына және мекеменің шаруашылық қызметінің жеке бөлімдерін тиімділеу бойынша жоғары құндылықтың ұсыныстарына әкелуі мүмкін.
10. Аудит сапасы үшін өкілетті пайданы мекеме мен оның қызметі жөнінде жетекші құраманың жақсы хабардар болуы ұзақ жылдар бойы аудитке қатысудың нәтижесінде пайда болуы мүмкін тәуелсіз аудитор үшін қауіптермен салыстыру қажет. Бұл қауіпті түсіру мақсатында БХӘСК Кодексі әлеуметтік маңызды мекемелердің аудит бойынша елеулі серіктестері жеті жыл сайын өзгеруін (ротацияға ұшырап тұруын) талап етеді, ал кейбір елдерде әдептік немесе нормативті-құқықтақ талаптар аса қысқа ротация мерзімін орнатады. Тәуелсіз аудитор жөнінде көрініс жақсарды деген пікір бар, егер аудит жетекшілерінің ротациясынан басқа, аудиторлық мекеменің өзі де уақыт келе өзгертін болса. Басқалар бір ғана аудиторлық мекемені сақтап қалу, мүмкін аудиторларға мекеменің қызметі мен жүйесін жақсы түсінуге көмектеседі және қаржылық есептеменің елеулі бұрмалау қаупін түсіру бойынша аса тиімді шараларын қабылдауға ықпал етеді деп санайды.
11. Қауіп талдау және алдын алу шаралары бірдей түрде мемлекеттік және жеке сектордағы мекемелерде аудит жүргізу кезінде тәуелсіздік анықтауда маңызды. Алайда, әлеуетті қауіптердің кейбір түрлері

ерекшеленуі мүмкін. Мысалы, мемлекеттік сектор мекемелерінің аудиторлары үшін олар аудит жүргізетін мекемелерде тікелей қаржылық қызығушылық болу мүмкіндігі аз.

12. Аудитор көбіне мекеменің бизнес және салық салу сұрақтары бойынша құнды кеңес берушісі ретінде жиі қарастырылады, және оған жиі басшылықпен тікелей тіл қатысуға тура келеді, ол өз кезегінде оның мекеменің шаруашылық қызметі жайлы жақсы хабардар болуына алып келеді. Бұл аудиторға клиент мекемесінде қаржылық есептеме дайындауда да, және осы мекемелер жұмыс жасайтын сала туралы да жақсы білім береді, бірақ бұл білімдер аудитордың тәуелсіздігіне қауіп ретінде де қаралуы мүмкін.

12.1.1 Аудиторлық топ кәсіби біліктілік пен тиісті ұқыптылық көрсетеді

13. Кәсіби біліктілік пен тиісті ұқыптылық көрсету талаптары аудиторлық топтың барлық мүшелеріне жайылады және келесілерді аңғартады:
 - Кәсіби білім мен біліктілікті тиісті деңгейде алу және ұстау;
 - Өзінің міндеттерін ұқыпты, зейінділік және уақытылы орындау; және
 - Техникалық және кәсіби стандарттармен сәйкес өзінің міндеттерін адалдықпен орындау.

13.1.1 Аудиторлық топ кәсіби скептицизм сақтайды

14. Кәсіби скептицизм бұл мекемені, оның қызметін және өзі жұмыс жасайтын айналасын тиісті түсіну мақсатымен сұрақтарды қою ептілігін болжайтын жұмысқа деген әдіс. Бұл түсінік бизнес саласындағы ортақ білімдер мен тәжірибелі жұмыспен қоса, аудиторға мекеменің қаржылық есептемесіндегі елеулі бұрмалау қауіпін бағалауға, жеткілікті және тиісті аудиторлық дәлелдемелерді бағалауға, қажетті қорытындылар жасауға мүмкіндік береді.
15. Кәсіби скептицизм аудит жоспарлау және жүргізуге қатысты аудитордың кәсіби тұжырымдамасының маңызды бөлігі, және де оның нәтижелерінің бағасы. Егер аудиторлар басшылықпен қолданылған (басшылық маманға жүгінген жағдаймен қоса) алғышарттарды күмәнға қоюға дайын болмаса, олар адал емес қызметтерге қатысты тартып тұратын факторлар рөлін орындамайды, және қаржылық есептемені дайындау тұжырымдамасымен сәйкес мекеменің қаржылық есептемесі дұрыс ұсынылғаны жөнінде сенімді қорытынды жасай алмайды.
16. Кәсіби скептицизмді сақтау талаптары аудиторлық топты барлық мүшелеріне тарайды және келесілерді көрсетеді:
 - Талапты ақыл және басшылықпен қолданылған алғышарттарды күмәнға қою дайындығы;

- Өзінің жұмысын орындау барысында алынған, ақпаратты сынап бағалау және түсіндіру;
- Қаржылық есептемені мүмкін болар бұрмалауда басшылықтың қызығушылығын түсінуге ұмтылу;
- Қасақана еместік;
- Аудиторлық топтың басқа мүшелерінің тұжырымын сынап бағалау;
- Басшылықтың қызметін жіне шешімін күмәнға келтіруге дайындық және өзінің жұмысын тиісті қорытынды құрауға дейін жігерлілік; және
- Басқа алынған дәлелдемелерге сәйкес келмейтін немесе құжаттардың сенімділігіне және сауалдардың жауаптарына күмән қоятын дәлелдемелерге аса жоғары назар.

1.2 Құндылықтар, Әдептік Қағидалар және Тәсілдер – Аудиторлық Мекеменің Деңгейі

17. Маңызды ерекшеліктер:

- Басшылықты «тиісті орнын» құрайтын және аудиторлық мекеменің тәуелсіз қорғауына бағытталған корпоративті басқару жүйесінің болуы.
- Аудит сапасын қамтамасыз етуге бағытталған, бағалау және марапаттау жүйесі арқылы белгілі бір жеке тұлғалық мінездемені мадақтау.
- Аудит сапасына теріс көріне алатын, шешім қабылдауда және әрекет жасауда қаржылық көріністер ықпалының жоқтығы.
- Аудиторлық мекемемен әріптестер және қызметкерлерге үзіліссіз кәсіби даму мүмкіндігін туғызудың және аудиттің техникалық сұрақтары бойынша жоғары сапалы қолдауға қол жеткізудің маңыздылығын түсінуі.
- Аудиторлық мекемеде қиын сұрақтар бойынша кеңес беруді марапаттау.
- Тиімді қабылдау жүйесінің болуы және тапсырыс берушімен қарым қатынасты жалғастыру.

1.2.1 Басшылықтың тиісті орнын құрайтын және аудиторлық мекеменің тәуелсіз қорғауына бағытталған корпоративті басқару жүйесінің болуы

18. Аудиторлық мекемеде аудитті әлеуметтік қызығушылыққа қызмет жасау бағыттылығын қорғайтын, және аудит сапасына аудиторлық мекеменің

коммерциялық қызығушылығын теріс әсер етуінен қашуға мүмкіндік беретін, сенімді ішкі корпоративті басқару жүйесінің болуы маңызды, мысалы, басқа қызметтерінің (салық салу, корпоративті қаржы және консалтинг секілді) бағытын тиісті емес жүргізу арқылы аудит сапасына зақым келтіру.

19. Аудиторлық мекеменің басшысы әлеуметтік қызығушылық үшін аудиттің мағынасы және осы қатынаста аудит сапасының маңыздылығы білінетін, мәдениеттің қалыптасуында, сонымен қоса аудиторлық мекеменің нақтылығын және тәуелсіздігін күмәнға келтіруі мүмкін жағдайлардан қашу қажеттігі маңызды рөл ойнайды. Күтілетін әрекет нұсқалары жөнінде әрдайым хабардар ету, аудиторлық мекемеде көбіне аудиторларға жайылатын әдептік талаптардың негізіне жататын қағидаларды сақтау мадактанатын, біркелкі ортаны қалыптастырады.
20. Жекеменшік аудиторлар олардың мекемелерінде қалыптасатын тікелей мәдениетті қадағалайды, ал Кіші және Орта мекемелерде (КОМ) көп емес көлемдегі әріптестер, мысалға корпоративті басқару жүйесі, кеңес беру және мониторинг бойынша шаралар секілді бастапқы параметрлерге тікелей ықпал етеді. Жағдайға байланысты бұл не абырой не кішігірім аудиторлық мекеме ортасының кемшілігі секілді бағалануы мүмкін.

1.2.2 Аудит сапасын қамтамасыз етуге бағытталған, белгілі бір жеке қасиеттік мінездемені бағалау және сыйақы жүйесі арқылы мадақтау

21. Бағалау жүйесі және сыйақы қажетті жеке қасиеттік мінездің және әрекет қағидаларының қалыптасуына және дамуына ықпал етуі мүмкін, адылдық, нақтылық, кәсіби біліктілік және тиісті анықтылықты қосқан кезде. Бұл осы мінездерді қызметкерлерді таңдауда, қызметін көтеруде және сыйақы төлеу жүйелері кезінде, және де тиісті кәсіби қасиетті дамыту тұжырымдамасын қолдану арқылы оқыту бағдарламасында ескерілетін, талаптардың тізіміне қосуды қарастырады.
22. Кәсіби қасиеттерді дамыту тұжырымдамасы ХБС біліктілік саласын ескере отырып жасалады, себебі бұл әртүрлі аудиторлық мекемелермен қолданылатын тұжырымдаманың тепе теңдігіне ықпал етер еді.
23. Аудиторлық мекеме өзінің әріптестері мен қызметкерлерінің кәсіби қасиеттерін аудит сапасын қамтамасыз ету мақсатымен жасалған тұжырымдамаға сәйкестігін жиі бағалайды. Бұл аудиторлық мекемелерге әріптестер мен қызметкерлер аудит бойынша қатаң жағдайлары үшін жазаланбайды деп кепілдік береді, тіпті егер бұл клиентпен қарым қатынасты қауіпке қоятын болса да. Жасалған қорытындылар қызмет көтеру мен сыйақы төлеу бойынша қабылданатын негізделген шешімдер үшін қолданылады; және де әріптестер немесе қызметкерлердің жұмыстарының нәтижесі күтілетін

стандарттарға жауап бермеген жағдайларда аудиторлық мекемелермен қабылдануы мүмкін басқа да әрекеттер.

1.2.3 Шешім қабылдаған және әрекет жасаған кездегі аудит сапасына кері әсер ықпал етуі мүмкін, қаржылық жақтың әсері жоқтығы

24. Аудиторлық мекеме деңгейінде де (мысалы, аудит рентабелдігіне қол жеткізу үшін мекеменің өзінің алдына қоятын қаржылық мақсат, және де оқуға инвестиция жұмсауға дайындығы және аудит үшін қосымша жүйе) және тапсырма деңгейінде де қаржылық ықпал (мысалы аудиторлық қызмет төлемі мен жұмысты орындауға шығын арасындағы қатынас) әлеуметтік қызығушылыққа жауап беретін сенімді аудит жүргізуге бөгет жасамауы қажет.

25. Бұдан басқа, аудит сапасына шығынсыз келесілерді жасамаған дұрыс:

- Аудиторлық тапсырма алуға және аудиторлық клиенттерді сақтауға ұмтылу, әсіресе өте төмен бағадағы қызмет арқылы;
- Аудиторлық мекеме аудит жүргізетін мекемелерге аудиторлық емес қызметтерді белсенді түрде ұсынбау; немесе
- Шығындарды қысқарту (сонымен қоса, әріптестер мен қызметкерлерді қысқарту арқылы) аудит саласында (мысалы, экономикалық құлдырау кезінде).

1.2.4 Әріптестер мен қызметкерлер үшін үзіліссіз кәсіби дамудың мүмкіндігін жасау және аудиттің техникалық сұрақтары бойынша жоғарғы ықпалға қол жеткізу маңызды екендігін түсінуі

26. Аудит жүргізу үшін толық бір арнайы сұрақтар, оған қоса, қаржылық есептеменің, аудит және әдеп стандарттарын, және де корпоративті және салық құқықтары саласында заңдар мен нормативті актілер бойынша білім қажет. Аудиторлық мекемелерге әріптестер мен қызметкерлердің осы салалардағы соңғы өзгерістер туралы хабардар болуы және оларға қиын сұрақтар бойынша ықпал етуде техникалық қолдаудың бар болуы маңызды.

27. Аудит сапасы көтеріледі, егер аудиторлық мекемелерге аудиторлық тұжырымдарды негіздеуге мүмкіндік беретін, ақпараттық инфраструктура құрылатын болса (мысалы, нақты қызмет аясы және салаға қатысты мәліметтер базасын құру арқылы), тәуелсіздікпен байланысты мәселелерді анықтау және тиісті түрде шешетін болса, және де аудиторлық тапсырмалар бойынша әріптестердің айналымын жоспарлайтын және тиімді жүзеге асыратын болса.

28. Аудиторлық мекеменің көлемі және оларға қол жетімді техникалық демеу айрықша ерекшеленуі мүмкін. Салыстырмалы түрде қиын емес операцияларын сипаттайтын, үлкен көлемдегі емес қызметкерлері мен

клиенттік базасы бар кіші аудиторлық мекемелерге, жай саясат пен сапа тексеру шараларын жасап шығару мүмкін болып табылады. Алайда, кіші аудиторлық мекемелерде кеңес беру көз қарасынан қиындықтар туындауы мүмкін, сол себепті оларға қажетті техникалық білімдермен және тәжірибемен иемденген сырттан кеңес берушілерді шақыруға, не болмаса жергілікті кәсіби бухгалтерлер мекемесінің техникалық демеуіне жүгінуге тура келеді.

1.2.5 Қиын сұрақтар бойынша кеңес беруде аудиторлық мекемедегі марапаттау

29. Жеке аудиторларды қоса алғандағы барлық аудиторлық мекемелерде, мәдениетті қалыптастыру, кеңес беруді марапаттау маңызды. Аудит жүргізу барысында жиі қиын шешімдерді қабылдауға және қиын тұжырымдарды қалыптастыруға тура келеді. Қызметкерлер тиісті сұрақтарды аудиторлық топ мүшелерімен және аудит жетекшілерімен талқылайды. Аудит жетекшілері қиын шешімдерді және тұжырымдарды басқа әріптестермен не болмаса техникалық қызметкерлермен талқылайды, және алынған кеңестерді мұқият бағалайды. Осы жүйенің тиімді жұмыс жасауын қамтамасыз ету үшін, кеңес беруді марапаттау, және де осы жүйеге қатысатын тұлғаларда туындайтын мәселелерді тиісті деңгейде шешуге жеткілікті уақыттың болуын қадағалау маңызды.
30. Ішкі ресурстарды шектеу жағдайында көрсетілген тұлғалар өздерінің кәсіби бухгалтерлік мекемелеріне, олардың байланысы бар басқа да аудиторлық мекемелерге, не болмаса қажетті ресурстармен қамтамасыз етілген сыртқы мекемелерге жүгіне отырып, сырттан техникалық ресурстарды қолдануы мүмкін.

1.2.6 Клиентпен қарым қатынасты қабылдау және жалғастырудың тиімді жүйенің болуы

31. Аудиторлық тапсырманы қабылдаудан бұрын, жыл сайын аудиторлық мекемелер олар тиісті тапсырманы орындай ала ма және олар осыған қажетті мүмкіндіктер мен ресурстары бар ма, соны бағалауы маңызды. Бұл аудиторлық мекеме тиісті әдеп талаптарын сақтай ала ма, соны бағалауды білдіреді.
32. Алайда аудиторлар кәсіби скептицизм сақтауы қажет, аудит жүргізу де басшылыққа деген белгілі бір сенімділік деңгейін аңғартады. Жеткілікті адал емес басшылыққа анықтамасы бойынша сенуге болмайды. Осы себеппен клиентпен қарым қатынасты қабылдау мен жалғастырудың жақсы жүйесі, сапалы аудит жүргізуге мүмкін болатын басшылық жеткілікті адал емес болатынын болжайтын ақпараттың болуын бағалайды. Тиісінше, тапсырыс берушімен қарым қатынасты қабылдау және жалғастырудың сенімді жүйесі аудиторлық мекемеге ықпалсыз және заңға қайшы әрекеттердің мүмкіндігі жоғары болатын

тапсырмалардан қашуға көмектеседі, және сол арқылы сапалы аудит жүргізетін мекеменің дәрежесін сақтап қалуда маңызды рөл атқарады.

1.3 Құндылық, Әдептік Қағидалар және Тәсілдер – Ұлттық Деңгей

33. Маңызды ерекшеліктер:

- Әдептік принциптерді анық көрсететін әдеп талаптарын орнату, және де осы не басқа жағдайда қолданылатын нақты талаптар.
- Стандарттарды орнататын реттеуші органдардың, ұлттық органдардың, және әдеп принциптерін түсіндіруге және ары қарай талаптарды қолдануды қамтамасыз етуге бағытталған кәсіби бухгалтерлік мекемелердің белсенді қызметі.
- Клиентпен жұмыс жасауға қатысты шешімдерді қабылдау үшін маңызды аудиторлық мекемелер арасында ақпаратпен алмасу.

1.3.1 Әдептік принциптерді анық көрсететін, әдеп талаптарын орнату, және де осы немесе басқа жағдайда қолданылатын нақты талаптар

34. Әдеп талаптары заңмен немесе басқа да нормативті актілермен болмаса кәсіби бухгалтерлік мекемелермен орнатылуы мүмкін. ХБФ өзінің мүшелерінен өздерінің құзыреттерінде БХӘСК Кодексі қабылдау және енгізу бойынша шаралар қабылдауын, және де тиісті елдердегі мекеме мүшелерінің міндеттеріне байланысты оны қолдану бойынша көмек көрсетулерін талап етеді. Кейбір елдерде БХӘСК Кодексі ұлттық талаптармен толықтырылады, оның үстіне аудиторлық мекемелер және мемлекеттік сектордағы мекемелердің аудиторлар өз таңдауларына қарай өздерінің әріптестеріне және қызметкерлеріне аса жоғары талап орнатады.
35. Әдеп талаптары барлық мүмкін жағдайларды ала алмайды. Сол себепті аудиторлар тәжірибеде қалай қолдану керек екенін түсіну үшін, талаптардың өздерін де, олардың негізінде жатқан фундаменталды қағидаларды зерттейді. Бұл қағидаларды қалай қолдануын аудиторлық мекемедегі ішкі ақпараттық қарым қатынас кезінде, қолғабыс және жұмыс орнында оқыту жүйесі кезінде, және де аса тәжірибелі қызметкерлердің жұмысымен бақылау жүйесі кезінде түсінуге болады.
36. БХӘСК Кодексі аудиторлар ұстануы қажет келесідей кәсіби әдептерді негізін қалаушы принциптерді орнатады:²

² БХӘСК Кодексі, 100.5 тармақ

- Адалдық – барлық кәсіби және іскерлік қатынастағы ашықтық және инабаттылық. Адалдық сонымен қатар ұқыптылық пен шыншылдықты аңғартады.³
 - Нақтылық – немқұрайлық қарым қатынас, мүдделер жанжалы немесе басқа тұлғалардың тиісті емес әсері салдары негізінде кәсіби және іскерлік тұжырымдардан бас тартуға жол бермеу.
 - Кәсіби орындылық және тиісті ұқыптылық – кәсіби білімдер мен біліктіліктерді клиентпен немесе жұмыс берушімен тәжірибедегі, заңдамалардағы және жұмыс тәсіліндегі соңғы өзгерістерді ескере отырып, орынды кәсіби қызметтерді алуды қамтамасыз ететін деңгейде ұстау, және де қолданылатын техникалық және кәсіби стандарттарға сәйкес өздерінің міндеттерін адал орындау .
 - Құпиялық – кәсіби және іскерлік қатынас нәтижесінде алынған құпия ақпаратты сақтау, және тиісінше мұндай кез келген ақпаратты тиісті құзыреттің болмаған жағдайда үшінші жаққа тіс жармау, егер мұндай ақпаратты заңдық немесе кәсіби құқық немесе міндет болмаса, және де мұндай ақпаратты кәсіби бухгалтердің жеке мақсатында немесе үшінші жақпен қолданылмауы.
 - Кәсіби әрекет – тиісті заңдар және нормативті актілерді сақтау және мамандықты төмендететін әрекеттерді жасамау.
37. Бұдан басқа, БХӘСК Кодексі аудитордың тәуелсіздігіне қатысты қосымша талаптары бар, және аудитормен ұстануы керек тәсілдер келесідей мақсатпен сипатталады:
- Тәуелсіздікті бұзу қаупін анықтау;
 - Қауіпті анықтаудың маңызды бағалау; және
 - Қауіпті құрту немесе оларды мүмкін болатын деңгейге дейін түсіру үшін қажетті алдын алу шаралары кезінде қабылдау.
38. БХӘСК Кодексі егер аудиторлар қауіпті жою немесе оларды шекті деңгейге түсіру үшін тиісті алдын алу шаралары болмайды немесе қабылдана алмайтын болса, кәсіби бухгалтер тиісті тәуелсіздік қаупін тудыратын жағдайларды немесе қатынасты жоюы қажет, не болмаса қабылдау кезінде аудиторлық тапсырмадан бас тартуы қажет, не болмаса аудиторлық тапсырманы орындауды доғаруы қажет⁴. Кейбір

³ БХӘСК Кодексі, 110.1 бөлімі

⁴ БХӘСК Кодексі, 290.7. тармағы. Алайда мемлекеттік сектордағы мекеме аудиторлары, ереже бойынша, аудиторлық тапсырма орындаудан бас тартуға мүмкіндіктің болмауы.

жағдайларда туындаған қауіп соншалықты маңызды болады, тіпті ешқандай алдын алу шаралары оны шекті деңгейге дейін түсіре алмайды, мұндай жағдайда аудиторға аудит жүргізуге тыйым салынады деп БХӘСК Кодексі мойындайды.

1.3.2 Стандарттарды орнататын реттеуші органдардың, ұлттық органдардың, және әдеп принциптерін түсіндіруге және ары қарай талаптарды қолдануды қамтамасыз етуге бағытталған кәсіби бухгалтерлік мекемелердің белсенді қызметі

39. Стандарт орнататын реттеуші органдар, ұлттық органдар, кәсіби бухгалтерлер мекемесі және басқа да тұлғалар жағынан оқыту және демеу көрсету, әдеп талаптарын және олардың негізінде жататын қағидаларды ретінше қолдануға ықпал етеді. Бұл осындай мәліметтерді жариялауды қамтуы мүмкін, жиі қойылатын сұрақтар, көрсетілімдер мен семинарларды ұйымдастыру секілді.

1.3.3 Клиентпен жұмыс жасауға қатысты шешімдерді қабылдау үшін маңызды аудиторлық мекемелер арасында ақпаратпен алмасу

40. Аудиторлық мекемелерге жаңа жұмыстың басталуын жаңа немесе жұмысты жалғастыруды бар клиентпен жалғастыру туралы шешім қабылдауға тура келеді. Егер аудиторлық мекемелерде қаржылық есептемені дайындау тәжірибесіне немесе аудит жүргізілетін клиенттің басшылығының адалдығына қатысты күмән болатын болса, олар осы тапсырыс берушімен қарым қатынас жалғастырмау туралы шешім қабылдай алады. Мұндай жағдайда аудит жүргізу тендеріне қатысуға шақырылған басқа да аудиторлық мекемелер бұл туралы хабардар болуы маңызды.

1.4 Білім, Біліктілік, Тәжірибе және Уақыт – Тапсырма Деңгейі

41. Маңызды ерекшеліктер:

- Әріптестер және қызметкерлерде қажетті кәсіби қасиеттердің болуы.
- Әріптестер және қызметкерлермен клиенттің мекемесінің қызметін түсінуі.
- Әріптестер және қызметкерлермен негізделген кәсіби тұжырымдамаларды құруы.
- Аудит жетекшісі қауіп, жобалау, бақылау және орындалатын жұмысты тексеруді бағалауда белсенді қатысуы.
- Орындарда өте бөлшекті аудиторлық жұмыс орындайтын қызметкерлерде қажетті тәжірибенің, олардың жұмысымен тиісті

басшылықтың, оның нәтижесіне тексеру және бақылаудың болуы, және де қызметкерлер арасында қажетті иемденудің болуы.

- Әріптестер және қызметкерлерде тиімді аудит жүргізуге жеткілікті уақыттың болуы.
- Аудит жетекшісі және басқа да тәжірибелі аудиторлық топ мүшелері мен басшылықтың, және де клиенттің мекемесінде Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар арасындағы қарым қатынастың болуы.

1.4.1 Әріптестер және қызметкерлерде қажетті кәсіби қасиеттердің болуы

42. Аудиторлық топтың барлық мүшелерінен бірдей білім мен тәжірибе деңгейін күтуге болмайды, бірақ топ жалпы қажетті білім мен біліктіліктермен қамтамасыз етілгенін аудит жетекшісі қамтамасыз етуі қажет, ал нақты тапсырманы орындау үшін қажет кезде сырттан қызметкерлерді немесе мамандарды шақыру. Мысалы, келесі сұрақтар бойынша маман бағасы қажет болуы мүмкін:
- Қиын қаржылық құралдарды, жер және ғимарат, материалды емес активтер, бизнес біріктіру бойынша келісімдердің нәтижесінде алынған активтер және қабылданған міндеттерді, және құнсыздануы мүмкін активтерді бағалау.
 - Сақтандыру келісімшарттарымен немесе қызметкерлерге сыйақы төлеу жоспарымен байланысты міндеттерді есептеу.
 - Мұнай және газ қорларын бағалау.
 - Табиғат қорғау шаралары және ластауды жою шығындарын орындауда міндеттерді бағалау.
 - Келісімшарттардың, заңдардың және нормативті актілердің өзгерісі.
 - Салық заңдылықтарын сақтауда қиын немесе бір келкі емес сұрақтарды талдау.
 - Мекеменің ақпараттық жүйесі, әсіресе егер мекеме ақпараттық технологияларды қолдануға байланысты болса.
43. Мамандық бағаны аудиторлық мекеменің ішінде алуға болады не болмаса сырт жақтағыларға жүгінуге болады. Қызметкерлерді немесе мамандарды шақырған кезде аудиторлық топтың басқа мүшелерімен

секілді, олардың жұмысымен тиісті басшылық, тексеріс және оның нәтижелерін бақылауды қамтамасыз ету маңызды.

44. Кәсіби білім мен біліктіліктерді тиісті дамыту болашақ кәсіби бухгалтерді бастапқы кәсіби дайындықтан басталады.⁵ Содан кейін, аудитордың міндетін орындауға мүмкіндік беретін, мамандықты алу, кәсіби бухгалтер аудит саласында өзінің кәсіби дамуын жалғастырады және қосымша жұмыс тәжірибесін алады. Клиенттің және қоғамның күтуіне әрдайым сәйкес келу үшін, аудиторлар ылғи кәсіби біліктілікті дамытуға және өмір бойы оқуға ұмтылуы қажет.⁶

1.4.2 Әріптестер мен қызметкерлермен клиент мекемесінің қызметін түсіну

45. Мекеменің жұмыс жасайтын қызметін және саласын жақсы түсіну, тиісті аудиторлық шаралар жүргізу және алынған нәтижелерді бағалау мақсатында, аудитордың қаржылық есептемедегі ақпараттың елеулі бұрмалану қаупін бағалау мүмкіндігінде маңызды рөл атқарады. Бұл сонымен қатар, кәсіби скептицизм және аудитке қатысты тиісті тұжырым қалыптастыруға мүмкіндікті сақтау үшін қажет.
46. Тиісті нормативті актілерді мен бухгалтерлік есеп сұрақтарын түсінуді қоса алғандағы білім саласы әсіресе қаржылық сектор секілді, осындай салалардағы клиенттер үшін маңызды болуы мүмкін. Алайда аудитордың білім көлемі өте тығыз болмауы және оған аса жалпы жақтарды байқауға кедергі келтірмегені маңызды. Аудиторлық емес тапсырмалар орындау кезінде, және де әртүрлі саладағы клиенттермен жұмыс барысы кезінде аудиторлар бизнес саласында жалпы білім алуларына болады. Бұл оларға нақты мекеменің қызметінің ерекшелінен ауытқуға және бизнес жүргізу, қауіп және жүйе тексеру сұрақтары бойынша өзінің аса жалпы білімдерімен қолдануға мүмкіндік береді.

⁵ Жаңа бастаушы кәсіби бухгалтер үшін біліктілік және оқытудың нәтижесі ХБС 2, *Жаңа Бастаушы Кәсіби Даму – Техникалық Біліктілікте* көрсетіледі; ХБС 3, *Жаңа Бастаушы Кәсіби Даму – Кәсіби Білім*; және ХБС 4, *Жаңа Бастаушы Кәсіби Даму – Кәсіби Құндылықтар, Әдеп Қағидалары және Тәсілдері*; ал жоба жетекшісі үшін біліктілік және оқу нәтижесі ХБС 8, *Қаржылық Есептеменің Аудитіне Жауап Беретін Жоба Жетекшілері үшін Кәсіби Дамуда* көрсетілген.

⁶ Қазіргі таңда ХАКСБ ХБС 8 қайта қарастыру бойынша жұмыс жүргізуде. Қайта қаралған стандартта оқытудың нәтижесін анықтау және қаржылық есептеменің аудитіне жауап беретін жоба жетекшілері үшін қажетті салада үздіксіз кәсіби даму талаптарын орнатуының арқасында, аудитордың әрдайым біліктілікті көтерудің мұқтаждығы ескерілетін болады.

47. Кіші мекеменің аудиті жиі орындарда нақты мекемелермен ұзақ жылдар бойы жұмыс жасайтын тәжірибелі қызметкерлермен жүргізіледі. Мұндай қызметкерлер, әдетте, мекеме қызметін жақсы біледі, бірақ олардың нақтылығы және кәсіби скептицизмі қауіпке төнуі мүмкін.

1.4.3 Әріптестер мен қызметкерлермен негізделген кәсіби тұжырымдарды құру

48. Өзінің тәжірибесіне және адалдық, нақтылық және кәсіби скептицизм секілді осындай құндылықтарға сүйене отырып, аудиторлар дәйектермен және тапсырмалардың жағдайларымен нақтыланатын кәсіби тұжырымды құрайды.
49. Негізделген тұжырымдарды құру үшін әріптестер мен қызметкерлерден келесілер қажет болуы мүмкін:
- Мәселелерді анықтау;
 - Бизнес, қаржылық есеп және есептеме, және де ақпараттық технологиялар саласында білімдерді қолдану;
 - Сұрақтарды зерттеу және әртүрлі жағдайды талдау;
 - Тиісті дәйектер және жағдайлар кезінде ұқсастарды бағалау;
 - Қорытынды алу үшін керекті жүйе қолданды ма, және оны бекітетін тиісті жеткілікті аудиторлық дәлелдемелер бар ма, соны бағалау;
 - Қажет кезде кеңес алу; және
 - Алынған қорытындыны және оның негіздемесін құжатпен рәсімдеу.

1.4.4 Орындалған жұмыстың қауіпін, жоспарлауды, тексеру және бақылауды бағалауда аудит жетекшісінің белсенді қатысуы

50. Аудит жетекшілері тапсырма орындауға міндеттемесі болғандықтан, олардың аудит жоспарлауда, алынған дәлелдемелер бағалауда және соңғы қорытынды құруда тікелей қатысуы маңызды.
51. Бөлшекті аудиторлық жұмыстың маңызды көлемі аса тәжірибелі емес қызметкерлермен бөлінуі мүмкін кезде, аудит жетекшілерінің қол жетімділігі оларға аудит жүргізу шағына қарай уақытылы қажетті ақпаратты ұсынуға мүмкіндік береді.
52. Кейбіреулер барлық мекемелерден аудиторлық қорытындыда аудит жетекшісінің есімін ашып жазу қажеттігі бар деп санайды, ол кезде аудит жетекшілері жеке міндетін қатты сезінетін болады, себебі ол соңында аудит жүргізуге жауап береді. Көптеген құзыреттерде мұндай талап бар, ереже бойынша, жеке қол қою қажеттігі түрінде. Басқалар

мұндай талап аудит жетекшісінің міндеттеме сезіміне әсер етпейді деп санайды. Мұндай талаптың бар болуына байланысты өкілетті қиындықтар, аудиторлық мекеменің міндетін түсіруді елестетін және бөлек құзыреттерде аудит жетекшісінің құқықтық міндетін қатайту мүмкіндігін қоса алады.

1.4.5 Орындарда аудиторлық жұмысты өте деректі орындайтын қызметкерлерде жеткілікті тәжірибенің болуы, олардың жұмысымен тиісті басшылық, оның нәтижесін бақылау және тексеру, және де қызметкерлер арасында қажетті иемденушіліктің болуы

53. Көптеген, әсіресе, аса ірі аудиторлық мекемелердің жиі «пирамида» секілді сипатталатын иерархиалық құрылымдары бар, оның үстіне жеке тапсырмаларды орындауға құрылатын көп жұмыс топтарының құрылымы осы құрылымды сипаттайды. Бұл аса маңызды бөлшекті аудиторлық жұмыс орындарда тәжірибесіз қызметкерлермен жүргізілуі мүмкіндігін көтереді, тіпті оның көбі бухгалтерлік есеп саласында біліктілігін көтеруде оқуын жалғастыруы мүмкін. Алайда, қызметкерлермен негізделген кәсіби тұжырымдарды құру үшін әдетте тәжірибе қажет.

54. Жыл сайын аудит жүргізуге сол бір қызметкерлерді шақыру, мекеменің қызметін және жүйесін жақсы түсінуге көмектесуі мүмкін, сол себепті, басшылық және Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар бұған көбіне жақсы қарайды. Кейбіреулер бұл қаржылық есептемедегі елеулі бұрмалау қаупіне, және де тиімді аудит жүргізуге жауап ретінде тиімді шаралардың қабылдауына ықпал етуі мүмкін деп санайды. Алайда, аудит жүргізуде тым ұзақ уақыт қатысу кәсіби скептицизм жоғалуына және аудитордың тәуелсіздігінің жоғалу қаупіне әкелуі мүмкін.

55. Көптеген елдерде мемлекеттік сектордағы мекемелердің аудиторлары үшін, олардың кадрлік ресурсқа жарата алатын соммаға қатысты шекті лимит орнатылған. Және де қызметкерлерді жалдау және олармен төленетін еңбекақы төлемін реттейтін көлем сұрақтарын жанайтын нормативті актілер болуы мүмкін. Бұдан кейбір аудиторлық мекемелерде жоғарғы сапалы аудитпен қамтамасыз ету үшін қажетті, жеткілікті көлемдегі бірінші орындағы қызметкерлерді шақыру мен ұстап қалу бойынша қиындықтар туындауы мүмкін.

1.4.6 Әріптестер мен қызметкерлердің тиімді аудит жүргізуге қажетті уақыттың болуы

56. Әріптестер мен қызметкерлерде бір мекеменің аудитінен басқа, жиі басқа да міндеттері бар, оның үстіне аудит жүргізу үшін қысқа уақыт орнатылуы мүмкін. Жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелер жинау және басшылық пен Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалармен тиісті қарым

қатынас үшін, жеткілікті ресурстар санын қамтамасыз ету үшін жоспарлау қажет.

57. Аудиторлық мекемелер әдетте коммерциялық болып табылады, оның үстіне аудиторлық мекеменің пайдалығына көрсетілген аудиторлық қызмет үшін алынған төлем мен жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдеме жинау барысында кеткен шығын арасындағы қатынас ықпал етеді. Аудиторлық мекеме шегінде аудит жетекшілері ереже бойынша олармен жүргізілетін аудиттің пайдалығына жауап береді, және егер аудиторлық қызмет үшін төлем көлемі клиент басшылығымен шектелетін болса, бұл аудиторлық топтың аудиторлық шараларды жүргізудің мінездемесін және уақытын өзгертуге немесе тестілеу көлемін сақтауға итермелеуі мүмкін. Бұл өз кезегінде аудит сапасы үшін өкілетті қауіп тудырады.⁷

1.4.7 Аудит жетекшісі және басқа да тәжірибелі аудиторлық топ мүшелері мен басшылықтың, және де клиенттің мекемесінде Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалар арасындағы қарым қатынастың болуы

58. Клиент мекемесінің жоғарғы басшысы және осы мекеменің корпоративті басқаруына жауап беретін тұлғалары қажет кезде аудит жетекшісімен тілдесе алуы маңызды. Жиі қарым қатынас аудит жетекшісіне мекеменің қызметінде болып жатқан өзгерістер жайлы хабардар болуға, және де аудитке қатысты сұрақты уақытылы көтеруге мүмкіндік берді.

1.5 Білім, Біліктілік, Тәжірибе және Уақыт – Аудиторлық Мекеме Деңгейі

59. Маңызды ерекшеліктер:

- Аудит барысында туындайтын қиын сұрақтарды шешу үшін әріптестер мен қызметкерлерде жеткілікті уақыттың болуы.
- Аудиторлық топтың тиісті құрылымы.
- Аудиторлық топтың әріптестері мен үлкен мүшелерімен тәжірибесі аз қызметкерлерге қатысты уақтылы олардың жұмысын бағалау, қолғабыс ету және жұмыс кезінде оқыту жүргізіледі.
- Аудит бойынша әріптестерді және қызметкерлерді аудит сұрақтары, бухгалтерлік есеп, және егер орынды болса

⁷ Әдептік талаптарда (мысалы, БХӘСК Кодексі 240.2 тармағы) бұл қауіп жиі сипатталады және оны бағалау және қабылдауға қатысты талаптар болады, егер бұл орынды болса алдын алу шаралары.

мамандандырылған салааралық сұрақтары бойынша жеткілікті мүмкіншіліктің болуы.

1.5.1 Әріптестер және қызметкерлерде аудит барасында туындайтын қиын сұрақтарды шешу үшін жеткілікті уақыттың болуы

60. Әріптестер және үлкен қызметкерлер әдетте, жүргізу уақыты осы не басқа жағдайда сәйкес келетін бірнеше аудиторлық тапсырмалармен жұмыс жасайды. Бұл бөлек бір жұмыс барысында қызу болуы мүмкін жағдайға алып келуі мүмкін. Бұдан басқа, аудиторлық мекеменің әріптестері және қызметкерлері көбіне клиенттерге аудитке ілеспе қызметтер немес басқа да жұмысты атқарады. Аудиторлық мекемелер міндеттерді бөлу кезінде, барынша мүмкін болғанша, уақыт бірдей болып қалу кезбен байланысты барлық мүмкін шиеленістерді алдын алғаны, және онымен басқара алуы маңызды. Жеке әріптестер мен қызметкерлердің тым аса жұмысбастылық қаупін түсіру үшін, аудиторлық мекеменің басшысы жұмыс жүктемелерінің деңгейін белсенді бақылауы қажет.

1.5.2 Аудиторлық Топтың Тиісті Құрылымы

61. Кадрлық ресурстарды бөлу қауіпті ескере отырып орындалады. Аса тәжірибелі әріптестер және қызметкерлер аудиторлық мекеменің аса ірі және дәрежелі клиенттерімен жұмыс жасауға тағайындалады деген қауіп бар, нәтижесінде олар қаржылық есептемесінің елеулі бұрмалаулау қаупі аса жоғары болуы мүмкін, басқа клиент үшін аудит жүргізуге қатыспайды.

62. Ресурстарды тиісті емес бөлу аудитті қажетті тәжірибе мен уақыты бар жұмыс тобы жүргізуге ықпал етеді. Бұл дегеніміз тапсырма орындауға клиенттің саласында қажетті білімдері бар және клиенттің қолданылатын қаржылық есептемені дайындау тұжырымдамасымен таныс, әрі сапалы аудит жүргізуге қажетті уақыты бар әріптестер мен үлкен қызметкерлерді тағайындауды білдіреді.

63. Ресурстарды бөлу аудиторлық мекемемен акпаратты жинауды білдіреді:

- Білім, біліктілік және тәжірибе жөнінде;
- Болжамды жұмысбастылық уақыты; және
- Қызмет көрсету уақыты – әдеп талаптарын сақтауды қолдау мақсатында, мысалы, аудит бойынша әріптестердің өзгерісіне қатысты.

64. Кейбір елдерде кіші мекемелерде міндетті аудит жүргізу талабы жоқ. Бұл дегеніміз мұндай елдерде көп емес клиенттері бар КОШ аудит саласында қажетті білімдері мен тәжірибелері бар әріптестер мен қызметкерлерді сақтау қиын дегенді білдіреді.

1.5.3 Әріптестер мен аудиторлық топтың үлкен мүшелерімен аз тәжірибелі қызметкерлерге қатысты олардың жұмысын уақытылы бағалау, жол көрсетуші және жұмыс барысында оқыту жүргізіледі

65. Аудиторлық мекемемен қолданылатын бағалау жүйесі жеке қасиеттерді дамытудың маңызды бөлігі. Алайда аудит сапасын өлшеу қиын, ол жақсаруы мүмкін, егер оған әріптес, және қатардағы қызметкер секілді де жұмысын бағалау кезінде ерекше көңіл бөлінсе. Бұл қолданылатын негізделген аудиторлық тұжырымдарды мадақтау, онымен қоса қиын сұрақтар бойынша басқа қызметкерлермен кеңес алу үшін қолданылуы мүмкін.
66. Жұмыс барысында қызметкерлер мен мекемеге қолғабыс болу мен оқытуда жұмыстың нәтижесін кезегімен бағалауды жүргізу тоқтату пайдалы. Сол кезде бағалау жақсаруға мұқтаж маңызды біліктілікті немесе кәсіби қасиетті анықтауға көмектесетін шараның қасиеті ретінде қолдануы мүмкін, жұмыс барысында қолғабыс болу және оқыту қызметкерге осы біліктілікті және қасиетті дамыту үшін қолданылуы мүмкін. Жұмыс барысында қолғабыс болу және оқыту, мысалға адалдық, нақтылық, ұқыптылық, кәсіби скептицизм және бірбеткейлік секілді негізгі жекетұлғалық мінездемені дамыту көз қарасы жағынан, және де аз тәжірибелі қызметкерлерге оларға таныс емес аудит саласындағы жұмыста көмек көрсету көз қарасы жағынан да аса пайдалы болып табылуы мүмкін.
67. Тиімді қолғабыс үшін қосымша біліктіліктер, білім жіне тәжірибе қажет, сол себепті аудиторлық мекемелерде қажетті қасиеттермен иемденетін мамандардың саны шектеулі. Бұл тұлғалардың басқа да міндеттері болуы мүмкін. Аудиторлық мекемелер аса тәжірибелі қызметкерлердің қызметкерлер дамуы бойынша осы маңызды рөлді тиімді орындауда қажетті уақыт бөлуге итермелейтін, және де арнайы бағалау жүйесі шегінде қойылған мақсатқа қол жеткізуді бағалауда ықпал етуші шараларды қолдануы маңызды.

1.5.4 Аудит бойынша әріптестерді және аудит, бухгалтерлік есеп және егер орынды болса мамандандырылған салааралық сұрақтар бойынша қызметкерлерді оқыту үшін қажетті мүмкіншіліктің болуы

68. Мамандандырылған оқу орындары аудиторларға бірінші кәсіби даму (БҚД) барысында қажетті білімдерді, оған қоса техникалық және кәсіби біліктілікті, құндылықтарды, әдеп қағидаларын және тәсілдерді, және де практикалық тәжірибені беруге ұмтылады, ал ары қарай аудиторлар үздіксіз кәсіби дамуға (ҰКБ) қатысты талаптарды сақтауы тиіс.
69. Аудиторлық мекемелер аудиттің техникалық жақтарын оқытуды, және де оны жүргізудің өздерінің әдістемелерінің талаптарын қамтамасыз етеді. Бұдан басқа, аудиторлық мекемелер аудиторлармен, оған қоса

аудиторлық жұмысты орындайтын жұмыс тобының тағылымгері қажетті тәжірибелі мақшыты алуды қамтамасыз етеді.⁸ Тәжірибелі мақшыты алу арқылы аудиттің техникалық жақтарын оқытуға қосу өте маңызды, себебі ресми оқыту барысында аудиторлар біліктілік және тәжірибе алатын жүйенің тек бір бөлігі.

70. ХБФ мүшелері болатын кәсіби бухгалтерлік мекемелер үздіксіз ҰКБ қатысты талаптарды орнатады, ал аудиторлық мекемелермен қолданылатын даму бағдарламалары, аудит саласында қызметкерлердің кәсіби дұрыстығын қамтамасыз ету үшін жасалады. Мұндай бағдарламалар жалпы аудиторлық мекемелердің қызметіне, оған қоса жобалармен, ақпараттық технологиялармен және коммуникативті біліктіліктерді басқаруға қатысты болатын толық бір бөлімдерді алады. Аудиторлық мекемелер аудиторларда аудит сапасын қамтамасыз етуде техникалық біліктілікті дамыту үшін, аудит және бухгалтерлік есеп, оған қоса егер орынды болса мамандандырылған салааралық сұрақтар бойынша оқытуға қажетті уақыт пен ресурстар бөлудің маңыздылығын түсінеді.

1.6 Білім, Біліктілік, Тәжірибе және Уақыт – Ұлттық Деңгей

71. Маңызды ерекшеліктер:

- Аудиторлық мекемелер және жеке аудиторларды лицензиялаудың тиімді механизмі болуы.
- Оқуға талаптарды анық құру және тиімді оқуға қажетті ресурстарды ұсыну.
- Маңызды сұрақтар бойынша аудиторларды хабардар ету және оларға бухгалтерлік есеп, аудит және басқа да жаңа нормативті талаптар бойынша тренингтер жүргізу мүмкіндігінің болуы.
- Керекті қасиеттері бар мамандарды шақыру және ұстап қалу мақсатымен аудиторлық мамандықтың дәрежесін жақсарту.

1.6.1 Аудиторлық мекемелер және жеке аудиторларды лицензия жүргізудің тиімді механизмінің болуы

72. Аудит бұл – тиісті біліктілігі бар тұлғалардың қажетті деңгейде орындалатын қоғамның қызығуындағы қызмет. Ереже бойынша бұл мінездемелер сақталуы үшін аудиторлық мекемелерге және жеке аудиторларға аудит жүргізуге лицензия берудің ұлттық механизмі

⁸ ХБС 8, 54 және 59 тармақтар, кәсіби аудиторлардың тәжірибелік сынауға қатысты талаптарды орнатады.

жасалады. Өкілетті орган жиі құпталған аудиторлық мекемелер және жеке аудиторлардың тізілімін жүргізеді. Ереже бойынша белгілі бір жағдайларда биліктегілер лицензияны алып қоюға құқы бар.

1.6.2 Оқуға талаптарды анық құру және тиімді оқу үшін қажетті ресурстарды ұсыну

73. Лицензия алу үшін орындалуы қажет талаптардың тізіміне, әдетте оқуға талап БКБ және ҮКБ ретінде де кіреді. Тиімді оқытуды қамтамасыз ететін нақты оқуға деген талап пен қажетті ресурстарды ұсыну аудит сапасын көтеруге ықпал етеді.
74. Аудит сапасын қамтамасыз ететін кәсіби қасиеттердің негізінде ХБС сипатталған кәсіби біліктіліктер жатыр. Бұл кәсіби қасиеттер аудиторлық мекеменің басқа қызметкерлері жағынан тәжірибелі дағдыны және қолғабыспен ие денумен бірге, теориялық оқу негізінде дамиды. ХБС ХБФ мүшелері (теориялық оқытуды жүргізу міндеті болатын) үшін жасалған, бірақ тікелей аудиторлық мекемелерге (тәжірибелі дағды мен қолғабыс алуды қамтамасыз ететін) жайылмайды. Егер оқу орындары да, аудиторлық мекемелер де бірдей кәсіби қасиеттерді дамыту тұжырымдамасын қолданатын болса, бұл аудит сапасының көтерілуіне ықпал етеді.

1.6.3 Маңызды сұрақтар бойынша аудиторларды хабардар ету және оларға бухгалтерлік есеп, аудит және басқа да жаңа нормативті талаптар бойынша тренингтер жүргізу мүмкіндігінің болуы

75. Аудитордың БКБ бағыталған оқудан басқа, аудит сапасын көтеруде маңызды дәйек болып ҮКБ қамтамасыз ету үшін елдегі тиісті жұмыс жасайтын механизм болып табылады. ҮКБ аудит саласында аса тәжірибелі аудиторлар өздерінің білімдері мен біліктіліктерін дамытуын жалғастыруы үшін және бухгалтерлік есеп және нормативті-құқықтық реттеу саласындағы өзгерістер жөнінде хабардар болуы үшін қажет.
76. ҮКБ әсіресе қаржылық есептеме мен аудитке қатысты талаптарға елеулі өзгерістер енгізген жағдайда өзекті. Бұл аудиторларды жаңа техникалық талаптар жөнінде хабардар етуге, мұндай өзгерістердің мақсатын түсіндіруге және оларға жаңа талаптарды шығын көз қарасы жағынан өздерінің жұмыстарында қалай тиімді ескеруді түсінуге көмектесуге мүмкіндік береді.

1.6.4 Керекті қасиеттері бар мамандарды шақыру және ұстап қалу мақсатымен аудиторлық мамандықтың дәрежесін жақсарту

77. Аудит бойынша әріптестердің және қызметкерлердің кәсіби қасиеттері аудит сапасын қамтамасыз ететін маңызды дәйек. Оқытудың үлкен маңыздылығына қарамастан, кейбір қасиеттер бір жағынан тумалы

болып табылады. Сол себепті, жұмысқа аудиторлармен керекті қасиетпен иемденетін тұлғаларды шақырған маңызды.

78. Аудитор мамандығын таңдауға, мүмкін бірнеше факторлар әсер етуі мүмкін:
- Белгілі бір елде аудитордың дәрежесі мамандық секілді;
 - Мансап өсіру және марапаттау мүмкіндігі бойынша ұсыну;
 - Жұмыс мінезі, және қоғам қызығуына қатысты оның рөлі; және
 - Ұсынылатын оқудың сапасы.
79. Сол бір дәектер аудиторларға ары қарайғы жұмыс жөнінде шешім қабылдауға және аудит саласында байсалды мансап жасауға әсер етуі мүмкін. Кейбір елдерде бухгалтерлердің аудиторлық мекемелерден өте көп кету үрдісі байқалуда, әсіресе өндірістік мекемелерге. Бұл үрдістің қаржылық есептемеге оң ықпалына қарамастан, ол аудиторлық мекемелер үшін қол жетімді тәжірибелі мамандарды қысқартуы мүмкін,және сол арқылы аудит сапасын қауіпке қояды.
80. Осы не басқа елде аудитор мамандығының дәрежесі аудиторға деген қарым қатынасқа әсер етуі мүмкін, және тиісінше орындалатын аудит функцияларының тиімділігіне әсер етеді. Аудитор мамандығы мансапты емес немесе аудиторлар тиісті құзыретпен бөлінбеген елдерде, аудиторлар басшылыққа қатысты әлсіз орынды алатын болады. Мұндай жағдайларда аудиторлар маңызды кездер немесе аудит барысында анықталған маңызды сұрақтар бойынша өздерінің көз қарасын ұстануға қатысты басшылыққа аз сұрақ қою мүмкіндігі болады. Алайда, бұл мамандық құрметті немесе аудиторлар тиісті механизмдердің арқасында тиісті құзыретпен бөлінген елдерде, аудиторларға кәсіби скептицизм сақтауға және аудитті тиімді жүргізуге оңай болатын болады.

Үдеріс Факторлары

1.7 Аудит жүйесі және Сапа Тексеру Шаралары – Тапсырма Деңгейі

81. Маңызды ерекшеліктер:

- Аудиторлық топпен заңға және нормативті актілерге сәйкес келетін аудит стандарттарын, және де аудиторлық мекеменің сапа тексеру шаралын сақтау.
- Аудиторлық топпен ақпараттық технологияларды тиісті қолдану
- Аудитке қатысатын басқа да тұлғалармен тиімді қарым қатынас.
- Аудитті тиімді және нәтижелі жүргізуге ықпал ететін, клиент мекемесінің басшылығымен қажетті келісудің болуы.

1.7.1 Аудиторлық топпен заңға және нормативті актілерге сәйкес келетін аудит стандарттарын, және де аудиторлық мекеменің сапа тексеру шаралын сақтау

82. Аудит стандарттары аудит сапасын қамтамасыз етуде және аудитке қолданушылардың сенімін орнатуда негізін қалаушы рөл ойнайды. ХАС аудиторға саналы сенімділік алуға көмектесу үшін жасалған, және аудитор кәсіби тұжырым қолданғанын және жоспарлау барысында және аудит жүргізу кезінде кәсіби скептицизм сақтауды талап етеді, және де бұдан басқа, келесілерді талап етеді:
- Үйіспессіз әрекет секілді елеулі бұрмалау салдарынан қауіпті анықтау және бағалау, солай мекемені және оның айналасын, мекеменің ішкі тексеру жүйесін қоса алғандағы зерттеу нәтижесіндегі қателер;
 - Көрсетілген қауіпке жауап ретінде тиісті шаралар жасау және қолдану арқылы елеулі бұрмалаудың болуына қажетті жеткілікті аудиторлық дәлелдемелер алу; және
 - Аудиторлық дәлелдемелер негізінде жасалған қорытындылар қаржылық есептемеге қатысты пікір қалыптастыру.
83. ХАС тәжірибелі аудитор бұрын бұл тапсырмаға қатысы болмаған орындалған шаралардың мінезін, уақытын және көлемін, туындаған маңызды сұрақтар және алынған қорытынды жөнінде түсінуге жеткілікті болатын құжаттарды дайындауды талап етеді. Бұл құжаттар аудиторлық топтың мүшелерімен аудит аяқталғанына дейінгі және орындалған жұмыстың сапасын тексеретін басқа да тұлғалардың сапа тексеру мақсатымен әрекеттерді растайды.
84. Ұлттық заңдар және нормативті актілер жиі аудитордан аудит стандарттарын сақтауды талап етеді. Алайда, аудит стандарттары аудит жүйесінің барлық жақтарын анықтамайды, сол себепті аудиторлық мекемелер әдетте аса анық сипаттама болатын әдістемелерді жасайды. Бірақ аудит стандарттары және аудиторлық мекемелердің әдістемелерімен құрылған құрылым шеңберінде, аудиторлық топта қандай нақты аудиторлық жұмыс орындалатынын, тәжірибеде қалай жүргізілетіні және басшылықпен қарым қатынас мінезі мен мерзімі қандай болатынын таңдауға мүмкіндік бар. Тәжірибеде жұмысты орындау тәртібі тиімді көз қарас жағынан да, нәтижелік көз қарас жағынан да маңызды дәйек болып табылады.

1.7.2 Аудиторлық топпен ақпараттық технологичларды тиісті қолдану

85. Компьютерлік ақпараттық жүйені белсенді түрде қолдану және қиындату аудиторларға аудиторлық дәлелдемелерді аса тиімді және нәтижелі жинауға мүмкіндік береді, мысалы, файлдарды санауды

тексеру және тестілеудің нәтижесін қолдануды қосқандағы, аудиттің автоматтандырылған тәсілін қолданудың арқасында. Бұл тәсілдердің артықшылығы операцияларды және тексеру құралдарын кең көлемде жайлауында. Алайда, кейде мұндай тәсілдерді қолдану мамандарды шақыруды талап етеді, ал ол көп уақыт алуы мүмкін, әсіресе мұндай тәсілдерді бірінші жылы қолдануда.

86. Аудитлорлық мекемелермен қолданылатын ақпараттық платформа аудит жүргізудің тәсіліне және аудитормен орындалған жұмыстың таспада көрсетілуі. Аудиторлық топқа аудиторлық мекемемен жасалған әдістемені қолдануға көмектесетін, аудиторлық бағдарламалық қамтамасыз ету белсенді түрде жасалуда. Сапа тексерудің тиімділігінің көтерілуіне және жүйені оңтайландыруға қарамастан, мұндай бағдарламалық қамтамасыз етуді қолдану аудит сапасының келесі қауіптері байланысты:

- Аудиторлық мекеменің ерекше мінезін мадақтаудың орнына, аса көп көңіл аудиторлық бағдарламалармен қамтамасыз етуді қолдануға жұмсалады; және
- Аудит жүргізудің принциптерін зерттеудің орнына, жаңа қызметкерлер өте көп уақыт аудиторлық бағдарламамен қамтамасыз етуді оқуға жұмсайды.

87. Бірақ аудиторлық жұмысты әріптестер мен тәжірибелі қызметкерлермен қашықтықтан тексеру, жұмыс барысында оқыту және тәлімгерлік үшін жағымды мүмкіндіктердің қысқаруына әкелуі мүмкін, оның онымен қоса әлеуетті мүмкіншіліктері де бар:

- Аудиторлық топ мүшелері бірнеше нысандарда немесе әртүрлі сағаттық белдеулерде жұмыс жасағандағы, аудиторлық жұмысты аса тиімді тексеру; және
- Бірінші тексеру орындалғаннан кейін аудиторлық жұмысты қосымша тексеру жүргізудің аса тиімді тәсілі.

88. Бұдан басқа, ақпараттық технологиялар аудиторлық топтың ішінде аудиторлардың, және де мекеме басшысының және Басқару өкілеттілігіне ие тұлғалардың қарым қатынасына ықпал етеді. Мысалы, белсенді түрде электронды пошта және кәсіби қызметтің басқа да автоматтандырылған құралдары қолданылады. Алайда электронды пошта жалпы қарым қатынас үшін мүмкіндікті ұлғайтады, әсіресе халықаралық көлемде, және бұл құралдарды қолдану шектеулі болуы мүмкін. Әсіресе, электронды пошта арқылы ақпарат алмасқан кезде, басшылықпен ашық талқылау түріндегі өнімді қарым қатынас кезіндегіге қарағанда, пайдалы аудиторлық дәлелдеме алу мүмкіншілігі аз болады. Жағдайға байланысты электронды поштаны қолдану кезінде басшылыққа аудитордың сұрағына мүмкін дәл емес немесе толық емес

жауап беру, немесе егер оның өзінің бір себебі болатын болса, өзін онша ашық ұстамауға оңай болуы мүмкін.

1.7.3 Аудитке қатысатын басқа да тұлғалармен тиімді қарым қатынас

89. Көптеген ірі мекемелерде бөлімшелері, қол астындағы мекемелері, бірлескен кәсіпорындары немесе үлестік қатысу тәсілі арқылы ескерілетін (құрауыштар) инвестиция нысандары бар, оның үстіне бір немесе бірнеше бөлімдегі аудит жиі аудит тобының командасымен емес, басқа аудиторлық топпен жүргізіледі. Егер топ аудиторының командасы мен аудитор құрауыштары арасында тиімді қарым қатынас жоқ болатын болса, аудитор тобының пікірінің негіздемесі үшін, топ аудиторының командасымен жеткілікті тиісті аудиторлық дәлелдемелер ала алмау қаупі бар. Нақты және уақытылы аудитор құрауыштарын топ аудиторының командасының талаптары жөнінде ақпараттандыру, олардың арасындағы тиімді екіжақты ақпараттық қарым қатынас үшін негіз қалайды.⁹
90. Аудитке қатысатын басқа тұлғалардың тізіміне қызметкерлер мен мамандар кіруі мүмкін (мысалы, АҚ мамандары), немесе аудиторлар бөлімдеріндегі топ туралы әңгіме болатын болса. Егер аудитте басқа тұлғалар қатысатын болса, онда келісілер маңызды:
- Аудиторлық топ олармен жұмысқа қатысты орындауға қажетті анық ақпараттық қарым қатынас орнатты;
 - Бұл басқа тұлғалар орындалған жұмыс нәтижелері жөнінде анық ақпарат ұсынды; және
 - Аудиторлық топ орындалған жұмыс қойылған мақсатқа сәйкес және тиісті түрде алынған нәтижені ескереді деп анықтады.
91. Көптеген ірі мекемелерде ішкі аудит қызметі бар. Ішкі және сыртқы аудиторлар арасындағы тиімді қарым қатынас тиімділік үшін де, аудит нәтижелігі үшін де үлкен мағынаға ие. Мысалы, ішкі аудит қызметі көбіне аудитормен мекемені зерттеу, қауіптерді, және де аудиттің басқа да жақтарын бағалау үшін пайдалы болатын, мекеменің қызметі және бизнес қауіптер туралы құнды ақпараттармен қамтамасыз етіледі.
92. Топ жетекшісі әдетте топтың аудиторы бөлімдерге қатысты орындалатын жұмысты тиімді бағыттаушы болады деп күтеді. Бұған аудит бөлімшелерін бір желіге немесе аудиторлық мекемелердің ассоциациясына кіретін бір аудиторлық мекемемен немесе аудиторлық

⁹ ХАС 600, *Арнайы қарастыру—Топтық Қаржылық Есептілік Аудиті (Құрамдас Аудиторлар Жұмысын Қоса алғанда)*, А57 тармақ.

мекемелермен жүргізу ықпал етуі мүмкін деген пікір бар. Сол себепті, аудиторлық мекеменің географиялық қызметі, және тиісінше оның аудиторлық шаралармен қол астындағы мекемелерді және топтың басқа да бөлшектерін жабу мүмкіндігі үлкен маңызға ие болуы мүмкін. Басқалар аудиторлық топта бірнеше әртүрлі аудиторлық мекемелердің қатысуы, мекеменің қауіптері туралы бірнеше көз қарастарды және анықталған қауіптерге жауап ретінде тиісті аудиторлық шараларды қарастыруға мүмкіндік береді деп санайды.

1.7.4 Аудитті тиімді және нәтижелі жүргізуге ықпал ететін, клиент мекемесінің басшылығымен қажетті келісудің болуы

93. Басшылық аудитті қысқа мерзім ішінде бітіруге және мекеменің ағымдағы қызметіне барынша аз араласуға қызығушылық танытуы мүмкін. Келесі шаралар аудит жүйесінің тиімділігін және нәтижелігін көтеругі мүмкін:

- Мұқият жоспарлау, оған қоса егер орынды болса, ақпараттық қажеттілікті және аудитор жұмыс кестесін басшылықпен келісу;
- Аудит барысында анықталған сұрақтарды шешу үшін басшылықпен уақытылы қарым қатынас;
- Жұмысты орындау және есептемені дайындаудағы уақытының келісілген мерзімін сақтауға ұмтылу; және
- Әртүрлі аудиторлық топ мүшелерімен басшылыққа бірдей сұрақ қою бойынша бағыттарын мүмкіндігінше алшақ болуға ұмтылу.

1.8 Аудит жүйесі және Сапа Тексеру Шаралары – Аудиторлық Мекеме Денгейі

94. Маңызды ерекшеліктер:

- Кәсіби стандарттардағы өзгерістермен және сапа тексеру және сыртқы бақылау шегінде ішкі жалпы тексерудің нәтижелеріне сәйкес әдістемедегі өзгерістер.
- Аудит әдістемесіне аудиторлық топ мүшелерімен кәсіби скептицизмді қолдану және тиісті кәсіби тұжырымдарды енгізу туралы талаптарды қосу.
- Тиімді бақылау және орындалатын аудит жұмысын тексеру бойынша әдістемеге талаптарды енгізу.
- Керекті аудиторлық құжаттама дайындау бойынша әдістемеге талаптарды енгізу.
- Сапа тексеру қатаң шараларын, аудит сапасының мониторингін енгізу және тиісті шараларды қабылдау.

- Қажет болған кезде тапсырма орындаудың сапасын тиімді тексеруді (ТСТБ) жүргізу.

1.8.1 Кәсіби стандарттардағы өзгерістермен және сапа тексеру және сыртқы бақылау шегінде ішкі жалпы тексерудің нәтижелеріне сәйкес әдістемедегі өзгерістер

95. Аудиторлық мекемемен қолданылатын аудит жүргізу әдістемесі тұрақты болып қалмай, кәсіби стандарттардағы өзгерістердің және бизнес жүргізудің ережесінің артымен жетілдіруі, және де аудит жүргізудің әдістемесі мен құралдары ылғи және ішкі тексеріс пен реттеуші органдардың тексеріс нәтижесі бойынша уақытылы жетілдіруі маңызды.
96. Ылғи жақсаруға дайын екендігін көрсету үшін, аудиторлық мекеме кез келген жүйелік мәселелерді анықтау, және әдістер мен жүйелерді тиімді қолдануға бағытталған тиісті шараларды қабылдау мақсатымен, ішкі және сыртқы тексерулердің нәтижесінде себеп-салдарлы талдау жүргізе алады.

1.8.2 Аудит әдістемесіне аудиторлық топ мүшелерімен кәсіби скептицизмді қолдану және тиісті кәсіби тұжырымдарды енгізу туралы талаптарды қосу

97. Көптеген аудиторлық мекемелер қызметкерлермен тиімді және нәтижелі аудит жүргізуге көмектесу үшін әдістемені қолданады. Бұл әдістемелер кейде шешім қабылдауға және қашықтықтан зерттеуге болатын ішкі электронды жұмыс құжаттарын құрайтын, аудиторлық ақпараттық камтамасыз етуді қолдануды білдіреді.
98. Мұндай әдістемелер аудит стандарттарын ары қарай сақтауды камтамасыз ету үшін және аудиттің барлық қажетті кезеңі орындалғанын тексеру үшін өз алдына тиімді механизмді білдіруі мүмкін. Бұдан басқа, әдістемелер құжаттармен жұмыс кезінде көмектеседі, ал егер олар ақпаратпен тез алмасатын электронды түрде болатын болса, сонымен қоса қашықтықтағы аймақтық бөлімшелердегі қызметкерлермен алмасуға көмектеседі.
99. Алайда, аудит әдістемесіне көп көлемді алғышарттар жазу аудит сапасының басқа бөлшектеріне кері әсері болады деген қауіп бар. Мінездеме жазатын әдістемелер соттық шешімдердің қауіп болған кезде немесе аудитордың қызметін реттеу және тексеру талаптарын қатаң сақтауға өте көп бағытталған кезде жасалуы мүмкін. Аудит сапасы үшін қауіптердің мысалы:

- Егер мінездемені аса тым көп көрсететін әдістемеге аса тым көп көңіл қойылатын болса, тәжірибелі қызметкерлермен белгілі бір жағдайлардағы нақты аудиторлық шараларға икемденуіне және олармен ары қарайғы шараларды орындау қажеттігі туралы

сұрақты қарастыруға жеткіліксіз көңіл бөлінетін болады деген қауіп бар.

- Егер жүйеге сәйкес жүргізілетін аудитке аса тым көп көңіл жоғалатын болса, бұл аудит бойынша тәжірибелі әріптестер мен қызметкерлермен маңызды тұжырымдарды қалыптастырудан көңілді аулауы мүмкін.
- Қызметкерлердің әрекеттерінің еріктіліктеріне аса тым көп шектеу қою бұл тұлғалардың ынтасын үзіп жіберуі және оларды аудитте жұмысын жалғастырудан бас тартуға әкелуі мүмкін.
- Аудиторлық мекемеден әріптестерді де және қызметкерлерді де қашықтықта ұстау мүмкіндігі бар.

1.8.3 Тиімді бақылау және орындалатын аудит жұмысын тексеру бойынша әдістемеге талаптарды енгізу

100. Аса бөлшекті аудиторлық жұмыстың маңызды көлемі аса тәжірибелі емес қызметкерлермен жүргізілуі мүмкін. Мұндай жағдайларда, офшорлық тәжірибеге сәйкес орындалатын жұмысын қоса алғанда, клиенттің шекарасында не басқа орындарда орындалатын олардың жұмысы тәжірибелі қызметкерлермен, басқарушылармен және әріптестермен жетекшілік еткені және тексерілгені өте маңызды.

101. Кейбір қазіргі заманғы әдістемелер электрондық тұрғыдағы жұмыстық құжаттарды қашықтықтан бақылауға мүмкіндік береді, ол өз кезегінде аудит барысында анықталған сұрақтармен тиімді алмасуға, және оларды шешуге мүмкіндік береді, әсіресе әңгіме әртүрлі елдердегі және сағаттық белдемдегі жұмыстар туралы болатын болса. Алайда, қашықтықтан тексеру қызметкерлер ұқыпты аудит жүргізді ме, және олар тиісті деңгейде кәсіби скептицизм көрсете алды ма соны бағалау үшін, және аса тәжірибелі емес қызметкерлердің білімдерін және кәсіби қасиеттерін дамыту үшін ылғи тиімді құрал болып табылмайды.

1.8.4 Керекті аудиторлық құжаттама дайындау бойынша әдістемеге талаптарды енгізу

102. Аудиторлық құжат бірнеше функциялар орындайды, олар:

- Аудиторлық топқа аудитті жоспарлауға және жүргізуге көмектеседі.
- Бақылау функцияларын орындайтын аудиторлық топ мүшелеріне аудитпен жетекшілік етуге және оны жүргізуге бақылау жасауға көмектеседі.
- Аудиторлық топқа өзінің жұмысына жауапкершілік тартуға рұқсат береді.

- Болашақ аудиторлық тапсырмалар үшін маңыздылық сақтайтын, сұрақтар таспасын жүргізуге рұқсат береді.
 - Сапа тексеруге байланысты ішкі фирмалық жалпы тексеріс пен бақылау жүргізуге, және де қолданылатын нормативті-құқықтық және басқа да талаптарға сәйкес жан жақты бақылауға рұқсат береді.
103. Маңызды аудиторлық тұжырымдарды қалыптастыру үшін құжаттарды негіздеу, мүмкін ұқыптылықты, сәйкесінше мұндай тұжырымдардың сапасын көтереді. Анықталған сұрақтарды құжаттау шарасы және олар қалай шешілгені жөнінде мүмкін аудитордың ойлау жүйесінің сапасын және жасалған қорытындылардың негіздемесін көтереді.

1.8.5 Сапа тексеру қатаң шараларын, аудит сапасының мониторингін енгізу және тиісті шараларды қабылдау

104. Аудиторлық мекемеде келесі жағдайларға сенімділік қамтамасыз ету үшін, сапа тексеру шараларын енгізу қажет:
- Аудиторлық мекеме кәсіби стандарттарды, қолданылатын заңдарды және нормативті актілерді сақтайды, және
 - Аудиторлық мекеме немесе аудит жетекшісімен берілетін қорытынды қалыптасқан жағдайларда тиісті болып табылады.¹⁰
105. Сапа тексеру шаралары мониторинг және қажет кезде түзетуші шараларды қабылдайтын болады. Аудит жүргізу стандарттарды, және де ішкі саясат пен аудиторлық мекеменің шараларын сақтауды білдіреді. Аудит сонымен қатар қиын шешімдер мен әртүрлі тәжірибелері бар және кейде уақыт тапшы ережесімен де жұмыс жасайтын қызметкерлермен тұжырымдарды қалыптастыруды білдіреді.
106. Аудиторлық мекемедегі аудит сапасының мониторингі пайда болатын қауіп пен мүмкіншілікті анықтауға және стандарттарды, әріптестер мен қызметкерлердің тиісті әрекетін сақтауды қамтамасыз ететін маңызды шара.
107. Кейбір аудиторлық мекемелер өздерінің қызметін аудиторлық мекемелер желісі арқылы халықаралық көлемде жүргізеді. Желіге кіретін мекемелер бірдей әдістемені, және де тексеру және мониторинг сапасы саласында саясатты және шараларды жиі қолданады. Кейбір желілер құндылықтар, әдеп қағидалары және тәсілдері бойынша бірдей

¹⁰ ХАКСБ шығарылған СБХС 1, аудиторлық мекемелер саясат жасауға және осы мақсатқа қол жеткізу үшін шараларға қатысты әрекеттерді анықтайды.

нұсқаулар жасайды, және әріптестер мен қызметкерлердің білімі мен тәжірибесін кеңейтуге бағытталған бағдарламаларды қолданады.

108. Аудитке қатысты сапа мониторингінің ішкі жүйелерімен қоса, сыртқы жалпы тексеруде жүргізіледі. Мұндай жалпы тексерудің нәтижелері (тәуелсіз реттеуші органдармен тексеруді қоса алғанда) аудит сапасын көтеруге ықпал ететін шаралар қабылдауға әкелетін маңызды кері байланыс береді.
109. Аудиторлық мекемелер жеке аудиторлық тапсырмаларды орындау кезінде анықталған кез келген кемшіліктерді жоюдан бөлек, мониторинг бойынша ішкі және сыртқы шаралар кезінде анықталған жүйелік мәселелерді шешу үшін тиісті шараларды қолдануы қажет.

1.8.6 Қажет болған кезде тапсырма орындаудың сапасын тиімді бақылау (ТСТБ) жүргізу

110. ТСТБ аудиторлық топпен құрылған маңызды тұжырымдарды, және аудиторлық тұжырым дайындау кезінде жасалған қорытындыны нақты бағалауға мүмкіндік береді. Олар құнды қағаздары ұйымдастырылған саудаға жіберілген мекемелердің аудитіне, және аудиторлық мекеме оларды жүргізу орынды деп табатын басқа да аудиторлық тапсырмаларға қатысты жүргізілуі қажет, мысалы, қоғамдық маңызды мекемелердің аудитіне қатысты.
111. ТСТБ маңызды сұрақтар мен қорытындыларды талқылауды, тапсырмаға жататын жеке құжаттарды тексеруді, және де қаржылық есептемені жалпы тексеруді білдіреді. Мұндай сапа тексеру қажетті тәжірибемен, құзыретпен және уақытпен байыпталған тұлғалармен жүргізулі қажет. ТСТБ уақытылы жүргізілуі және аудиторлық топқа олардың нәтижелері бойынша тиісті шараларды қабылдауы үшін, сапа тексеруге жауап беретін әріптестер және аудит жетекшісі арасында тиімді қарым қатынас орнатуы қажет.

1.9 Аудит жүйесі және Сапа Тексеру Шаралары – Елдің Деңгей

112. Маңызды ерекшеліктер:
- Осы не басқа жағдайда қолданылатын, мақсатты анық және талаптарды нақты көрсететін аудит стандарттарын және басқа да стандарттарды енгізу.
 - Аудиторлық мекемелерде де, нақты аудит тапсырмаларын орындау кезіндегі аудитті сыртқы бақылауға жауап беретін орган жағынан да, аудит сапасының тиісті бөлігін талдау.
 - Аудитті тиісті емес жүргізу және қажет кезде тәртіптік шараларды қабылдау жағдайларындағы тиімді тергеу жүргізу.

1.9.1 Осы не басқа жағдайда қолданылатын, мақсатты анық және талаптарды нақты көрсететін аудит стандарттарын және басқа да стандарттарды енгізу

113. Аудитке талаптар және басқа да талаптар заңдармен және басқа да нормативті актілермен орнатылуы мүмкін, не болмаса ұлттық кәсіби бухгалтерлік мекемемен жазылуы мүмкін. Мұндай талаптар сапалы өңделуі және жетуге бағытталған мақсаты анық болуы маңызды. ХАКСБ шығарылған ХАС, мақсаттар, талаптар, қолдану бойынша басшылық және басқа да түсіндірмелі мәліметтер бар.
114. Ұқыпты өңделген халықаралық қолдану үшін бағытталған БХӘСК Кәсіби Бухгалтерлер үшін жоғарғы сапалы Әдеп Стандарттары бар. Қаржылық есеп және есептеме саласындағы ХББСК Халықаралық Білім Стандарттарын (ХБС) шығара отырып, кәсіби бухгалтерлердің техникалық, және де кәсіби біліктіліктерін, құндылықтарын, әдеп қағидаларын және кәсіби бухгалтерлердің тәсілдерін қамтитын оқыту бағдарламасын жасайды және жақсартады. Бұл стандарттар көптеген елдерде қолданылады.
115. Стандарттар енгізу және қолдану нәтижелерінде алынған түсініктемелер негізінде қайта қарастырылғаны маңызды. Алайда, стандарттарды жасайтын органдарға аудиторларды оқытуға және осы стандарттарды тәжірибеге енгізу жиі қайта қарастырылуы мүмкін әсерді ұмытпауы қажет. ХБФ өзінің мүшелерінен ХАС, Кәсіби бухгалтерлердің Әдеп Кодексін, ХБС өздерінің құзыреттеріне қабылдау және енгізу бойынша шараларды қабылдауды, және тиісті елдерде мүше мекемелерінің міндеттеріне байланысты оларды қолдануда ықпал етуді талап етеді. Кейбір елдерде ұлттық талаптарды ескеру үшін, ХАС өзгерістер мен қосымшалар енгізіледі.

1.9.2 Аудиторлық мекемелерде де, нақты аудит тапсырмаларын орындау кезіндегі аудитті сыртқы бақылауға жауап беретін орган жағынан да, аудит сапасының тиісті бөлігін талдау

116. Аудитті сыртқы тексеру аудиторлармен аудит стандарттарын сақтауын, және де құзыреттеріне байланысты аудит сапасының басқа да жақтарын бағалауға мүмкіндік береді. Тексеріс кезінде алынған қорытындылар негізінде аудиторлық мекемелермен қабылданатын шаралар, аудит тиімділігін көтеруге ықпал етуі мүмкін, ал тексерім нәтижелерін жариялау жағдайында, аудит сапасының сұрақтарына қатысты қызығушы жақтардың жақсы хабардар болуына әкеледі. Аудиттің сыртқы тексеру нәтижелерін белгілі бір кезең уақытына талдау қажет және стандарт орнататын органдарға беру керек.

1.9.3 Аудитті тиісті емес жүргізу және қажет кезде тәртіптік шараларды қабылдау жағдайларындағы тиімді тергеу жүргізу

117. Кәсіби бухгалтерлік мекемелер тексеріс жүргізе алады және тәртіптік шараларды қабылдай алады. Алайда, құнды қағаздары ұйымдастырылған саудаға жіберілген мекемеге және басқа қоғамдық маңызды мекемелерге қатысты, аудит тексеру жағдайы секілді, бұл функциялар көбіне жиі аудиторлық қызметті реттейтін тәуелсіз органдармен орындалады.
118. Аудитті тиісті емес жүргізу жағдайларын анықтаудан қиындықтар туындауы мүмкін, әсіресе аудитордың жұмысының көп бөлігі тұжырымдарды құруды білдіретін жағдайды еске алатын болсақ, ал заңдар және нормативті актілердегі өлшем кейде орындауға келтіру үшін анық болмайды және қиын болады. Тәртіптік шаралардың тиімділігі көтеріледі, егер аудиттің тиісті емес әрекеті болатын анық өлшемдері орнатылатын болса.
119. Бұдан басқа, билік құзыретінде, аудиторлық мекемелерден және жеке аудиторлардан белгілі бір жағдайларда лицензияны алып қоюмен бірге, бір қатар санкциялар болуы қажет. Мұндай шаралар шектеулі жағдайларда орынды болуына қарамастан, реттеу жүйесінің тиімділігі жоғары болады, егер аса қатаң мәселелердің анықталуына аса шамалас санкциялар қол жетімді болса. Мысалы айыппұлдар және мәжбүрлеп қайта дайындау.

СЕНІМДІЛІК ОРНАТУ КЕЛІСІМДЕРІ ҮШІН ӨЗГЕРТІЛГЕН ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЖҮЙЕ

Осы өзгертілген *Кепілдік келісімдер үшін халықаралық жүйе* бұрынғы сақталған *Кепілдік келісімдер үшін халықаралық жүйені* (ККХС) 3000 (қайта қаралған) *Тарихи қаржылық Ақпараттар бойынша Аудит пен Қысқаша Талдаудан Басқа кепілдік Келісімдер* күшіне енген сәттен бастап алмастырады.

МАЗМҰНЫ

	Тармақ
Кіріспе	1–4
Сапаны Бақылау Стандарттары Мен Этикалық Принциптері.....	5–9
Сенімділік Беретін Келісімдердің Түрлеріне Сипаттама.....	10–11
Тікелей Бағалау Мен Растау Бойынша Келісімдер.....	12–13
Ақылға Қонымды Сенімділік Пен Шектеулі Сенімділікділік Беретін Келісімдер	14–16
Жүйені Қолданатын Салалар	17–19
Келісімдер Бойынша Есеп, Сенімділік Беретін Келісімдер.....	20–21
Сенімділік Беретін Тапсырманы Қабылдауда Міндетті Жағдайлар .	22–25
Сенімділік Беретін Келісімдердің Элементтері.....	26
Тапсырманың Үш Жақтың Қарым-Қатынасы.....	27–38
Тапсырманың Бағаланушы Пәні	39–41
Критерийлер	42–49
Дәлелдер	50–82
Сенімділік Беретін Тапсырманың Қорытындысы Немесе Есебі.....	83–92
Басқа да мәліметтер	93–95
Қолданушы Маманның Атын Дұрыс Қолданбау.....	96
Қосымша 1: Сенімділік Қамтамасыз Ететін ХАКСБ Шығарылған Стандарттар, Және Олардың Бір-Бірімен Және БХӘСК Кодексімен Қарым-Қатынасы	
Қосымша 2: Тікелей Бағалау Және Дәлелдеу Бойынша Келісімдер	
Қосымша 3: Сенімділік Беретін Тапсырманың Жақтары	
Қосымша 4: Бағаланушы Заттар Жайында Ақпараттарды Классификациялау	

Кіріспе

1. Осы жүйенің мақсаты Халықаралық Аудит Стандарттарында (ХАС), Шолу Келісімдерінің Халықаралық Стандарты (ШКХС), Сенімділік Орнату Келісімдері Халықаралық Стандарттары (ККХС) (ары қарай, Кепілдік стандарттар) қолданылатын сенімділік беретін келісімдердың мақсатын, мағынасын түсіндіру.
2. Бұл жүйе осы стандарттарға тиесілі емес, сондықтан кез келген талаптарды (немесе негізгі принциптері немесе негізгі рәсімдерді) жүктемейді, сонымен қатар басқа да міндеттерді аудит, шолу немесе аудитке қатысты қамтамасыз етпейді.¹Осылайша, тапсырмабойынша қорытындыға немесе есепте ақпараттың дұрыстығын растау бойынша міндет, осы тұжырымдамасына сәйкес жүзеге асырылады. Ал сенімділік беруді қамтамасыз ету тиісті лауазымдық стандарттарға жатқызылуы тиіс. Сенімділік беретін стандарттармақдит, тексерістерге шолу мен өзге де келісімдерын орындау кезінде міндеттері, қойылатын талаптар, қолдану нұсқаулар және басқа да түсіндірме материалдар, осы жүйенің енгізу және анықтау үшін стандарттар пайдаланылады. 1-қосымшасында, сенімділікті қамтамасыз ететін халықаралық аудит және келісімдер стандарттарына (ХАКСБ) сай шығарғанқұжаттардың қолдану аясы туралы ақпарат келтірілген жәнеолардың бір-бірімен және Бухгалтерлер үшін халықаралық әдеп стандарттарының Кеңесімен (БХӘСК Кодексі) шығарылған, *Кәсіби бухгалтерлердің Әдеп Кодексімен* қарым-қатынаста болады.
3. Бұл жүйе жүйе үшін нұсқауларды белгілейді:
 - (а) сенімділік беретін міндеттерді орындау кезінде тәжірибеленуші мамандар;
 - (б) қорытындының немесе тапсырма бойынша есептемелердің болжамды пайдаланушыларын қоса алғандағы, сенімділік қамтамасыз ететін, тапсырмаға қатысы бар тұлғалар және тәжірибеші маманды (“тұтынушы келісімдері”) тартатын тұлғалар; және
 - (с) тәжірибеші маман және басқа да материалдар бойынша сенімді есептер беру ХАКСБ стандарттарын әзірлеу міндеттері.
4. Төменде осы тұжырымдамаға жалпы шолу:

¹ *Сапаны бақылау, аудит және шолу тексерулері, сенімділік қамтамасыз ететін басқа да келісімдер, және іліспе қызметтер бойынша келісімдердың халықаралық стандарттар жинағына Кіріспені* қараңыз.

- *Kipicne:* Бұл жүйе тәжірибеші маман орындауындағы сенімділікті қамтамасыз ету жұмыстары қарастырылады.
- *Сенімділік беретін міндеттерді сипаттау:* ақылға қонымды және шектеулі кепілдік қамтамасыз ету, дереу бағалау және валидация келісімдерды орындау үшін, сондай-ақ келісімдерміндеттері арасындағы айырмашылықтарды түсіндіреді: сенімділік беретін келісімдердың міндеттерін сипаттайды.
- *Жүйені қолдану аясы:* Бұл бөлім сенімділік және осындай келісімдерын басқа да міндеттерді қамтамасыз ету, міндеттер арасындағы айырмашылықты түсіндіреді, қолдану аясын айқындайды.
- *Сенімділік беретін тапсырманы қабылдаудағы міндетті талаптар:* Бұл бөлімде кәсіби тәжірибешісенімділік беретін келісімдерды жұмысқа қабылдайды, оған сәйкес міндетті шарттарды белгілейді: сенімділікті қамтамасыз ету, жұмысқа қабылдау үшін деректемелер.
- *Сенімділік беретін келісімдердың элементтері:* Бұл бөлімде және сенімділік қамтамасыз ету, тапсырманы құрайтын бес элементтерін талқылайды: сенімділік беретін тапсырманың үш жақ арасындағы қарым-қатынас, жұмыс орны пәні бағаланады, критерийлері, дәлелдемелер және пікірі немесе есеп вакансиялары қарастырылады. Бұл бөлімде ақылға қонымды және шектеулі кепілдік қамтамасыз ету міндеттер арасындағы маңызды айырмашылықтарды түсіндіреді. Ол сондай-ақ, сенім және қалай ақылға қонымды және шектеулі кепілдік қамтамасыз ету келісімдеры бойынша қорытынды құрылуы тиіс.Келісімдерда тәуекел мен маңыздылық рөлін қолайлы критерийлерін сенімділікті қамтамасыз етуге қажет сипаттамаларын қамтамасыз ете отырып, бағаланатын элементтер келісімдердың арасындаелеулі айырмашылықтарды зерттейді.
- *Басқа ақпарат:* Бұл бөлімде кәсіби тәжірибеші тақырып туралы жұмысты немесе тапсырманы ақпаратты тақырыпты өлшеу үшін сенімділік, құжаттаманы және бірлестік салдарын қамтамасыз етеді. Тапсырыстар бойынша пікірі немесе есептің әр түрлі болып табылатын ақпаратқа сәйкес тәжірибеші маманның жауапкершіліктерін қамтиды.

Этикалық қағидаттары мен сапаны бақылау стандарттары

5. Сенімділік беретін тапсырманы жүзеге асыратын аудиторлық ұйымның сапаны бақылау, тәуелсіздік талаптарына, соның ішінде этикалық принциптері, сенімділік беру және сақтауды қамтамасыз ету кеңінен танылады. Қоғамдық қызығушылық білдіретін, сондай-ақ жоғары сапалы келісімдерін ажырамас компоненті ретінде қарастырылады. Бұл келісімдер келесі негізделген сенімділік беретін міндеттерді стандарттарына сәйкес жүзеге асырылады:
- (a) Жұмыс тобының және адам келісімдерін қатысты БХӘСК кодексінің А және В бөлімдеріндегі ережелерін ескере отырып, осы тапсырма үшін тағайындайды, егер беру сапасын бақылауды жүзеге асыратын адамның мүшелеріне, сондай-ақ, кем дегенде, олар сенім басқа да кәсіби немесе реттеуші талаптарды қатаң қарайды;
 - (b) Тапсырманы орындау кәсіби тәжірибеші кем дегенде 1 СБХС талаптарын қарағанда қатаң болып СБХС 1²немесе өз сапаны бақылау жүйесі үшін аудиторлық ұйым жауапкершілікке қатысты басқа да кәсіби немесе реттеуші талаптарына бағынады, аудиторлық ұйымның мүшесі болып табылады.

БХӘСК Кодексі

6. БХӘСК Кодексінің А бөлімі сәйкестігі кәсіби тәжірибеші кәсіби бухгалтер үшін міндетті белгіленген мынадай негізгі принциптері
- (a) Адалдық;
 - (b) Объективтілік;
 - (c) Кәсіби құзыреттілік және тиісті күтім;
 - (d) Құпиялылық; және
 - (e) Кәсіби мінез-құлық.
7. А бөлігі, сондай-ақ кәсіби бухгалтерлер анықталған қауіп-қатерлер маңызын сақтамау, бағалау іргелі қағидаттары қатерлерді анықтау жәнсақтық шараларын қолдану сияқты қауіпті жою немесе қолайлы деңгейге дейін төмендету үшін пайдалануы тиіс тұжырымдамалық негіздерін белгілейді.

² Сапа Бақылаудың Халықаралық Стандарты (СБХС) 1, «Аудит және шолу қаржы есептілігін, сондай-ақ сенім және сабақтас қызметтерді қамтамасыз ету үшін орнатылған қамтамасыз өзге де міндеттерді орындау жүргізуші аудиторлық ұйымдарда сапаны бақылау»

8. БХӘСК Кодексінің Б бөлігінде кодексі белгілі бір жағдайларда, соның ішінде тәуелсіздік А бөлігі баяндалған кәсіби бухгалтерлер тұжырымдамаға тәжірибеші маман қалай пайдалану керек екендігін сипаттайды. БХӘСК кодексі тәуелсіз осы қорытынды беделін кез келген факторларының ықпалынсыз, сенімділік беретін тапсырмасы бойынша қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Тәуелсіздік қорытындының сенімділігін жоюы мүмкін кез келген дәйектердің әсерінсіз, сенімділік қамтамасыз ететін тапсырма бойынша қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Тәуелсіздік объективті болуға және кәсіби скептицизм жүзеге асыру үшін, адал болу қабілетін арттырады.

СБХС 1

9. СБХС 1 сенімділік беретін тапсырмасы үшін өз сапасын бақылау жүйесін енгізу және техникалық қызмет көрсету үшін аудиторлық ұйымның міндеттеріне арналған. СБХС 1 тармақна сәйкес, басқа заттардың арасында, мына элементтердің әрқайсысы үшін саясат пен рәсімдерді қамтитын сапасын бақылау жүйесін енгізу және қолдау, аудиторлық ұйымды талап етеді және өз саясаты мен процедураларын құжаттаманы талап етеді және аудиторлық ұйымдардың қызметкерлерінің назарына оларды тарту:

- (a) Фирма ішіндегі сапа үшін көшбасшылық жауапкершілік;
- (b) Тиісті әдеп талаптары;
- (c) Клиенттермен қарым-қатынасты жалғастыру және нақты міндеттерді іске асыру;
- (d) Қызметкерлер ресурстары;
- (e) Келісімнің орындалуы; және
- (f) Мониторинг.

Сенімділік орнату Келісімдерінің Сипаттамасы

10. Сенімділік орнату Келісімдері - тәжірибеші маман мақсаты бағалау немесе өлшеу нәтижесінде (жауапты тараптың қоспағанда) арналған пайдаланушылардың сенім деңгейін арттыру үшін әзірленген қорытынды қалыптастыру үшін жеткілікті сәйкес дәлелдемелер алу үшін болатын міндет тақырып критерийлерін пайдалана отырып, бағаланады.
11. Ұйымның бағалау немесе өлшеу нәтижесі бағалау міндеті нысанға критерийлерін қолдану арқылы алынған есептелген тағайындау ақпарат болып табылады. Мысалы

- Қаржылық есептілік (нәтижесі) қаржы есептілігінде (критерийлері) тұжырымдамасын принциптеріне қаржылық жағдайына, қаржы нәтижелері мен ақша қаражатының қозғалысы (бағалау объектісі келісімдер) өлшеу нәтижесі болып табылады;
- ішкі бақылау жүйесінің (нәтиже) тиімділігі туралы есеп тиісті өлшемдерін пайдалана отырып, ұйымның (бағалау лауазымдық нысан) ішкі бақылау процестерінің тиімділігін бағалау нәтижесі болып табылады;
- Белгілі бір ұйымның (нәтиже) үшін тиісті көрсеткіштері өлшеу әдістерін (критерийлері) пайдаланып, орындау (бағалау лауазымдық нысан) түрлі аспектілерін өлшеу нәтижесі болып табылады;
- Жылыжайлық газдар шығарындыларына туралы есеп (нәтиже) хаттамалары тану, бағалау және презентация (критерийлері) пайдалана отырып, жылыжайлық газдар шығарындыларына ұйымдастыру (бағалау объектісі келісімдер) өлшеу нәтижесі болып табылады;
- (Нәтижесінде) талаптарына сәйкес туралы есеп сәйкестікті бағалау ұйымның (бағалау объектісі міндеті), мысалы, заңдар мен нормативтік актілер (критерийлері) нәтижесі болып табылады.

«Тақырып туралы ақпарат» термині критерийлерге сәйкес базалық затты өлшеу немесе бағалау нәтижелерін білдіру үшін қолданылады. Бұл тәжірибеші маман қорытынды жасау үшін негіз ретінде жеткілікті тиісті дәлелдемелер жинайтын пән туралы ақпарат.

Тікелей Бағалау Және Растау Бойынша Келісімдер

12. Кәсіби тәжірибеші басқа тарапқа, шаралар немесе тапсырманың өлшемдерін пайдалана отырып, нысанды бағалайды. Кәсіби тәжірибеші басқа тарап, сондай-ақ жиі есеп немесе есепте тапсырма субъектісі туралы ақпарат болып табылады. Сонымен қатар, кейбір жағдайларда, кәсіби тәжірибеші кәсіби бухгалтер тапсырмасы бойынша оның пікірінше немесе есепте келісімдерін тақырыбында ақпарат беруі мүмкін. Қорытындыда кәсіби тәжірибеші (85 тармақты қараңыз) елеулі ауытқуларды орнату элемент туралы ақпаратта бар екенін көрсетеді.
13. Тікелей бағалау кәсіби тәжірибеші үшін жұмыс барысында бағалайды немесе өлшемдерін пайдалана отырып, жұмысының тақырыбын өлшейді. Сонымен қатар, кәсіби тәжірибеші міндеттерді бағаланатын пән критериалдық бағалауды немесе өлшеуді пайдалана нәтижесі

туралы жеткілікті сәйкес дәлелдемелер алу үшін сенімділік қамтамасыз ету дағдылары мен әдістерін қолданады. Кәсіби тәжірибеші сметалық лауазымдық объектінің бағалау немесе өлшеу бір мезгілде осындай дәлелдерді алуы мүмкін, сондай-ақ бағалау немесе өлшеу алдында немесе одан кейін оларды алуға болады. Бағалау тәжірибеші маман тікелей шығару туралы міндеттерді кейбір бөлігі ретінде (2 Қосымша қараңыз) туындының немесе тапсырма туралы ақпарат бөлігі болып табылады.

Саналы Сенімділік Беретін Және Шектеулі Кепілдік Беретін Келісімдер

14. Келісім аясында тәжірибеші маман жеткілікті сенімділік қамтамасыз шығысын қалыптастыру мақсатында қолданыстағы жағдайларға байланысты қолайлы төменгі деңгейге дейін тапсырманы тән қауіпін азайтады. Қорытындыныкәсіби тәжірибеші өзінің бағалау нәтижелері немесе өлшеу тақырыпты критерийлерін пайдалана отырып бағалайды.
15. Шектелген кепілдік келісінде тәжірибеші маман келісім тәуекелін келісім жағдайында қолайлы деңгейге дейін төмендетеді, бірақ егер бұл тәуекел ақылға қонымды кепілдік келісіміне қарағанда үлкен болса, онда тұжырым жасауға негіз болатындығын білдіретін түрде тұжырым жасауға негіз болады орындалған процедуралар мен алынған дәлелдер бойынша тәжірибешінің назарына мәселе (материалдар) келіп, тәжірибешінің зерттелетін тақырып туралы ақпарат елеулі түрде бұрмаланған деп санайды. Шектелген кепілдік келісінде орындалатын процедуралардың сипаты, уақыты мен көлемі ақылға қонымды кепілдік келісіндегі қажеттілікпен салыстырғанда шектеулі, бірақ тәжірибешінің кәсіби пікірі бойынша сенімді болатын деңгейге жету жоспарланған. Мәнді болу үшін тәжірибеші маманның алған сенімділігі мақсатты пайдаланушылардың тақырып туралы ақпаратқа деген сенімін анық емес дәрежеде жоғарылатуы мүмкін.
16. Барлық міндеттер шектеулі кепілдік қамтамасыз ету, ауқымы үшін, айтарлықтай сенім жүйесісенім аз ғана жоғары деңгейінен әр түрлі болуы мүмкін, жұмыс объектісі туралы ақпарат болжалды пайдаланушылардың сенімін арттыру үшін әзірленген. Осындай сенім дәрежесі анық ақылға қонымды төмен деңгейге дейін, елеусіз қарастырылуы мүмкін емес. Нақты тапсырмаға қатысты маңызды сенім ұғымы, жалпы мақсатты пайдаланушылар, соның ішінде ақпараттық қажеттіліктерін тапсырманың жағдайларына байланысты критерийлері және жұмысқа нысанды бағаланған осындай ауқымында шешім болып табылады.

Жүйенің Қолдану Аясы

17. Тәжірибешілер жүзеге асыратын келісімдердің барлығы бірдей кепілдік болып саналмайды. Жоғарыда келтірілген 10 тармақтың

сипаттамасына сәйкес келмейтін (сондықтан осы Шектеумен қамтылмаған) басқа жиі орындалатын келісімдерге мыналар жатады:

- Мұндай жұмысқа-апон процедуралар сияқты халықаралық стандарттар байланысты қызметтер (ІҚХС) қолдану аясын енгізілген келісімдер.³
- Сенім деңгейін шығару өкілдік жоқ салық декларацияларын дайындау
- Әкімшілік және салық бойынша кеңес беру (ақылдасу) секілді⁴ келісім.

18. Қамтамасыз сенімділікті орнату осындай бизнес сатып алу бөлігі ретінде тапсырма кеңес ақпараттық өткен кезеңдер немесе болжамды қаржылық ақпаратқа қатысты сенімділік алу үшін қажет болған кезде-ақ үлкен тапсырманың бір бөлігі болуы мүмкін. Мұндай жағдайларда, тұжырымдамасенімділікті қамтамасыз етуде тапсырманың бөлігі ғана қолданылады.

19. 10 тармақта сипатталған төменде аталған осы Тұжырымдамадағы келісімдер ережелерін ескере отырып, сенімділік беретінкелісімдері болып есептелмейді:

- (a) Бухгалтерлік есеп, аудит, салық салу немесе өзге де мәселелерге қатысты сот ісін айғақ куәсі байланысты келісімдер;
- (b) Мынадай талаптар, егер пайдаланушы жүйесінің кәсіби ой-пікір немесе дайындауға арналған міндеттері кейбір сенім алуға болады:
 - (i) Осы пікірлер, көзқарастар немесе тұжырымы тұтастай алғанда жұмысқа маңызды емес;

³ ІҚХС 4400 *Келісімдер қаржылық ақпаратқа қатысты келісілген процедураларды орындау үшін* және ІҚХС 4410 (Қайта қарастырылған) *Келісу Келісімдері*

⁴ Консультациялық келісімде тәжірибеші маман техникалық дағдыларды, білімді, бақылауларды, тәжірибе мен кеңес беру процесі туралы білімді қолданады. Консультациялық келісімдер аналитикалық процесті қамтиды, ол әдетте қызметтің бірнеше түрін біріктіреді: мақсат қою, фактілерді анықтау, проблемалар мен мүмкіндіктерді анықтау, баламаларды бағалау, іс-қимылдарды, соның ішінде ұсыныстарды әзірлеу, нәтижелерді жеткізу, кейде іске асыру және орындау жоғары. Есептер (егер олар шығарылса), әдетте, баяндау мәнерінде (немесе «ұзақ формада») жазылады. Жалпы орындалған жұмыс тек клиенттің пайдалануы мен пайдасына арналған. Жұмыстың сипаты мен көлемі тәжірибеші мен клиенттің келісімі бойынша анықталады. Кепілдік келісімі анықтамасына сәйкес келетін кез-келген қызмет консультациялық келісім емес, растау келісімі болып табылады.

- (ii) онда көрсетілген анық шектеулі диапазонында дайындаған кез-келген жазбаша баяндамасы пайдалану пайдаланушыларға арналған;
- (iii) тапсырманың осындай келешектік пайдаланушылармен жазбаша келісімге сәйкес сенімділік беретін жұмыс емесесеп-тәжірибеші маман лауазымдық сенімділік беретін жұмысқа ретінде айқындалуы мүмкін.
- (iv) Тәжірибеші маманның есебінде келісім сенімділік орнату келісімі ретінде ұсынылмайды.

Сенімділік Беретін Тапсырмаға Қарағанда, Басқа Да Келісімдер Туралы Есептер

20. Тапсырма есебін дайындауда тәжірибеші маман осы тұжырымдамасыға сәйкес емес, келісімдер қамтамасыз анық сенім береді. Есептің немесе тапсырма жасау туралы осы баяндама айырмашылықты білдіреді:

- Осы тұжырымдамадажанама немесе сенімділік беретін стандартты жұмысқа сәйкестігін көрсетуге;
- «Сенімділік орнату», «аудит» және «жалпы шолу» деген сөздерді дұрыс пайдалану;
- Жұмысқа тақырыпты өлшеу үшін критерийлерді пайдалана отырып келісімдерды бағаланатын пән бағалау немесе өлшеу нәтижесінде арналған пайдаланушылардың сенім деңгейін арттыруға арналған жеткілікті тиісті дәлелдемелер негізінде қорытындыдан, үшін қателескен болуы мүмкін мәлімдеме, қамтиды.

21. Кәсіби тәжірибеші мен жауапты тараптан басқа ешқандай басқа да қолданушылар бар болса, тапсырманы осы тұжырымдамасын қағидаттарын қолдану шешімі қабылданады. Бірақ, сенімділік беретін тиісті нормалары келісімдерына барлық басқа талаптарға сай болуы мүмкін. Мұндай жағдайларда, кәсіби тәжірибеші есепте тек жауапты тарап пайдаланылуы мүмкін деген мәлімдеме болуы тиіс.

Сенімділік орнату Келісімдері Үшін Деректемелер

Сенімділік беретін келісімдерда қабылдау немесе жалғастыруда мынадай деректемелері құндылығы бар туралы шешім:

- (a) Тиісті тараптардың (яғни, мән-жайларға байланысты, жауапты тарап, сандық немесе сапалық бағалау жүзеге асыратын тұлға, сондай-ақ тапсырыс берушінің келісімдерын) функциялары мен міндеттері жағдайларға лайықты; және

- (b) Келісімдерда барлық мынадай сипаттамалары бар:
- (i) Мәселенің нысаны дұрыс бағаланады;
 - (ii) Критерийлер, кәсіби тәжірибеші кәсіби бухгалтер ұсынылған ретінде, келісімдерын субъектісі туралы ақпаратты дайындауда қолданылатын болады, олар нақты жағдайларда пайдалы болып табылады және 44-тармақында сипатталған сипаттамалары бар;
 - (iii) Критерийлер, кәсіби тәжірибеші кәсіби бухгалтер ұсынылған ретінде, келісімдерын субъектісі туралы ақпаратты дайындауда қолданылатын болады, олар мақсатты пайдаланушылар белгілі болады;
 - (iv) Кәсіби тәжірибеші ол өз қорытындысын негіздеу үшін қажетті дәлелдемелерді алу мүмкіндігіне ие болады деп санайды;
 - (v) Ақылға қонымды сенімділік қамтамасыз кез келген жұмыс үшін, немесе келісімдерын көзделген нысанда қорытындыКәсіби тәжірибеші шектеулі ақпараттың дұрыстығын растау бойынша жазбаша есеп енгізілуі тиіс қамтамасыз ету;
 - (vi) Ақылға қонымды мақсатқа болуы; жағдайда шектеулі ақпараттың дұрыстығын растау бойынша тәжірибеші маман қамтамасыз лауазымдық сенім айтарлықтай деңгейге жету мүмкіндігі болуы үшін күтеді.
23. Әр түрлі кепілдік келісімдерінің негізгі тақырыптары әртүрлі болуы мүмкін. Кейбір негізгі тақырыптар әдеттегі тәжірибешіден гөрі арнайы дағдылар мен білімді қажет етуі мүмкін. Алайда, тәжірибеші маман келісімді бірлесіп орындайтын адамдардың тиісті құзыреті мен мүмкіндігіне ие екендігіне қанағаттануы маңызды. (31 тармақты қараңыз).
24. Лауазымдық сенімділік беретін тапсырма әлеуетті ретінде қабылдануы мүмкін болмаса, тапсырыс беруші тиісті қолданушылардың ақпараттық қажеттіліктерін қанағаттандыруға мүмкіндік береді, басқа жұмысқа анықтау үшін бос жұмыс мүмкіндік бере алады. Мысалы:
- (a) Егер тәжірибеші маман қолдануды күткен критерийлер сәйкес келмесе, 22 тармақтың басқа алғышарттарына сәйкес келетін растау келісімі әлі де орындалуы мүмкін, егер:
 - (i) Кәсіби тәжірибеші осы критерийлер немесе оның қолайлы болып табылатын есептелген тағайындау объектіні бір немесе бірнеше аспектілерін анықтауға болады. Мұндай

жағдайларда, кәсіби тәжірибеші нысанды бағаланатын тапсырманың дәл осы аспектісі қарсы сенімділік беретін тапсырманы орындай алады. Бұл жағдайда, баяндама немесе тапсырмасы бойынша қорытынды, сенім береді, ол барлық бағаланатын келісімдер нысанасына қатысы жоқ екенін түсіндіру үшін қажет болуы мүмкін; немесе таңдай немесе дамытуға болады.

(ii) Баламалы критерийлер нысанды бағаланатын жұмысқа ыңғайлы болуы үшін;

(b) Келісуші тарап консультация немесе келісілген рәсімдер келісімі сияқты кепілдік емес келісім талап ете алады.

25. Мақаладағы сенімділік беретін тапсырманы қабылдаудан кейін, тапсырманы сенімділік қамтамасыз етуден басқа немесе жеткілікті сенімділік қамтамасыз етуден жұмысқа ауыстыру ерекшелігі шектеулі кепілдік қамтамасыз етеді. Тапсырма сипатына қатысты болжалды пайдаланушылар талаптарына ықпал ететін жағдайлардың өзгеруі немесе дұрыс түсінбеуге ауыстыруды тағайындау үшін негіз бола алады. Мұндай ауыстыру ауыстырар алдында алынған тіркелгі дәлелдерге алынатын болса, ақылға қонымды сенімділікті беретін тапсырма бойынша қорытынды жасау үшін жеткілікті сәйкес дәлелдемелер алу қабілетсіздігі туындайды. Бірақ, ауыстыру келісімдері үшін жеткілікті негіз болып табылмайды. Ақылға қонымды сенімділікті қамтамасыз ету ерекшелігі шектеулі кепілдік қамтамасыз ету болып табылады.

Сенімділік орнату Келісімдерінің Элементтері

Бұл бөлімде мынадай элементтерді сенімділік беретін келісімдер қарастырылады:

- (a) Тапсырманың үш жағынан арасындағы қарым-қатынас, атап айтқанда Кәсіби тәжірибеші кәсіби бухгалтер, жауапты тарап пен болжалды пайдаланушылар;
- (b) Дұрыс бағалануы нысан міндеттері;
- (c) Қолайлы критерийлері;
- (d) Жеткілікті тиісті дәлелдемелер;
- (e) Жазбаша есеп немесе жеткілікті не шектеулі кепілдік қамтамасыз міндеттерді көзделген тиісті нысанда сенімін қамтамасыз етеді тағайындау туралы есеп.

Үш тарап арасындағы қатынастар

27. Кез келген параметрге, сенімділік беретін тапсырмамен қатар, кем дегенде үш тәуелсіз тараптар қатысады - бухгалтер,

жауапты жақ және белгіленген қолданушылар. Нақты функцияның нақты мән-жайларға байланысты, сондай-ақ (3-қосымша қараңыз) сандық немесе сапалық бағалауды жүзеге асыратын тұлға, немесе тұтынушы тапсырма жолымен жүзеге асырылуы мүмкін.

28. Жауапты тарап пен болжалды пайдаланушылар сияқты түрлі ұйымдар, және сол ұйым болуы мүмкін. Соңғы суреттейді мысал: Бақылау кеңесінің Директорлар кеңесінің екі деңгейлі құрылымын атқарушы орган қамтамасыз ақпарат сенімділік беретін ету үшін қажет болуы мүмкін. Жауапты тарап пен болжалды пайдаланушылар арасындағы қатынастар әрбір нақты міндеттер контексінде қарастырған жөн; Олар жауапкершілік дәстүрлі анықталған бағыттары шеңберінде қарым-қатынастардың өзгеше болуы мүмкін. Мысалы, ұйымның жоғарғы басшылығы (арналған пайдаланушы) төмен деңгейде (жауапты тарап) тікелей басқару жауапкершілігін, бірақ тек аға басқару кім үшін түпкілікті жауапкершіліктің қолданылу аясына ұйымдастыру ерекше аспектісі қатысты сенімін қамтамасыз ететін тапсырманы орындау тәжірибеші әкелуі мүмкін;

Кәсіби тәжірибеші

29. Тәжірибеші маман - (жағдайға байланысты) жеткілікті не шектеулі кепілдік алу үшін әдістерді қамтамасыз ету дағдылары мен сеніммен жұмысқа жүзеге асыратын тұлға немесе тұлғалар (әдетте, ол міндет менеджері болып табылады, немесе басқа да жұмыс тобының мүшелері немесе тиісті, аудиторлық ұйымға) лауазымдық ақпарат тақырыбында кез келген материалдық ауытқулар қамтымайды⁵. Тәжірибеші маманадағы дереу бағалау үшін тапсырма бөлігі ретінде бағалау немесе өлшеу нәтижесі құрамында жоқ екенін (тиісті түрде) жеткілікті не шектеулі кепілдік алу мақсатында қалай бағалауға және өлшеу критерийлерін пайдалана отырып, бағаланады нысан тағайындау және сенімділік беретін ету дағдылары мен әдістерін қолдануға Елеулі бұрмалау.
30. Тәжірибеші маманалық кәсіби бухгалтер болып табылмайтын құзыретті Кәсіби тәжірибешісенімділік беретін стандартты жұмысқа сәйкестігін деп жариялау шешім қабылдаса, ол осы стандарттар 5-тармағында тізімделген болжауларды көрсетеді талаптарды қамтиды екенін түсінеміз және Код БХӘСК қарау маңызды болып табылады және СБХС немесе кемдегенде қатаң болып табылатын өзгеде кәсіби немесе реттеуші талаптар.

⁵ «Тапсырма менеджері», «әріптес» және «аудиторлық ұйым» терминдері тиісті жағдайларда, мемлекеттік секторда пайдаланылатын терминдер

31. Жағдайлар алдын ала бар білімді құзыретіне тұрғысынан жұмысқа этикалық талаптарды қабылдау жүзеге асырылмайды деп көрсететін болса, бухгалтер тапсырманы қабылдамайды. Кейбір жағдайларда, осы талаптарды іске асыру, оларды көтерді сарапшының қорытындысын пайдалануға тәжірибеші қамтамасыз ете алады.
32. Сонымен қатар, кәсіби тәжірибеші тапсырмаға қатысу мүмкіндігі болуы тиіс дәлелдемелер алу үшін тапсырмаға жататын ақпаратқа қатысты сенімділік беретін тапсырма бойынша қорытындыға жауапкершілікті қабылдау үшін жеткілікті мөлшерде сенім саласындағы сарапшылар мен басқа да тәжірибеші маман тартады.
33. Нәтижелерін пайдалану олардың сенімін қамтамасыз ету, келісімдерін саласындағы сарапшы немесе өзге де сарапшылар тарту, осындай міндеттемені азайтады, тек сенімділік беретін тапсырмасымен жинақталатын шығару үшін жауапты болып табылады. Алайда, сарапшы атқарылған жұмыс нәтижелері сүйене отырып бухгалтер, оларға тартылған, және сенімділік беретін стандарттар тиісті міндеттерді талаптарын сақтай, оны сарапшы жұмысының ретінде барабар дәлелі кетуі мүмкін деген қорытындыға келсе осы саладағы немесе тұжырымдар қарастырылады.

Жауапты тарап

34. Жауапты тарап растау үшін тапсырманы барысында жиі сандық немесе сапалық бағалауды жүзеге асыратын тұлға болып табылады. Жауапты тарап сенім беретін тапсырманы тәжірибеші таратса, тарап болуы мүмкін емес.

Болжалды пайдаланушылар

35. Арнайы қолданушылар тәжірибеші маман ұсынған адамдардың жеке тұлға (жеке тұлғалар) немесе ұйым (лар) немесе топтың (дар) пікірін немесе есепті пайдаланатын болады, олардың дайындалған тапсырмасы бойынша сенім береді. Жауапты жақ белгіленген қолданушылардың біріғана болуы мүмкін.
36. Кейбір жағдайларда, болжалды пайдаланушылар саны хаттамаға қол немесе сенімділік беретін тапсырмасы бойынша қойылатын алушылардың басқа адамдарды қамтуы мүмкін. Кәсіби тәжірибеші сыйлығының немесе есепке қол жеткізе алады адамдардың саны өте кең, әсіресе, егер есептің қорытындысымен немесе сенімділік беретін тапсырмасы бойынша танысуға барлық адамдарды анықтау үшін алмауыңыз мүмкін. Мұндай жағдайларда, әлеуетті пайдаланушылар нысанды бағаланатын жұмысқа түрлі аспектілері туралы білуге мүдделі болады деп мүмкіндігі бар, әсіресе, егер арналған пайдаланушылар маңызды және ортақ мүдделері бар ірі мүдделі тараптардың шектелуі мүмкін. Болжалды пайдаланушылар Кәсіби

тәжірибеші кәсіби бухгалтер мен жауапты тарап немесе тұтынушы жұмысқа арасындағы заң немесе нормативтік актілерге негізінде келісім бойынша, мысалы, түрлі жолдармен анықтауға болады.

37. Болжалды пайдаланушылар (жауапты тарап болып табылмайтын болса) немесе олардың өкілдері кәсіби тәжірибеші мен жауапты тарап немесе клиенттердің тапсырмамен бірге тапсырмаға қойылатын талаптарды айқындауға тікелей қатыса алады. Сонымен қатар, басқа адамдардың қатысуына қарамастан, сенімділік қамтамасыз ететін тапсырма рәсімдерінен айырмашылығы (оқыту көздейді шығыс, тұтынушы келісімдерын және кез келген байланысты үшінші тұлғалармен келісілген рәсімдер нәтижелері бойынша қорытындылар:
- (a) Кәсіби тәжірибеші шаралардың сипатын, мерзімі мен көлемін анықтау үшін жауапты болып табылады;
 - (b) Ол ақпаратты назарына алады. Кәсіби тәжірибеші жоспарланып отқан рәсімдерді анықтау үшін пайдаланылатын көп түрлі қосымша шараларды орындау қажет болуы мүмкін.
38. Кейбір жағдайларда, пайдаланушылар (мысалы, банктер мен реттегіштер) арналған белгілі бір мақсатқа сенімділік беретін ету, тапсырманы жүзеге асыруға мүдделі тиісті Тарапты немесе Тараптарды қажет. Барысында бос белгілі бір мақсатқа арналған белгіленген өлшемдерге қолданылады, немесе сенімділік беретін тапсырмасымен есеп жасасу, аталған мән-жайлар үшін оқырман назарын мәлімдеме қамтиды. Кәсіби тәжірибеші өзінің пікірін немесе есеп сенімділік беретін жұмыс, тек белгілі бір пайдаланушыларға арналған атап тілегім мүмкін. Тапсырманың жағдайларына байланысты бөлуге немесе пайдалануға шектеу арқылы қол жеткізуге болады. Егер тек көрсетілген қолданушыларға немесе нақты мақсатқа арналған жағдайда шектелуі мүмкін, сенімділік қамтамасыз ететін келісімдер бойынша қорытындылар немесе есептерді пайдалану сенімділік береді. Бірақ, нақты пайдаланушыға немесе белгілі бір мақсатқа арналған шегі жоқ өзі осындай деп заңды жауапкершілікті дегенді білдірмейді. Осындай мақсатпен байланысты немесе пайдаланушы жүзінде тиіс заңды жауапкершілік пайда фактісі нақты жұмыс жағдайы, сондай-ақ тиісті юрисдикция заңдарына айқындалатын болады.

Бағаланатын тапсырма пәні

39. Бағаланатын тапсырма пәні әр түрлі болуы мүмкін:
- Тапсырманың тақырыбы бойынша ақпарат қаржылық есептілікте тану, бағалау, ұсыну және ашып көрсету мүмкін қатысты соңғы кезеңде (мысалы, қаржылық жағдайы, қаржылық көрсеткіштері және алдыңғы

кезеңдерде ақша ағындары) қаржы көрсеткіштері немесе қаржылық жағдайы;

- Қаржылық нәтижелері немесе тапсырманың тақырыбы бойынша ақпарат қаржылық болжау немесе жоспарға тану, бағалау, ұсыну және ашып көрсету мүмкін, ол үшін болашақ кезеңдерде қаржылық жағдайы (мысалы, болашаққа қаржылық жағдайы, қаржы нәтижелері мен ақша ағындары);
- Қаржылық емес немесе мәртебесін қаржылық емес көрсеткіштері (мысалы, ұйымның нәтижелері), келісімдерін, оның пәні бойынша ақпаратқа қатысты тиімділігі мен тиімділігін негізгі көрсеткіштері болуы мүмкін;
- Физикалық сипаттамалары (мысалы, объектінің қуаты), тапсырманың тақырыбы бойынша, оның ақпаратқа қатысты техникалық сипаттамалары болуы мүмкін;
- Тапсырма субъектісі туралы ақпарат олардың атқарылуы туралы мәлімдемесі болуы мүмкін, ол үшін жүйелер мен үдерістер (мысалы, ішкі бақылау жүйесі немесе ұйым АТ жүйесі);
- Лауазымдық ақпарат объектісі сәйкестігін мәлімдемесі немесе тиімділігін мәлімдемесі болуы мүмкін, ол үшін жұмыстарды ұйымдастыру (мысалы, корпоративтік басқару, нормативтік талаптарды сақтау, адам ресурстарымен жұмыс тәжірибесі).

4 Қосымшада (мысалдармен) пәндер бағаланады ықтимал келісімдер жіктелуін қамтамасыз етеді.

40. Бағаланатын келісімдердың әртүрлі заттар сандық немесе сапалық, объективті немесе субъективті, өткен кезеңдер жатады, немесе мақсатты нақты уақыты немесе уақыт кезеңіне жатады, осы пәндер бойынша ақпарат дәрежелі, соның ішінде әр түрлі сипаттамалары бар. Мұндай сипаттамалары әсер етеді:

- (a) лауазымдық нысанды бағаланады, ол дәлдігі белгіленген өлшемдерге көмегімен өлшенуі немесе бағалауға болады;
- (b) дәлелдемелер сенімділігі.

Қорытындылай келе, есеп немесе тапсырмасы бойынша ақпараттың дұрыстығын растау болжалды пайдаланушыларға қатысты өзекті болып табылады. Сипаттамалары жекеленген болуды қамтамасыз етеді.

41. Сметалық лауазымдық нысан жеткілікті сенімділік қамтамасыз ету, тапсырма үшін қолайлы емес, егер бағаланатын лауазымдық объектінің тиістілігі сенім деңгейін әсер етпейді, яғни, ол шектеулі сенімділік, және керісінше қамтамасыз ету, сондай-ақ, тапсырма үшін қолайлы емес болып табылады. Сәйкестендіруге көнбейтін және ақпаратқа қатысты міндеттер жайдайларға байланысты (соның нәтижесінде дыбыс немесе шектеулі сенімділік қорытынды қолдау үшін жеткілікті сәйкес дәлелдемелерді алуға бағытталған рәсімдерді жүзеге асырылуы мүмкін.

Критерийлер

42. Критерийлер пәні бағаланатын келісімдерды бағалау немесе өлшеуге арналған негіздер болып табылады. Критерийлер формалды болуы мүмкін. Мысалы, критерийлер қаржылық есептілікті дайындау үшін Қаржы есептілігінің халықаралық стандарты немесе қоғамдық сектордың қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттары болуы мүмкін; ішкі бақылау жүйесінің тиімділігін операциялық қатысты есептерді дайындау арнайы ішкі бақылау үшін әзірленген ішкі бақылау немесе жеке тұжырымдамасын белгіленген өлшемдерге негізделген болуы мүмкін, және комплаенс баяндамалар дайындауға қолданылатын құқыққа, ережелермен немесе келісім-шарт бойынша критерийлер ретінде қызмет ете алады. Ресми критерийлердің мысалы мінездеменің ішкі коды немесе жұмысты орындаудың (мысалыбір жыл комитет отырыстарының саны) келісілген деңгейі болып табылады.
43. Ұйымның келісімді бағалау немесе өлшеу үшін кәсіптік пікірдегі тұрғысында жарамды критерийлерін қолдану қажет міндеттерді бағаланатын. қолайлы шарттарын анықтауға сілтеме шеңберінде жоқ, кез келген қорытынды түрлі түсіндіру және түсініспей жатады. Қолайлы критерийлер ғана нақты міндет жағдайларға тән. Тіпті сол лауазымдық бағаланатын үшін түрлі критерийлер нысан, оның өлшеу немесе бағалау үшін әр түрлі тәсілдерді қолдануды тудыруы мүмкін өмір сүре алады. Мысалы, сандық немесе сапалық бағалауды жүзеге асыратын тұлға, клиенттердің қанағаттану дәрежесі шағымдар саны клиенттер берген және сатып алушылардың пайдасына бекітілген ретінде бағаланады жұмысқа нысанды өлшеу үшін таңдауға болады критерийлерінің бірі. Түпнұсқа кейін үш ай ішінде сатып алушы жасаған қайталанатын сатып алу санын таңдау үшін критерий ретінде Сонымен қатар, сандық немесе сапалық бағалауды жүргізеді, басқа тұлға болады. Сонымен қатар, критерийлері, бірақ басқа да міндеттер осындай жағдайлардың, кейбір мән-жайлар тапсырмасында қолайлы болуы мүмкін. Мысалы, реттеуші органдар немесе мемлекетке есеп өлшемдерін нақты жиынтығы пайдалануды талап етуі мүмкін, бірақ бұл критерийлер пайдаланушылардың кең тобы үшін жарамды болуы мүмкін.

44. Қолайлы критерийлер төмендегідей сипаттамаларға ие:
- (a) Өзектілігі: тиісті белгілерді қолдану нәтижесі қолданушыларға шешімдердің қабылдануына ықпал лауазымдық объектісі туралы ақпарат болып табылады;
 - (b) Толықтылық: мұндай өлшемдерге сәйкес дайындалған лауазымдық ақпарат нысанасы, ол ақылға қонымды болжауға болады, себебі, барлық маңызды факторларды көрсететін, осындай ақпараттың негізінде мақсатты пайдаланушылар қабылдаған шешімдеріне ықпал ете алатын болса, өлшемдері, толық болып табылады; қажет болған жағдайда өлшемдердің толықтығы, ұсыну мен ашу үшін бағдарлар болуын білдіреді;
 - (c) Сенімділік: сенімді критерийлер түрлі тәжірибеші мамана осыған ұқсас жағдайларда қолданған кезде, қажет болған жағдайда, есеп және ашып көрсету, оның ішінде міндеттерді, бағаланатын пән жеткілікті келісімді бағалауға немесе өлшеуге орындауға мүмкіндік қаралады;
 - (d) Бейтараптылық: бейтарапты белгілер қолдану нәтижесінде қолданыстағы мән-жайларды тиісті лауазымдық пән туралы объективті ақпаратпен қамтамасыз ету болып табылады;
 - (e) Түсініктілік: өлшемдер қолдану нәтижесін тазалау болжанған пайдаланушыларға түсінікті болып табылатын, келісімдерын осы мәселе бойынша ақпарат алу болып табылады.
45. Адамның тәжірибесіне негізделген көмескі сипаттаманы күтуді немесе соттық қолайлы критерийлерін көрсетпейді.
46. Нақты тапсырма үшін критерий жарамдылығын бағалау кезінде жоғарыда аталған сипаттамаларын әрбір салыстырмалы маңыздылығы кәсіби пікір мәселесі болып табылады. Егер өлшемдер жарамдылығы туралы сенім деңгейін әсер етпесе, критерийлері жеткілікті сенімділікті қамтамасыз ету тапсырма үшін қолайлы емес, яғни, олар керісінше шектеулі сенімділік қамтамасыз етеді. Бірақ, бұл тапсырма үшін қолайлы емес. Критерийлер заң немесе нормативтік құқықтық актілерімен белгіленеді немесе уәкілетті немесе танылған ұйымдардың, мөлдір рәсімдер (белгіленген критерийлер) құру шеңберінде сарапшылар белгіленуі мүмкін. Басқа критерийлер жұмысқа нақты мән-жайлар үшін арнайы жұмыстарды субъектісі туралы ақпаратты дайындау мақсатында үшін арнайы әзірленген болуы мүмкін.
47. Критерийлер белгіленген қолданушыларға қол жетімді болуы керек, сондықтан олар бағаланады лауазымдық объектінің бағалау немесе өлшеу жүргізу үшін қалай түсінуге болады. Критерийлер төмендегі әдістердің біреуін немесе бірнешеуін пайдалана отырып, белгіленген қолданушыларға қол жетімді жасалады:

- (a) Қоғамдық игілікке орналастыру арқылы;
 - (b) Тапсырманың тақырыбы бойынша ақпаратты ұсыну кезінде айқын енгізу арқылы;
 - (c) Сенімділік беретін пікірі немесе есеп жұмысқа анық қамтуы;
 - (d) Мұндай сағат пен минут өлшеу өлшем уақыты ретінде дәстүрлі өлшемдерін пайдалана отырып.
48. Критерийлері, сондай-ақ тек қана белгіленген белгілі болуы мүмкін, мысалы, критерийлерді қолдану нақты мақсатқа шектелген, өйткені (38-тармақты қараңыз), белгілі бір саланы білдіретін пайдаланушылардың, мысалы, келісім-шарт шарттарын немесе тек мақсатты пайдаланушылар үшін арналған салалық бірлестік, қабылдаған критерийлерін, арналған.
49. Лауазымдық тәжірибеші маманадағы бөлігі ретінде өзі жарамдылығы өлшемдерін анықтайды.

Дәлелдемелер

50. Келісімдер мақсатталған жоспарлы және критерийлерін пайдалана отырып, келісімдер бағаланатын пән бағалау немесе өлшеу нәтижелерін көрсету үшін, жеткілікті тиісті дәлелдемелер контекстіндегі алуға кәсіби скептицизм пайдалана отырып орындауды қамтамасыз етеді, Әсіресе, анықтау кезінде кәсіби пікір пайдалануды талап рәсімдерді мерзімі мен ауқымы маңыздылықты, тапсырманы тән тәуекел және тапсырманы жоспарлау және орындау қолжетімді дәлелдемелер сомасын және сапасын қараған кезде болады.

Кәсіби скептицизм

51. Кәсіби скептицизм сияқты факторларға ерекше назар қамтиды:
- (a) алынған өзге де айғақтарға қайшы дәлелдемелер;
 - (b) құжаттар мен дәлелдемелер ретінде пайдаланылуы тиіс анықтама жауап сенімділігіне күмәнді ақпарат;
 - (c) сенімділік беретін тиісті стандарттары келісімдерінде көзделген көрсетілгендерден басқа, қосымша шараларды орындау қажет жағдайлар;
 - (d) ықтимал бұрмалау көрсетуі мүмкін белгілерін.
52. Тәжірибеші мамантәуекелдерді азайту мақсатында бүкіл кәсіби скептицизм қолдау қажет:
- ерекше мән-жайлар бағаламау;

- Аудиторлық бақылау қорытынды әзірлеу кезінде шектен тыс қорыту;
 - Аудиторлық шаралардың сипатын, мерзімі мен көлемін анықтауда және олардың нәтижелерін бағалау орынсыз жорамалдарды пайдалану.
53. Кәсіби скептицизм дәлелдемелерді сынай бағалау қажет. Бұл кәсіби тәжірибеші қайшы дәлелдемелер және сұрауларына құжаттар мен жауаптар сенімділігін күмән білдіреді. Ол сондай-ақ назарға қолданыстағы мән-жайларды ескере отырып, алынған дәлелдемелерге және жеткіліктілігін талдау кіреді.
54. Тағайындау құжаттар, деректер, сондай-ақ осы құжаттардың дұрыстығына сенім алу үшін жоспарланып отырған жоқ, онда қарама-қарсы кәсіби тәжірибеші базасын болжауға бар жағдайларды қоспағанда, шынайы ретінде қарастыруға болады. Дегенмен, кәсіби тәжірибеші дәлел ретінде пайдаланылатын болады ақпараттың сенімділігін тексереді.
55. Кәсіби тәжірибеші өткен кезеңдерде алынған сол дәлелдерді қамтамасыз ету, назарға адалдығына растауды өтеді. Дегенмен, дәлелі қамтамасыз тұлғалардың адалдығына деген сенім кәсіби скептицизм қолдау қажеттігі тәжірибеші босаған емес.

Кәсіби пікір

56. Сенімділік беретін тапсырманың дұрыс орындалуын ұйымдастыру, ең маңызды рөл кәсіптік пікірі беріледі. Себебі, тиісті этикалық талаптарға және лауазымдық стандарттарын түсіндіру болып табылады сенімділік беретін ету және бүкіл жұмысқа бүкіл қажетті шешімдер қабылдау, фактілер мен жағдайлар тиісті білім мен тәжірибені пайдалану мүмкін емес. Әсіресе мына мәселелер бойынша шешімдер қабылдау кезінде кәсіби пікірін пайдалану қажет:
- Елеулілік және тапсырмаға байланысты тәуекелдер;
 - Сенім және дәлелдемелерді алу қамтамасыз ететін тиісті нормалары келісімдеріне талаптарын қанағаттандыру үшін пайдаланылатын шаралардың сипатын, мерзімі мен ауқымы;
 - Жиналған жеткілікті тиісті дәлелдемелер қатарынан, және сенімділік беретін ету үшін стандарттар тиісті міндеттерді мақсаттарына қол жеткізу үшін қосымша шаралар қабылдау керек пе бағалау; атап айтқанда, жұмысқа жағдайда, шектеулі кепілдік қамтамасыз ету, кәсіптік ой-пікірлерді сенімділіктің мағыналы деңгейін алу фактісін бағалау қажет;

- Дереву бағалау үшін міндеттерді жағдайда - бағалау міндеті объектінің өлшемдерін қолдану, және тәжірибеші таңдайды немесе өлшемдерін әзірлейді болса - олардың Таңдауды немесе дамыту; жағдайда келісімдерын тексеруге - басқалардың жасаған ұсыныстарын бағалау;
 - Дәлелдемелер негізінде тиісті қорытындылар дайындау.
57. Тәжірибеші күтілетін кәсіби білікті пайымдау ерекшелігі, оныкәсіби даярлау біліктілігін өздері саналы пайымдаулар жасауға қажет қажетті дағдылары мен қабілеттерін дамытуға көмектесетін болса тәжірибеші маман, өндірілген болып табылады.
58. Әр жағдайда кәсіптік пікірдің пайдалану тәжірибеші маман белгілі фактілер мен жағдайларға негізделген. Жұмыс тобының тапсырма орындау кезінде, сондай-ақ аудиторлық топтың және аудиторлық ұйым ішінде немесе одан тысқары тиісті деңгейдегі басқа да мамандарды мүшелерінің қатысуымен қиын және даулы мәселелер бойынша кеңес хабардар және ақылға қонымды сот шешімдерінің дамуына тәжірибеші маман көмек көрсетуге арналған.
59. Сіз бұл құзыретті қамтамасыз ету және бағалау қағидаттарын немесе бағалауды қамтамасыз ету принциптерін қолдану, сондай-ақ бұл туралы ол қорытындыда шығару күніне дейін, немесе есептің сенімділік қамтамас және жүйелі болып табылатындығын көрсету негізінде кәсіби пікірін бағалауға болатыннақты фактілер мен жағдайлар болады.
60. Кәсіби пікір бүкіл тапсырмаға бүкіл қолданылуы тиіс. Кәсіби пікір, әйтпесе белгілі бір жұмысқа не тиісті аудиторлық дәлелдемелерді жеткілікті санының фактілер мен мән-жайлар қолдау көрсетілмейді шешімдер ақтау үшін пайдаланылуы мүмкін емес.

Дәлелдемелер жеткіліктілігі және тиісті мінезі

61. Дәлелдемелер жеткіліктілігі және өзара байланыстылығы. Жеткіліктілік дәлелдемелер сомасының көрсеткіші болып табылады. Қажетті дәлелдемелер сомасы бұрмалау тәуекелдерді (бағаланған тәуекелдер жоғары, көп дәлелдемелер қажет болуы мүмкін) бағалау, сондай-ақ мұндай дәлелдемелер (дәлелдемелер жоғары сапалы, олардың қажеттілігі аз) сапасына байланысты. Алайда, көп дәлелдер олардың сапасыз орнын толтыру үшін мүмкін болмайды жинау үшін (81-82 тармақлар).
62. Тиісті сипаты аудиторлық қорытынды тәжірибеші маман пікірі онда негізделетін қорытындыларды растау үшін дәлелдер, яғни, олардың маңыздылығын және сенімділігін сапасының көрсеткіші болып табылады.

63. Дәлелдемелер сенімділігі оның көзі мен сипатына әсер мен алынған дәлелдемелерге оның шеңберінде нақты жағдайларға байланысты болады. Дәлелдемелер әр түрлі сенімділік осы қорыту бастап, алайда, қорытындылауға болады, маңызды ерекшеліктер бар. Дәлелдемелер сыртқы көздерден алынған болса да, дәлелдеме сенімділігіне әсер ететін мән-жайлар пайда болуы мүмкін. Көзі, сондықтан непродуманных немесе жылжыту Мысалы, егер сыртқы көздерден алынған дәлелдемелер сенімді болмауы мүмкін. Қоспағанда мүмкіндігі ескере отырып, мынадай дәлелдемелердің сенімділігін пайдалы жалпылау болуы мүмкін:

- Олардың көзі (мүдделі тараптар) тиісті жағына сыртқы алынған, егер дәлелі сенімдірек болып табылады;
- Дұрыс бақылау тиімді, егер ішкі көздерден жиналған дәлелдемелер неғұрлым сенімді болып табылады;
- Кәсіби тәжірибеші алынған дәлелдемелер (мысалы, басқару элементтерін қолданудағы мониторинг), (қолдану элементтері үшін өтініші негізінде, мысалы,) жанама немесе қорытындылау жолымен алынған негізделген куәліктерге қарағанда сенімдірек болып көрінетін;
- Дәлелдемелер құжатталған болса, сенімдірек болып табылады, яғни, қағаз, электрондық немесе өзге де бұқаралық ақпарат құралдары бар (мысалы, осы сессия барысында жүргізілген кездесудің, жазбаша минут, кейінірек ұсынылған мәселелерді отырысында талқылау бойынша ауызша баяндама қарағанда әлдеқайда сенімді).

64. Жалпы ереже ретінде, қосымша сенімділік жеке дәлелдерге қарағанда табиғатта түрлі көздерден немесе әртүрлі алынған дәйекті айғақтар беруге бір-бірінен тәуелсіз болып саналады. Сонымен қатар, дәлелдемелер табиғатта түрлі көздерден немесе әртүрлі дәлелдемелер алу өзге де айғақтарды растау немесе сенімсіз дәлелдемелерді белгілі анықтауға көмектесуі мүмкін. Егер бір дерек көзінен алынған дәлелдер басқа дерек көзінен алынған дәлелдерге қайшы келетін болса, мұндай келіспеушіліктерді жою үшін, қандай қосымша шаралар қажет екенін анықтау қажет.

65. Жеткілікті тиісті дәлелдемелер алғаннан кейін белгілі бір сәтте сол ақпаратқа қатысты кезең ішінде келісімдерын тақырыбында ақпаратқа қатысты сенімділік алу қиынырақ болып табылады. Сонымен қатар, процестердің қатысты қорытындылар, әдетте тапсырманы орындау үшін, оның барысында мерзімімен шектеледі; Кәсіби тәжірибеші кәсіби бухгалтер процесі болашақта осындай тәртіппен жұмыс жалғастырады ма жасасуға емес.

66. Кәсіби тәжірибеші оның қорытынды дәлелдемелер және алынған ақпараттың пайдалылығын алу құны арасындағы қарым-қатынастардың қарастыруды қамтиды кәсіби пайымдауына мәселесі болып табылатындығын негіздейтін жеткілікті лайықты дәлелдемелер алған немесе факт жоқтығы. Кәсіби тәжірибеші кәсіби ой-пікірді және кәсіби скептицизм декларация пайдаланады қамтамасыз ету үшін баяндама немесе олардың орнына тапсырмасы бойынша қорытындыны қолдау үшін және жеткіліктілігін бағалау. Оның ішінде дәлелдемелер саны мен сапасын бағалау болып табылады.

Маңыздылық

67. Елеулілік бұрмалануын тәртібі мен тапсырманы субъектісі туралы ақпаратты бағалау сипатын, мерзімі мен көлемін анықтауда, оның ішінде сенім беретін келісімдер жоспарлау кезінде ескеру және келісімдерды орындау болып табылады. Сол мақсатты пайдаланушылар тапсырма үшін маңызды болып табылады, олар сенім деңгейін әсер етпейді, ал маңыздылық туралы шешімдер, ескере қолданыстағы мән-жайларды ескере отырып құрылады. Бұл тапсырма үшін жеткілікті сенімділік бірдей маңыздылықты қамтамасыз ете отырып, болып табылады. Шектеулі қамтамасыз маңыздылық негізінде, өйткені сенімді болжалды пайдаланушылардың ақпараттық қажеттіліктері бар.
68. Негізді тапсырманың тақырыбы бойынша ақпарат негізінде мақсатты пайдаланушылар қабылдаған тиісті шешімдеріне ықпал етуі мүмкін, себебі жетімсіздігін қоса алғанда, бұрмалау, егер олар материалдық болып есептеледі, жеке немесе жиынтығында, қабілетті. маңыздылық анықтау Кәсіби тәжірибеші кәсіби бухгалтер кәсіби пікір мәселесі болып табылады және Кәсіби тәжірибеші кәсіби бухгалтер, жалпы мақсатты пайдаланушылар бірыңғай ақпараттық қажеттіліктерін түсінеді қалай байланысты. Тапсырма мақсаты нақты пайдаланушылардың нақты ақпараттық қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін болмаса, ақпараттық қажет пайдаланушылардың бұрмалау ықтимал әсер әдетте есепке алынбайды, айтарлықтай өзгеріп отыруы мүмкін.
69. Елеулілік сапалы контекстінде қарастырылады және қолданылатын жерде, сандық факторлар болып табылады. Нақты жұмысқа ішінде маңыздылық талдау сандық және сапалық факторлардың салыстырмалы маңыздылығы кәсіби пікір мәселесі болып табылады.
70. Елеулілік есеп жасасу немесе сенімділік беретін тапсырмасы бойынша көрініс табады ақпаратқа қатысы. Лауазымдық көлемі кейбір қамтиды, бірақ келісімдерын субъектісі туралы ақпаратты емес, барлық аспектілері Осылайша, егер маңыздылық жұмысқа шеңберінде

енгізілген тапсырманы, субъектісі туралы ақпаратты тек бір бөлігінің қатысты болып саналады.

Тапсырмаға тән тәуекел

71. Анықтамалық объектісі туралы ақпарат дұрыс объектінің тұрғысында және бағаланған анықтамалық өлшемдерге ұсынылуы мүмкін және ауыстырылған болуы мүмкін. Лауазымдық ақпарат нысанасын бағалап, лауазымдық нысанды бағалау немесе өлшеу критерийлердің дұрыс қолдануды көрсетпеу кезінде жүзеге асады.
72. Тапсырмаға сәйкес тәуекелділікті елеулі бұрмалану еркін тапсырма субъектісі туралы ақпарат болған кезде кәсіби тәжірибеші жағдайларда қате қорытынды енгізу тәуекелі туындайды. Тапсырмаға тән тәуекел, бизнес сияқты сот істері, баспасөзде жағымсыз жариялылық немесе тапсырманың тақырыбында нақты ақпаратқа байланысты туындайтын басқа да іс-шаралар нәтижесінде жоғалту тәуекелі ретінде, Тәжірибеші маман тәуекелдерді қамтымайды.
73. Өте сирек жағдайларда, мүмкін нөлге, тапсырмаға тән қауіп-қатерін азайту сияқты факторлардың әсеріне байланысты абсолюттік кем айтарлықтай инвестициялық, сондықтан ақылға қонымды сенімділік, талап ете алады:
 - Селективті тестілеу пайдалану;
 - Ішкі бақылау жүйесінің тән шектеулер;
 - Өнер білікті тәжірибеші маманға қолжетерлік дәлелдемелер ең даусыз нақты табылу фактісі;
 - Жинау кезінде кәсіби пікірін пайдалану және дәлелдерді бағалау және осындай дәлелдемелер негізінде қорытындылар қалыптастыру;
 - Кейбір жағдайларда өлшемдерін пайдалана отырып, өлшеу немесе бағалау бағаланған лауазымдық объектінің сипаттамалары.
74. Барлық осы құрамдас міндетті сенімділікті қамтамасыз ету үшін барлық келісімдер елеулі болады, дегенмен, жалпы алғанда, тапсырмаға тән тәуекел, оған мынадай құрамдас бөліктер ұсынылуы мүмкін:
 - (a) Кәсіби тәжірибеші кәсіби бухгалтер өз кезегінде, оның ішінде тікелей әсер, оған тәуекелдер:
 - (i) Тарап немесе тараптар мүдделі (тән тәуекел) пайдаланылатын бақылаудың кез келген құралдарын

зерттеумен байланысты міндеті маңызды бұрмалаулар субъектісі туралы ақпаратқа ұшырау;

(ii) Тапсырманы субъектісі туралы ақпаратты материалдық бұрмалану кедергілер немесе анықталған уақтылы және мүдделі Тараптың немесе Тараптардың (бақылау тәуекелдігі) ішкі бақылау жүйесін тіркелуі болмау тәуекелі;

(b) Кәсіби тәжірибеші өз кезегінде тікелей әсер бар тәуекелдерді:

(iii) Рәсімдер тәжірибеші маманадағы нәтижесінде елеулі бұрмалануын (анықтау тәуекел) табылмау тәуекелі;

(iv) Бағалау аяқталғаннан кейін - бағалау немесе өлшеу кәсіби тәжірибеші байланысты тәуекелдер критерийлерін (тәуекелдерді өлшеу немесе бағалау) пайдалана отырып, келісімдерын нысанды бағаланады.

75. Бағаланатын міндеттер мен лауазымдық міндеттері туралы ақпараттың сипатына:

- дәрежеде, онда тапсырмаға байланысты компоненттерінің әрқайсысы, соның ішінде, тапсырманың жағдайларға байланысты үшін. Сметалық тапсырманың тақырыбы ұйымдастыру туралы емес, басқару элементтері немесе физикалық жай-күйін тиімділігі туралы ақпаратты дайындау қатысты Мысалы, егер тәуекелдерді басқару құралдарын жүйесінеғұрлым пайдалы болуы мүмкін;
- бұл міндет ақылға қонымды сенімділік, не шектеулі кепілдік қамтамасыз ету жүзеге асырылады. Мысалы, ақпараттың дұрыстығын растау бойынша шектеулі тәжірибеші маманалық жүзеге асыратын міндеттері басқару элементтерін тестілеу басқа жолдармен дәлелдер алу туралы шешім қабылдай алады.
- бұл міндет растау үшін тікелей өлшеу немесе сілтеме арқылы жүзеге асырылады. Міндеттері бағалау үшін тікелей міндеттеріне, тиісті тәуекел басқару элементтері тұжырымдамасын тексеру үшін арналған, ал тәуекел немесе бағалау тұжырымдамасын одан тиісті өлшеу сияқты.

Тәуекелдерді талдау нақты өлшеу үшін көнбейтін ауданы қарағанда, дәлірек айтқанда, білікті пайымдау мәні болып табылады.

Рәсімдердің сипаты, мерзімі мен көлемі

Ақылға қонымды сенімділік немесе жиі пайдаланылатын рәсімдерді шектеулі ауқымын алу үшін. Күтімдері қамтиды:

- тексеру;
- бақылау;
- растау;
- санау;
- қайта орындау;
- аналитикалық процедуралар; және
- сұраныс

Әрбір жеке тағайындау үшін шаралардың сипатын, мерзімі мен көлемін айқындайды. Сенімділік беретін көптеген келісімдер рәсімдерін шектелмеген теориялық тұрғыда қарастырылуы мүмкін, бірақ іс жүзінде анық және айқын тұжырымдау қиын.

77. Ақылға қонымды сенімділік қамтамасыз орнату және шектеулі кепілдік қамтамасыз жұмыс, дағдылар мен әдістерін қолдану сенімділікті қамтамасыз ету келісімдері және басқа да қолда бар жағдайларды бағаланатын пән түсінігін тағайындау, оның қайталанатын, жүйелі процесінің барысында лайықты жеткілікті дәлелдеме жинау үшін қарастырады.

Ақылға қонымды сенімділік қамтамасыз келісімдер білдіреді:

- (a) бағаланатын келісімдер және басқа да мән-жайлар міндеттері болып табылатын түсіністік негізінде жататын тағайындау елеулі бұрмалау тәуекелдерді сәйкестендіру және бағалау;
- (b) тәжірибеші маманның алып қою ақтау үшін ақылға қонымды сенімділік алу үшін әзірлеу және іске асыру жөніндегі шаралар мақсаттарына қабылдау рәсімдерінің тәуекелдіктері жауап; және
- (c) Тапсырманың бөлігі ретінде алынған дәлелдемелер және жеткіліктілігін бағалау және жағдайларды анықтау үшін қажет болса, қосымша дәлелдемелер алуға тырысады.

79. Саналы сенімділік қамтамасыз ететін тапсырмамен салыстырғанда, жеткілікті тиісті дәлелдемелер жинау бойынша шаралардың шекті сенімділігін, мінездемесін, уақытын және көлемін қамтамасыз ететін, тапсырманы орындау кезінде шектеулі болады. Сенімділік қамтамасыз ететін белгілі бір бағаланатын тапсырма мәніне қолданылатын тапсырма стандарттары, мысалы шекті сенімділік қамтамасыз ететін нақты бір тапсырма бойынша жеткілікті тиісті дәлелдемелер алуы

мүмкін, және бастысы талдау шаралары мен ұсыныстарын орындау есебінде. Алайда, шектеулі сенімділікті қамтамасыз ететін басқа да міндеттер түрлері үшін мұндай стандарттар болмаған жағдайда жеткілікті тиісті дәлелді бағаланушылар байланысты аналитикалық тәртібі мен сұраулар және басқа да рәсімдерді, жұмыс мән-жайларға байланысты өзгеріп отырады. Шаралардың мінездемесі, уақыты және көлемі кәсіби тұжырымның мәні болады және әр тапсырма үшін жеке орындалады.

80. Шектеулі сенімділікті беретін келісімдер:

- (a) Тапсырма субъектісі туралы ақпаратты бұрмалау ықтималдығы бағаланатын келісімдер және басқада жағдайлар міндеттері болып табылатын пән түсіну негізделген, жоғары болып табылатын облыстарды анықтау;
- (b) осы салаларды қарастыру үшін шараларды жасау және жүргізу, және тәжірибеленуші маманның негізделген қорытындылары үшін шектеулі сенімділік алу;
- (c) кәсіби тәжірибеші тапсырманың тақырыбы бойынша ақпарат елеулі бұрмаланған болуы мүмкін деп есептейді, ол туралы мәселені немесе мәселелер туралы хабардар болып, егер қосымша дәлелдемелер алуға одан әрі рәсімдерді әзірлеу және жүзеге асыру.

Қолда бар дәлелдемелер көлемі мен сапасы

81. Қолда бар дәлелдемелер көлемі немесе сапасына әсер:

- (a) жұмыс сипаттамасы бос жұмыс объектісі туралы нысанды және ақпаратты бағалау. Лауазымдық ақпарат нысанасы бірнеше өткен кезеңдерге қатысты болады (40 тармақты қараңыз);
- (b) тәжірибеші маман тағайындаған талаптары құжат сақтау саласындағы ұйымның саясаты, жауапты тарап енгізген жеткіліксіз ақпараттық жүйелер немесе шектеулер, басқа да жағдайлар дәлелдер бар болуы мүмкін.

Әдетте, қолда бар дәлелдемелер дәлелді болып табылады.

82. Өзгертілмеген қорытынды жеткілікті сенімділік беретін кез келген параметрге сәйкес келмейді, сондай-ақ келісімдерын шектеулі сенімділік береді, егер:

- (a) мән-жайлар қолайлы деңгейде кәсіби тәжірибеші жұмысқа тән қатерін азайту үшін қажетті дәлелдерді алуға мүмкіндік бермейді; немесе

- (b) партиялық міндет кәсіби тәжірибеші қолайлы деңгейге дейін тапсырмаға тән қатерін азайту үшін қажетті дәлелдерді алуға мүмкіндік бермейтін шектеулер енгізеді.

Сенімділік беретін тапсырма бойынша есептеме

83. Кәсіби тәжірибеші дәлелдемелер негізінде шығысын жасайды және жазбаша есеп немесе тапсырма бойынша, сондай-ақ тұжырымдалған қорытынды, тапсырманың тақырыбы бойынша ақпаратқа қатысты сенімділік беретін есеп ұсынады. Сенімділік беретін келісімдер стандарттарытапсырма бойынша есептер мен қорытындылардың негізгі элементтерін орнатады.
84. Тәжірибеші маман тапсырма нәтижесінде саналы сенімділік беретін қорытынды кәсіби тәжірибеші міндеттерді бағаланатын пән бағалау немесе өлшеу нәтижесін пікірін оң түрінде білдіреді.
85. Мысалдар қорытындылары жеткілікті сенімділік бере отырып, тапсырмаға тиісті нысанда білдіреді:
- келісімдер қорытындысы бағаланады және пән қолданылатын өлшемдерге негізделген білдірген кезде, мынадай редакцияда пайдаланады: «Біздің ойымызша, ұйымдастыруды барлық елеулі аспектілерде XYZ жылғы заңды талаптарына сәйкес»;
 - «Біздің ойымызша, қаржылық есептілік барлық елеулі аспектілерде [күні] ұйымның қаржылық жағдайын, сондай-ақ қаржы оның қызметінің нәтижелері мен оның ақша қаражаттарының қозғалысы: қорытынды мынадай редакцияда пайдаланылады. «XYZ сәйкес бұл күні аяқталған жыл үшін» Тапсырманы және қолданылатын критерийлердің субъектісі туралы ақпарат негізінде білдіреді;
 - немесе «Біздің ойымызша, ұйымдар барлық елеулі аспектілерде XYZ заңнамасының талаптарына сәйкес сенімді сәйкестігін [тиісті партия атауының] » қолдану: қорытынды тарап жасалған мәлімдемені негізделген білдірген кезде, мынадай редакцияда пайдалану негізгі көрсеткіштері барлық елеулі аспектілерде, XYZ критерийлеріне сәйкес ұсынылған [тиісті тараптың атауы].

Тапсырма бөлігі ретіндетапсырма нысаны қорытындысы тәжірибеші маманға қатысты тікелей даярлауды көздейтін бағалау міндеттері мен субъектісінің өлшемдер негізінде тұжырымдалған.

86. Келісімдер қорытындысы аяқталғаннан кейін, мысалы, ол бос жұмыс нысан ақпарат елеулі ауытқуларды бар деп есептейміз алатын жерде

көңіл-тәжірибеші маман мәселе немесе мәселелер тартылған жоқ, шектеулі сенімділік қорытындысы кәсіби тәжірибеші қамтамасыз етеді: «қорытындысы бойынша алынған дәлелдемелер негізінде жүзеге рәсімдер бізге себебі, кез келген фактілер ұйымдастыру барлық материал сәйкес емес еді деп санайды біздің назарынзаңнама XYZ талаптарына құрметтейді».

87. Арналған пайдаланушылар тәжірибеші маман тиімді байланысты қамтамасыз ету мақсатында пікір немесе есепті егжей-тегжейлі нысанын таңдауға болады. Жиынтық түрінде қорытындылар немесе есептер әдетте тек негізгі элементтері бар. Кеңейтілген түрінде қорытындылар немесе есептер тәжірибеші маманадағы шығысын әсер етпейді басқа ақпарат пен түсініктемелер бар. Негізгі элементтерінің қатар, кеңейтілген түрінде қорытындылар немесе есептер лауазымдық жағдайларын егжей-тегжейлі сипаттамасын қамтуы мүмкін, пайдаланылатын критерийлер, тапсырманы белгілі бір аспектілерін қатысты тәжірибеші маманадағы назарын мәселелері, тағайындау тартылған Кәсіби тәжірибеші мен басқа да адамдардың білім және тәжірибе туралы толық ақпарат маңыздылық деңгейлері және кейбір жағдайларда ақпаратты ашу ұсынымдары.
88. Қорытынды кәсіби тәжірибеші анық бөлімдер «Маңызды фактілер», «Өзге ақпарат» тапсырманың белгілі бір аспектілеріне қатысты кәсіби тәжірибеші назарына түскен мәселелерін ұсыныс қамтитын тәжірибеші маман кері қайтарып алу әсер етпейді. Ақпарат немесе түсініктемелер бөлініп немесе болуы тиіс қосымша ақпарат сенімділік беретін пікірі немесе есеп жұмысқа енгізілген.
89. Кәсіби тәжірибеші кәсіби бухгалтер мынадай жағдайларда өзгертілген қорытынды:
- (a) тәжірибеші маманның кәсіби пікірі бойынша, мән-жайлар ауқымы мен әсері туралы шектеу бар болса, маңызды болуы мүмкін. Мұндай жағдайларда тәжірибеленуші маман қорытындыны ескертпемен айтады немесе қорытындыдан бас тартады. Кейбір жағдайларда тәжірибеленуші маман тапсырмадан бас тарту мүмкіндігін қарастырады.
 - (b) тәжірибеші маманның кәсіби пікірі бойынша, жұмыс ақпараттың тақырыбы бойынша елеулі бұрмаланған. Мұндай жағдайларда тәжірибеленуші маман қорытындыны ескертпемен айтады немесе қорытындыдан бас тартады. Тәжірибеленуші маманның қорытындысы тапсырма жөнінде ақпаратты ұсынатын бағалау бойынша тапсырманы орындау кезінде, егер тәжірибеленуші маман барлық бағаланатын тапсырма немесе оның бір бөлігі орнатылған талаптардың барлық елеулі бөліктеріне сәйкес келмейтін қорытындыға келеді, мұндай

қорытынды ескертпемен немесе жағдайға байланысты теріс қорытынды болып саналады.

90. Егер жағдайлар маңызды немесе маңызды емес әсері болғанда, білікті қорытынды білдіріледі. Кері қорытынды немесе теріс қорытынды білдіруден бас тартуды талап ету үшін.
91. Тапсырма қабылдағаннан кейін, тапсырма қабылдау сенімділік беретін немесе бұдан былай тәжірибеші маманның кездестіретін бірі міндетті шарты тиісті тараппен (мүдделі тараптарға) мәселені талқылау және қамтамасыз етеді, онда
- (a) сіз кәсіби тәжірибеші талаптарын қанағаттандыру үшін осы мәселені шеше алады;
 - (b) тапсырманы тиісті түрде жалғастыру;
 - (c) сенімділік беретін тапсырма бойынша қорытындыға немесе мәлімдемесінде бұл фактіні атап өту қажет болып табылады.
92. Тапсырманы қабылдағаннан кейін өлшемдердің кейбір немесе барлық екенін дұрыс таңдаған сенімділік беретін көрсетіңіз орынсыз немесе бір бөлігі немесе сметалық лауазымдық нысанның барлық болуға деген шықса, тапсырманы дейін бере ескере бухгалтер, мұндай бас тарту қолданыстағы заңнамаға немесе ережелерге сәйкес талап етілетін жағдайда. Кәсіби тәжірибеші тапсырманы жалғастыру туралы шешім қабылдады, онда ол білдіреді:
- (a) Кері қорытынды немесе теріс қорытынды білдіруден бас тарту - тәжірибеші маманның кәсіби пікіріне сәйкес келмейтін критерийлер немесе сметалық келісімдерын орынсыз пән бойынша жолдан арналған пайдаланушыларды енгізуге болады, жағдайларда жағдай қаншалықты маңызды немесе кешенді байланысты;
 - (b) кейбір жағдайларда кері қайтарып алу ескертпе немесе бас тарту - тәжірибеші маманның кәсіби пікіріне немесе жан-жақты маңызды факті бойынша байланысы.

Басқа ақпарат

Ақпаратты хабардар етуде басқа да міндеттер

93. Кәсіби тәжірибеші және жауапты тарап сандық немесе сапалық бағалау жүзеге асыратын тұлғаның тапсырыс берушінің міндеті корпоративтік басқару үшін жауапты тұлғалардың немесе басқа тұлғалардың назарына қажетті ақпаратжұмыс жағдайлары мен басқа да міндеттері жағдайларына сәйкес шешім қабылдайды.

Құжаттама

94. Құжаттама тағайындау қорытынды дайындау негіздерін белгілеу немесе есептің тапсырмасы бойынша уақытылы дайындалған болса, сенімділікті қамтамасыз ету жұмыстарына ешқандай қарым-қатынаста болмайды, және бұл тәжірибеші маман сенімділікті қамтамасыз ету үшін жеткілікті және тиісті болып табылады:
- (a) Сенім мен қолданыстағы заңнамалық және нормативтік талаптарға қамтамасыз ету, міндеттерді стандарттарына сәйкес түрде орындалған процедуралардың сипаты, мерзімі мен көлемі;
 - (b) Рәсімдерін жүзеге мен алынған дәлелдемелерге нәтижелері;
 - (c) Тапсырма барысында туындаған маңызды мәселелер олардың қорытындылары мен осы қорытындылар қалыптастыру кезінде пайдаланылатын айтарлықтай кәсіби шешімдер кұрады.
95. Құжаттама тағайындау кәсіби тәжірибеші оларға анықталған ақпарат және маңызды мәселе қатысты түпкілікті қорытындысына арасында айырмашылық қарастырады қалай көрсетеді.

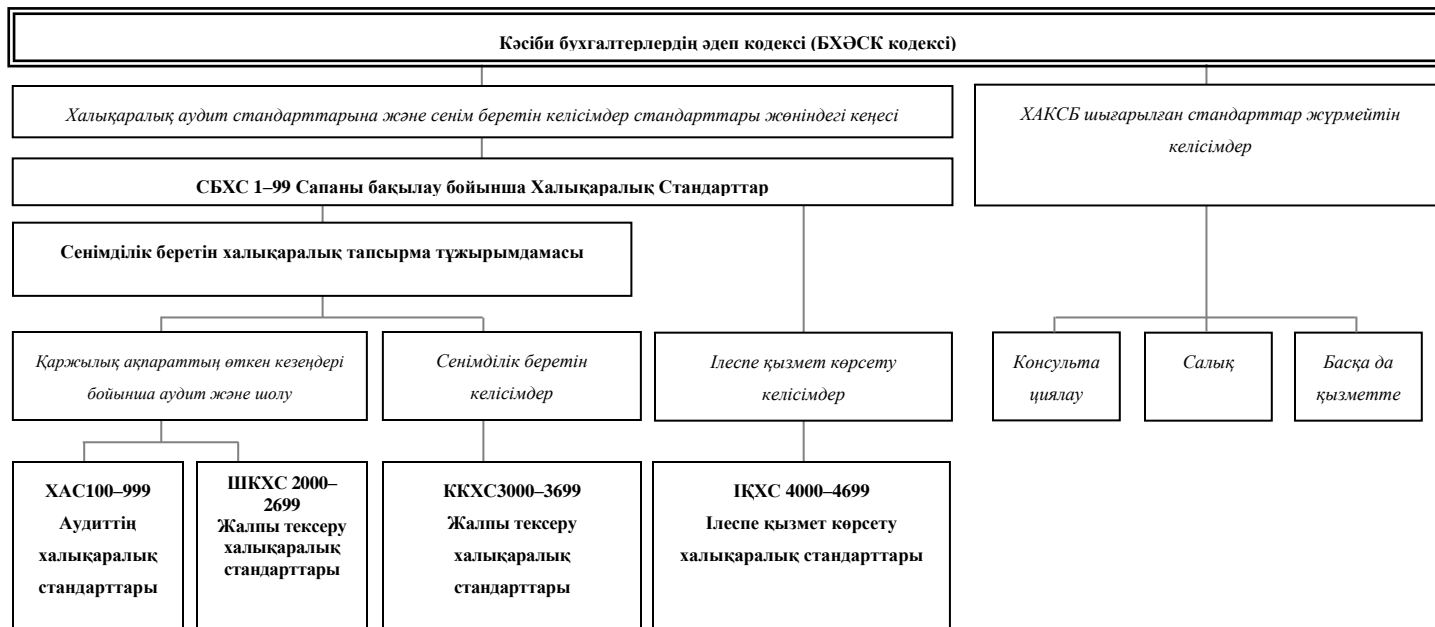
Кәсіби тәжірибеші атауының дұрыс пайдаланбауы

96. Кәсіби тәжірибеші тапсырма туралы ақпарат туралы есеп дайындау немесе бағаланатын келісімдер немесе тапсырманың тақырыбы бойынша тиісті ақпаратты ескере отырып, кәсіби байланысты оның атына пайдалану жататын келісімдермен байланысты. Осындай үшінші тұлғалардың бірлестігінің болмаған жағдайда кәсіби тәжірибеші жауапкершілікке жатады деп санауға болмайды. Үшінші тұлғалардың бірлестігі болмаған жағдайда, кәсіби тәжірибеші жауапкершілікке жатады деп санауға болмайды. Кәсіби тәжірибеші тарап дұрыс тақырыбы бағаланады немесе тапсырманың тақырыбында тиісті ақпаратқа байланысты өз атауын пайдаланатын болса, ол мұндай актілерді тоқтату үшін осы жағынан талап етуге міндетті. Кәсіби тәжірибеші-ақ басқа да мәселелерді шешуде өз құзыреттілігін дұрыс пайдалану, кез келген үшінші тарап белгілі пайдаланушыларға хабарлау немесе заңды кеңес алу қажет болуы мүмкіншілігін қарастырады.

Қосымша 1

Сенімділік беретін С шығарылған стандарттар, олардың бір бірімен және БХӘСК Кодексімен байланысы

Бұл Қосымша ХАКСБ шығарылған стандарттардың қолдану салаларын бейнелейді, және олардың бір бірімен және *Кәсіби бухгалтерлер этикасының* БХӘСК Кодексімен байланысы

Қосымша 2**Тікелей және растау бойынша келісімдер**

Бұл қосымшада тікелей және растау бойынша келісімдердың ерекшеліктерін қарастырады.

1. Тәжірибеші болып табылмайтын сандық немесе сапалық бағалау жүзеге асыратын тұлға, растау үшін жұмысқа бөлігі ретінде, критерийлерді пайдалана отырып бағаланады жұмысының тақырыбын бағалайды немесе өлшейді, бұл бағалау нәтижесі лауазымдық объектісі туралы ақпарат болып табылады. Анықтамалық объектісі туралы ақпарат дұрыс объектінің тұрғысында және бағаланған анықтамалық өлшемдерге ұсынылуы мүмкін және ауыстырылған болуы мүмкін. Растау үшін іздеу кезінде жұмыс-тәжірибеші маман, бұл сандық немесе сапалық бағалауды жүзеге асыратын тұлға дайындаған келісімдерін тақырыбында ақпарат қорытындыға ұсыну үшін жеткілікті және тиісті дәлелдер, елеулі ауытқуларды алу болып табылады.
2. Дерету бағалау Кәсіби тәжірибеші тапсырманың тақырыбы критерийлерін пайдалана отырып кәсіби бухгалтер үшін іздеуде бағалайды немесе өлшейді, бағаланады және жасасу бөлігі ретінде немесе есеп кепілдік немесе оған қосымша ретінде тапсырмасы бойынша келісімдерін осы мәселе бойынша ақпарат ұсынады. Бағалау тәжірибеші маманадағы дерету алып қою тапсырмасының бір бөлігі ретінде лауазымдық объектінің өлшемдерін пайдалана отырып, сандық және сапалық бағалау нәтижесін сипатталған. Бағалау тәжірибеші маманадағы дерету алып қою үшін жеке міндеттері туындының немесе тапсырма туралы ақпарат оның бір бөлігі болып табылады. Есептелген тағайындау объектіге байланысты:
 - (a) дерету бағалау үшін тапсырмасы кезінде жүзеге асырылатын бағалау немесе өлшеу нәтижесі, барысында параметрді растау үшін сандық немесе сапалық бағалауды жүзеге асыратын тұлға дайындаған есепте немесе есепте ұқсас болуы мүмкін. Алайда, басқа жағдайларда, нәтижесі, яғни, жұмыс объектісі туралы ақпарат тәжірибеші маманадағы назар аударды мәселелері сипаттамасы көрсетілуі мүмкін, және тапсырмасы бойынша кеңейтілген қорытындыға немесе есепте Кәсіби тәжірибеші кәсіби бухгалтер алып қою негіздеріне сенімділік беретін етеді;
 - (b) тәжірибеленуші маман басқа жиналған және жасалған деректерді пайдалана алады. Мысалы, деректер жауапты тарап арқылы жүзеге ақпараттық жүйесін алуға болады.

СЕНІМДІК ҚАМТАМАСЫЗ ЕТЕТІНХАЛЫҚАРАЛЫҚ КЕЛІСІМДЕР
ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ

3. Пәнді бағалау немесе өлшеумен қатар, тікелей бағалау тапсырмасы бойынша тәжірибеленуші маман сенімділік қамтамасыз ету дағдылары мен әдістерін ақпарат елеулі бұрмаланулар бар немесе жоқтығын білу үшін пайдаланады. Тәжірибеленуші маман сметалық анықтама нысанды бағалау немесе өлшеу процесінде тікелей осындай дәлелдерді алуға мүмкін, сондай-ақ осындай бағалау алдында немесе одан кейін оларды алуға болады.
4. Бағалау үшін тікелей міндеттерді мәні мынадай факторлардың үйлестіруі арқылы анықталады:
 - (a) тапсырма берушіден, бағаланушы нысаннан, жауапты жақ пен болжалды қолданушылардан тәжірибеленуші маманның тәуелсіздігі. Дегенмен, маман тапсырма пәні ақпаратынан тәуелсіз емес. Себебі, оны өзі дайындаған.
 - (b) дағдылары мен растау нысаналары үшін бірдей сомасы мен сапасы дәлелдемелерді сол жинақтау нәтижесінде бағаланған немесе сілтеме өлшеу нысанды бағалау кезінде пайдаланылатын ақпараттың дұрыстығын растау бойынша әдістерін ұсынады. Бұл сәйкес дәлелдемелер алу құрастыру бойынша міндеттерді бағалау үшін тікелей міндеттерді арасындағы негізгі жеткілікті айырмашылық болып табылады. Мысалы, ол мониторинг барысында құрылғылардың бөлшектеуді тексеру еместігі туралы жазбаған жағдайда, тәжірибеленуші маман ұйымның жылыжайлық газдар шығарындыларына туралы есептер құрастырады. Алайда, тиісті немесе растау үшін орнату үшін бірдей дәрежеде басқалардың жасаған мониторинг құрылғылар, тестілеу немесе бөлшектеуді өлшеу процесінің шеңберінде бақылау құрылғыларын реттейді тәжірибеші маман дереу бағалау үшін келісімдер орындайды.

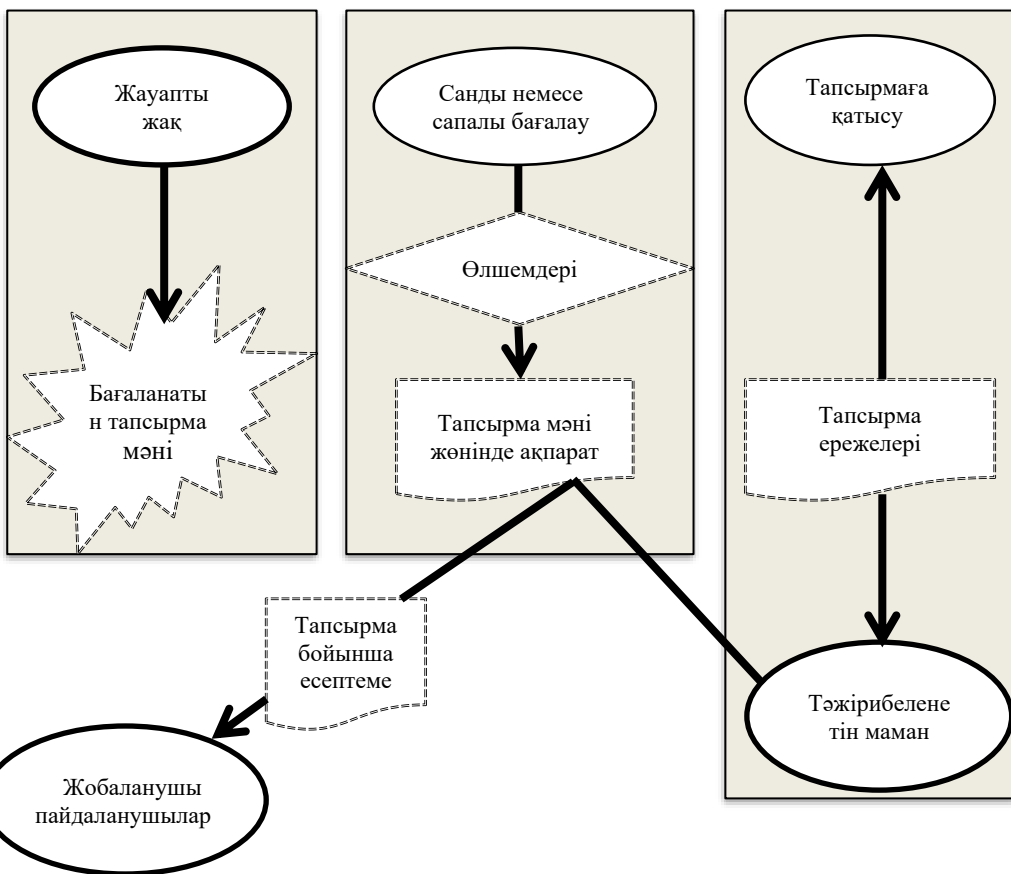
3-қосымша

Сенімділік қамтамасыз ететін тапсырма жақтары

ЖАУАПКЕРШІЛІК:

ӨЛШЕУ/БАҒАЛАУ

СЕНІМДІЛІК:

1. Жауапты тарап, тәжірибеші мамантер және перспективалық пайдаланушылар - кез келген тапсырмада сенімділік беретін ету кем дегенде үш жағынан қатысады. Жағдайларға байланысты, міндет сандық немесе сапалық бағалауды жүзеге асыратын тұлға, немесе тұтынушы тапсырма ретінде нақты функцияны орындауға болады.
2. Жоғарыда диаграммада осы функцияларды сенімділік беретін ету міндеті бар байланысты тараптар болып табылатын жолын көрсетеді:

СЕНІМДІК ҚАМТАМАСЫЗ ЕТЕТІНХАЛЫҚАРАЛЫҚ КЕЛІСІМДЕР ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ

- (a) Жауапты тарап бағаланады нысан келісімдер үшін жауапты болып табылады;
 - (b) сандық немесе сапалық бағалауды жүргізеді адам келісімдерін субъектісі туралы ақпаратты, соның нәтижесінде субъектінің бағалау немесе өлшеу критерийлері келісімдер бағаланатын пайдаланады;
 - (c) Тапсырыс беруші және жұмыс жағдайы тәжірибешінің жұмысқа бекітеді;
 - (d) Тәжірибеленуші маман келісімдері тақырыбында ақпаратқа, жауапты тарап қоспағанда, мақсатты пайдаланушылар құпиялылығының деңгейін жақсартуға арналған қорытынды қалыптастыру үшін жеткілікті және тиісті дәлелдер алады;
 - (e) Перспективалық пайдаланушылар тапсырманың объектісі туралы ақпарат негізінде шешімдер қабылдайды. Арнайы қолданушылар тәжірибеші маман ұсынған сияқты адамдардың жеке тұлға (жеке тұлғалар) немесе ұйым (дар) немесе топтың (тар), пікірін немесе есепті пайдаланатын болады. Кейбір жағдайларда болжалды пайдаланушылар саны, баяндама тапсырмасы немесе енгізу алушылардың жоғарыда аталған басқа адамдар сенімін қамтамасыз етуі мүмкін.
3. Мынадай бақылаулар осы функцияларды қарсы жасалуы мүмкін:
- Келісімдерда тәжірибеші маманнан басқа жауапты жақтар мен болжалды пайдаланушылар болады.
 - Тәжірибеші маманнан тұтынушысы немесе әлеуетті клиенттің орнату, жауапты тарап болуы мүмкін емес;
 - Тікелей бағалау тапсырмада тәжірибеші маман жұмыс барысында, сондай-ақ сандық немесе сапалық бағалау жүзеге асыратын тұлға ретінде әрекет етеді;
 - Жұмыс барысында сандық немесе сапалық бағалау жүзеге асыратын тұлға жауапты тарап немесе кез келген басқа тұлға бағалау мүмкін, тек тәжірибеші маман емес;
 - Егер тәжірибеші маман бағалау немесе өлшеуде критерийлерді пайдаланса, онда тапсырма тікелей тапсырма болып табылады; басқа тарап, мысалы, жауапты тарап ақпараттық растау үшін осындай міндет тағайындауын ауыстыра алмайды, ол жауапкершілікті қабылдайды деп растайтын міндет пәні бекіту туралы ақпаратқа қоса беріледі, бағалау немесе өлшеу үшін жауапкершілікті қабылдайды;

- Жауапты тарап тапсырма беруші болуы мүмкін;
- Жауапты тарап растау үшін көптеген сандық немесе сапалық бағалауды жүргізеді және тапсырыс берушінің белгілеген тұлға болуы мүмкін; ұйым тұрақты даму саласындағы өз қызметі туралы дайындалған өз баяндамасында қарсы сенімділік қамтамасыз ету. Тәжірибеші маман сандық немесе сапалық бағалауды жүзеге асыратын тұлға болып табылмайтын кезде жауапты тарап болып табылады. Кәсіби тәжірибеші мемлекеттік ұйым дайындаған тұрақты даму саласындағы жеке ұйымдардың қызметі туралы баяндамаға қатысты сенімділік қамтамасыз ететін жағдай болып табылады;
- Сандық немесе сапалық бағалау жүзеге асыратын тұлға тексеруге жұмысқа барысында, әдетте, тапсырманың тақырыбы бойынша ақпарат алу үшін тәжірибеші маман жазбаша өтініш береді. Кейбір жағдайларда, тәжірибеші маман сандық немесе сапалық бағалауды жүзеге асыратын тұлға емес, тұтынушы міндеті, осындай мәлімдеме алуға алмауыңыз мүмкін;
- Ол жалғыз жауапты тарап болуы мүмкін емес, ал жауапты тарап, болжалды пайдаланушылар кез келген болуы мүмкін;
- Жауапты тарап, сандық немесе сапалық бағалауды жүзеге асыратын тұлға, және болжалды пайдаланушылар сияқты түрлі ұйымдар, және сол ұйым болуы мүмкін. Директорлар Бақылау кеңесінің екі деңгейлі құрылымы Басқарма ұйымы басқармасының берген ақпаратқа сенімділік беретін ету үшін талап етуі мүмкін, егер соңғы мәлімдемесін Мысал үшін, үлгі бола алады. жауапты тараптан, сандық немесе сапалық бағалауды жүзеге асыратын тұлға, және болжалды пайдаланушылар арасындағы қарым-қатынас әрбір нақты міндеттер контексінде қарастырған жөн - олар жауапкершілік дәстүрлі анықталған бағыттары шеңберінде қарым-қатынастардың өзгеше болуы мүмкін. Мысалы, ұйымның жоғарғы басшылығы (арналған пайдаланушы) төмен деңгейде (жауапты тарап) тікелей басқару жауапкершілігін, бірақ тек аға басқару кім үшін түпкілікті жауапкершіліктің қолданылу аясына ұйымдастыру ерекше аспектісі қатысты сенімін қамтамасыз ететін тапсырманы орындау тәжірибеші әкелуі мүмкін;
- Арналған пайдаланушы бір мезгілде емес, тұтынушы жұмыс, және жауапты тарап болуы мүмкін.

СЕНІМДІК ҚАМТАМАСЫЗ ЕТЕТІНХАЛЫҚАРАЛЫҚ КЕЛІСІМДЕР ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ

4. Бағалау бойынша тапсырманың құндылығы келесі дәйектермен анықталады:
 - бағаланатын нысан және қолданылатын критерийлер белгілеу;
 - тапсырманы және қолданылатын критерийлердің субъектісі туралы ақпарат; немесе
 - мүдделі тарап жасаған декларация
5. Кәсіби тәжірибеші мен жауапты тарап басқа перспективалық пайдаланушыларға қосымша жауапты тарап бар, бірақ сенімділік беретін стандартты міндеттерді барлық басқа талаптарға сай болмаса, сенімділік беретін келісімдер стандарттары принциптерін қолдану туралы уағдаласа алады. Мұндай жағдайларда, кәсіби тәжірибеші есеп жауапты тараптың осындай есепті пайдалану шектеу туралы өтініш бар.

4-қосымша

Пәндерді бағаланатын жұмысқа туралы ақпарат жіктелуі

Кестеде бағаланатын ықтимал субъектілері ауқымын жіктелуін көрсетеді. Осындай санаттарға қатысты сенімділік беретін міндеттерді орындау екіталай, өйткені санаттардағы кейбір мысалдар қол жетімді емес. Бұл жіктеу түпкілікті емес, санаттар міндетті болып табылмайды взаимноисключающими, және кейбір лауазымдық нысандар немесе элемент тапсырма туралы ақпарат, мысалы, интеграцияланған есеп ретінде, бір емес, бірнеше санаттағы компоненттері бар және корпоративтік әлеуметтік жауапкершілік туралы есеп алу бағаланады. Өткен кезеңдер туралы ақпаратты қамтитын ықтимал және болжамдық ақпарат, сондай-ақ қаржылық және қаржылық емес ақпаратты. Басқа жұмыс объектісі туралы кейбір жағдайларда, мысалы, ақпараттық пән келісімдерін немесе осындай ақпаратқа шешу (қолданыстағы мән-жайлар, бұл маңызды байланысты) пайдалы болуы мүмкін.

Ақпарат		Өткен кезеңдер туралы ақпарат	Болжамалы ақпарат
Қаржылық ақпарат	Нәтиже	Дайындау қолайлы тұжырымдамасына сәйкес дайындалған қаржы есептілігі,	<ul style="list-style-type: none"> Болжамды ақша ағындары
	Қаржылық жағдайы		<ul style="list-style-type: none"> Болжамды қаржылық жағдайы
Қаржылық емес ақпарат	Ресурстарды қолдану нәтижелелері/ресурстарды рационалды қолдану	<ul style="list-style-type: none"> Жылыжайлық газдар шығарындылары туралы есеп Тұрақтылық есеп Негізгі көрсеткіштері (KPI) Ресурстарды тиімді пайдалану туралы есеп Ресурстарды басқару есебі Корпоративтік әлеуметтік жауапкершілік туралы есеп 	<ul style="list-style-type: none"> Жаңа технологияны пайдалану немесе байланысты жының ағаштар үшін кейінге қалдыруға арналған жылыжайлық газдар көлемінің нәтижесінде шығарындылардың азаюы күтілуде Жоспарланған іс-шаралар ресурстарды ұтымды пайдалануға әкеледі
	Жағдайы	<ul style="list-style-type: none"> Белгілі уақытта жүзеге асырылған 	

**СЕНІМДІК ҚАМТАМАСЫЗ ЕТЕТІНХАЛЫҚАРАЛЫҚ КЕЛІСІМДЕР
ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ**

Ақпарат		Өткен кезеңдер туралы ақпарат	Болжамалы ақпарат
		<p>жүйенің немесе процестің сипаттамасы,</p> <ul style="list-style-type: none"> • физикалық сипаттамалары, мысалы, жалға алынған мүліктің мөлшері 	
Жүйе/процестер	Сипаттамасы	<ul style="list-style-type: none"> • Ішкі бақылау жүйесінің сипаттамасы 	
	Құрылымы	<ul style="list-style-type: none"> • Қызмет ұйымда бақылау құралдарын құрылымы 	<ul style="list-style-type: none"> • Өндірістік процестің болашағы үшін арналған бақылау құрылғылардың құрылымы
	Қызмет жасау/нәтижелілігі	<ul style="list-style-type: none"> • Іріктеу рәсімдерінің операциялық тиімділігі мен қызметкерлерді оқыту 	
Жұмыс ұйымдастырудың жеке аспектілері	Қойылған талаптарды ұстану	<ul style="list-style-type: none"> • Кредиттік шарттар немесе нақты заңды немесе нормативтік талаптарға сәйкес сәйкестігі ұйымдастыру ковенанттар 	
	Жұмысшылар жұмысын ұйымдастыру	<ul style="list-style-type: none"> • Аудит комитеті жұмысының эффективтілігін бағалау 	
	Басқа да	<ul style="list-style-type: none"> • Бағдарламалы қамтамасыздандырудың қолдануға қажеттілігі 	

IAASB

International Auditing
and Assurance
Standards Board

529 Fifth Avenue, New York, NY
10017 T +1 (212) 286-9344 F +1
(212) 286-9570
www.iaasb.org
ISBN: 978-1-60815-389-3